

Výminkáři

Karel Václav Rais

MATKA A DĚTI

Byl zimní podvečer. Od zasněžených smrčín se po bílých kopcích, posetých balvany, valila mlha. Díval jsem se oknem, jak se plíží; ještě jsem jasně viděl pruh močálovitých umrzlých luk, ale brzy zmizely, zmizel i hřbitůvek u silnice, zmizela hnědá, sněhem poházená rákosina na rybníce, pole, zahrady — a již byla kolem samá šedivá mlha.

Odstoupil jsem od okna a zatopiv v železném bubínku svého pokojíka, usedl jsem na kufr. Teprve nedávno přišel jsem do malého města nad křepkou ještě Chrudimkou, abych pracoval před školskými lavicemi, z nichž se na mne usmívaly zdravé tváře pohorských dítek. Z toho, o čem jsem sníval, mnoho se tu sic rozprchlo jako růžové horské mlhy za ranního svitu slunečného, ale ty dětské úsměvy zůstaly.

Sedě v dumách, slyšel jsem tiché kroky po dřevěných schodech; na dveře někdo zlehka zaklepal. Věděl jsem, kdo přichází; byl to každodenní host na černou hodinku, můj domácí, krejčí Strnádek. Vplížil se do pokojíka, dveří sotva pootevřev. Byl velký, ale suchý, v půli prohnutý a při chůzi se vážně houpal. Obličej měl bezvousý, hubený, nos hodně dlouhý, oči malé, ale žhavé; úzké a vráskovité čelo lemovaly krátké, hladce přičísnuté šediny, uši mu poněkud odstávaly. V domě chodil jen ve vestě, jež nikdy nebyla zapjata, na dlouhých

rukou se mu klátily široké rukávy, končící úzkým límečkem; prsty měl dlouhé, suché, ale velmi kloubnaté, jak u krejčích bývá.

Pozdraviv, podával mi knihu, kterou jsem mu před dvěma dny zapůjčil; byl to Hálkův Komediant. Strnádek byl veliký čtenář; večer po práci, když kolem něho všecko již chrupalo, sedal nad knihou. Knihy sháněl, kde mohl, přečetl, co dostal do ruky. Ted měl moji knihovnu v prádle. Podáváje mi knihu, klepal na ni kloubem prostředního prstu a vykládal: „To je kniha výborně dobrá, jsou v ní řeči jedna rozkoš. Povídal jsem ráno ženě, kdybych neměl již tak zapomenutou hlavu, že bych se aspoň některým naučil nazpamět.“

Potom si usedl naproti mně na židli a v šeru jsme si povídali. Toho večera mi vypravoval o Havlíčkově slavnosti v Borové. Tenkrát nebylo ještě dráhy přes Německý Brod ke Praze, všichni pražští vlastenci, kteří se slavnosti zúčastnili, jeli z Pardubic zdejším městečkem; zde na sále obědvali. Strnádek vypravoval, jak se tam tenkrát vplížil, aby je viděl. Představoval jsem si ho, jak stál někde v koutku u dveří a malýma očkama si důkladně prohlížel své miláčky, o kterých prve jen čítal v novinách. Všecky mi je vypodobnil. Při té jeho vroucí řeči mi bylo opravdu blaze. Hovořili jsme hezkou chvílí a když jsem pak rozsvěcel, povídal mi Strnádek: „Mám k vám prosbu. Moje žena má tady kamarádku, vejměnkářku Pařízkovou, snad ji znáte? Maličká, šedivá a nosí loktušku červeně květovanou, vlněnou sukni modře a červeně pruhovanou.“

„Ne, neznám ji,“ odpověděl jsem.

„No, nic nedělá; je to žena výborně dobrá, hodná, přátelská, ale má na tom světě málo radosti. Muž je divný

krut'ák, zkusila s ním mnoho; teď jsou oba na vejměnku. Má čtyři hochy, jeden je na živnosti doma, tři jsou ve světě; první je truhlářem ve Vídni, druhý zámečnickem v Olomouci a třetí vojákuje v Praze. Má je tuze v lásce a ráda jim posílá psaní. Ale muž jí to nenapíše, sama sotva něco starou literou svede a tak mne prosila, kdybyste byl tak dobrý a napsal jí někdy to psaní. Já se, víme, taky v písmu vyznám, ale trvalo by mi dlouho, než bych to sesadil. Abych řekl pravdu, Pařízková říkala vlastně mé staré, aby se u vás přimluvila; moje žena je dobrá, zkušená osoba, ale před pány hrozně ostýchává, nešla by sem za celý svět.“ Při té dlouhé a důkladné řeči Strnádek neustále přešlapoval a se pohoupával.

„Ať jenom Pařízková přijde,“ řekl jsem.

Potom se mne Strnádek tázal, mám-li ještě něco od toho pana Háška, a když jsem mu podal svazek Tří povídek, odšoural se potichu, jak byl přišel.

Strnádek měl syna, jenž byl v blízkém městě samostatným mistrem, a kolikrát otci říkal, aby již toho píchání nechal a s matkou se k němu přistěhoval, ale kdež by byli staroši opustili své starodávné hnízdo. Měli doma dva vnoučky a mládli při jejich smíchu a šveholu.

Následujícího dne odpoledne stál jsem opět u okna, pohlížeje na zachumelené lesy, na osiky při hřbitůvku, na jejichž štíhlých, skloněných větvích se houpaly chuchvalce zmrzlého sněhu. Nad bílými poli poletovala hejna havranů a vran.

Vtom vrzly dveře, a stařenka Pařízková stála přede mnou. Byla to babička malá, přihnutá, obličej plného vrásek, ale úsměvného, očí milých, laskavých. Prosvětlé, na dvě strany po skráních přičísnuté vlasy, byly pokryty šedou, květovanou loktuškou. Usmívala se bázně, jako

by se nadála, že ji odbudu. Plaše se rozhlédnuvši pokojíkem, prosila, abych se nehněval, že se ke mně opovažuje. Pravila: „Mám děti, jsou roztroušeny po světě, a ráda bych jim psala. Sama sotva litery na slovo sesadím a dobrých přátel, kteří by mi to napsali a nepověděli o tom, nemám.“

Usadiv ji ke stolu, sedl jsem naproti ní. Matička pozorně rozbalila šátek a podala mi listovní papír se třemi oznamkovanými obálkami. Tenké papíry byvše u kupce stočeny do šátku, notně se pomačkaly; stařenka se starostlivě na mne podívala, jako by se ptala, bude-li to k potřebě.

„Těchhle užiju sám,“ řekl jsem, „mně se dobře hodí, a na vaše psaní dáme papír jiný.“

Usmála se vděčně a hovořila: „Toníka mám ve Vídni, Václava v Olomouci a nejmladšího, Vojtůška, vojákem v Praze. Všem bych ráda několik slov napsala, tuze se mi po nich stýská, odlehčím si. Už nemám na světě než ty děti. Nevede se jim

právě, těch pár grošů pretence jim málo pomohlo, nevěsty byly s holýma rukama. Proto se tatík rozhněval, nehlásí se k nim tuze; ale já to nedovedu, srdce mi nedá. Ráda bych se k nim alespoň jednou podívala, abych to jejich hospodářství spatřila, ale nemůžu na to pomyslit, mámť jen ten vejměnek, kravku, trochu brambor a žita; dvě stovky, které nám zůstaly, nechávám na pohřeb, aby s námi neměli útrat.“

Stařenka se zamlčela. Díval jsem se na její upřímnou tvář a zdálo se mi, že slyším tlukot jejího srdce ustaraného, ale láskou mladého.

„Nebudete se tedy na mne hněvat?“

„Proč bych se hněval? Mám taky maminku, jste jí trochu podobná.“

Usmála se. „To věřím, my Staročešky jsme všecy stejny.“ Namočil jsem pero.

„Nejprve teda Vojtíškoví,“ pravila zamyšlena. Psal jsem, jak mi povídala:

Můj drahý synáčku.

Nastokrát Tě pozdravuju a líbám, a ve dne v noci na Tě vzpomínám. Jen si pořád myslím, jsi-li zdrav a vzpomeneš-li si také někdy na svou starou matku. Ty, Vojtíšku, ani nevíš, co jsem se naplakala, když jsi mi odjel. Pořád jsem čekala Tvé rádečky, ale Ty jsi snad na mne zapomněl. Potom si zas myslím, že bys mne přece tak neopustil. Tuhle na matičku boží byl tomu rok, co jsi zas od nás a ještě ani slova jsi mi nenapsal a druzí bratři také ne. A tak ani nevím, jsi-li zdrav. Kdybys věděl, jaké mám úzkosti. Nemám na tom světě jenom Vás, a Vy tak na mne zapomínáte. Jak se Ti, můj hochu, v tom vojanském stavu stále vede? Já se mám pořád stejně, tatínek je co den mrzutější, a já se nadělám, sotva že si v noci odpočinu. Nepotřebuješ nějaké košile? Pomáhala jsem tuhle na Veselém kopci trhat len, trochu mi ho dali od práce a trochu ještě mám, takže bych Ti za to košili snad přece nějak svedla. Více dáti nemohu. Kdybych Ti měla vlastní krve nacedit, ráda bych to udělala. Ani dočkat se nemůžu, až z té vojny přijdeš; snad mi přece Pánbůh dá, že se toho dočkám a kdybych se nedočkala, padesát zlatých z toho, co ještě mám, bude Tvých. Jenom Tě prosím, aby ses Boha nespouštěl a nám brzy psal. Starý Solnička vedle nás, co chodil každý rok do Vambeřic, letos tam umřel.

Tisíckrát Tě líbá Tvá věrná matka Barbora
Pařízková.

Přečetl jsem hlasitě, co jsem dle stařenčiny nápovědi napsal. Příkyvovala a oči měla zaslzeny. Chvilku bylo potom v jizbě úplně ticho; babička seděla hlavu majíc sklopenou, ruce v klíně. Poté se ozvala: „Nebudete-li se tedy hněvat, budeme psát Václavovi.“

Psali jsme:

Drahé děti.

Je mi tuze divno, že mi tak dlouho nepíšete, snad na Vás Pánbůh nedopustil nějakou nemoc? Ráno i v noci volám k andělu strážci, aby Vás oba i ty Vaše děti chrániti ráčil. Ani těch vnoučátek ještě neznám a nevím, nevím, zdali je přec ještě uvidím. Že jsem tak daleko, i ta jména si pletu, když na Vás, na všechny myslím, protože Toník má dvě a Vy také dvě, a každému říkáte jinak a žádného jsem neviděla. Vždycky si v mysli na ně volám a rozprávím s nimi a tak se domnívám, že bych je hned poznala. Myslím si, že jsou, jako Vy jste byli, když jste byli malí. Víš, jak jsi nosil lámasové pruhované kalhotky a čepici po tatínkovi? Tak Tě v duchu často vídám. Náš hospodář má také dvě, Vašíčka a Barušku, ta je po mně a má mě také radši, Váša je někdy trochu kakabus. Kdybych tu ty Vaše

děti měla, přec bych jim někdy ten preclík přinesla, když si sběhnu do kostela. Tak jim posílám alespoň pár sliv, u souseda Solničky sušili a dali mi jich do klína. Nějakou bramboru bych Vám taky poslala, ale neměla bych od nich. Prosím Vás, jen mi oba brzy pište. Dočkám-li se toho, aby mi ti moji vnučkové také nějaký řádek napsali? Tak bych si přece s nimi promluvila. Jen aby jim dal Pánbůh dar ducha svatého, aby Vám byli k

radosti a aby nestonali. Posílám jim hubiček, co je na nebi hvězdiček, a nastokrát Vás všechny pozdravuje a líbá
Vaše věrná matka i
babička.

Téměř takový dopis napsali jsme také třetímu, Toníkovi v Brně.

„Kdy budete posílat ty slívy?“ ptal jsem se.

„Nechala jsem je dole u Strnádky, zabalí mi je, a pošleme je hned,“ odpověděla.

„Ale dopisy můžete tedy dát do balíčků a obálek si ušetříte napodruhé.“

„Opravdu, opravdu, jsem již tak zapoměnliva, ani mi to nepřípadlo.“

Zalepil jsem list Vojtíškově, zapečetil a nadepsal. Stařenka vzala list do třesoucí se dlaně. „Ani nevím, jak bych vám poděkovala.“ pravila a dívala se mi do očí vděčně a tklivě.

„Jen aby brzy přišla odpověď, potom zas přijďte,“ řekl jsem jí na rozchodnou.

„To, to! — Pánbůh vás tu račiž opatrovat a dej vám síly při těch dětech.“ pravila ještě a tichounce odešla.

Dívaje se oknem, za chvíli jsem spatřil její malou, skloněnou postavu: nesouc pod každou paží balíček a v levici list, chvátala k poště. Napadly mi rozličné žaloby a stesky, které jsem četl i slyšel na nynější svět, prázdný prý lásky, myslil jsem na denní klopotný rvavý vír života, na péči starých a lehký odlet mladých, a při pohledu na malou babičku bylo mi teskno.

Zakrátko potom byl tu domácí Strnádek jako na koni. Přišel vesele; pohoupává se více než jindy, přecházel po světničce.

„Tak jste to napsali, no, zaplat' pánbůh, Pařízková bude zas mít několik veselejších dní. Pochvalovala si, jak jste jí to napsal výborně dobře. Zaplat' vám to Kristus Ježíš!“ hovořil.

„Je opravdu tak nešťastna?“ ptal jsem se.

„Nešťastna? Inu, víme, nešťastna, ale je to milá žena. Chodili jsme spolu do školy a v zimě jsme se vesele klouzávali s kopečka u kostela. Tenkrát bývala hezounká, kulatá a dovádět uměla! Ještě dnes slyším, jak se pěkně smávala. Potom jsem přišel jinam do učení, pak do světa a dlouho jsem jí ani nespátřil. Ale moje stará byla jí dobrou přítelkyní, ta ví všecku její historii. Pařízková byla taky z chudoby a přišla taky brzy do ciziny. Byla v Praze kolik roků. Teprve když se starý tatík doma udřel, matka si pro dceru psala. Děvče přijelo a pane, potřeštilo několik mladých najednou. Moje stará říká, že byla holčice jako jarní květ, a jářku, ženská ženské krásy tak hned nepřechválí. Baruška byla ke všem stejně přívětivá, usmívala se na všechny, ale srdce neotevřela žádnému — abych mluvil, jak to čítávám v knihách. Vzpomínala již na někoho tam kdesi v Praze. Ale tu se nenadále nejzámožnější z nápadníků — víme, Pařízek — přihlásil důkladně, a mocně chtěl rozhodné slovo. Inu, tenkrát, jak si můžeme pomyslit, měla nebohá duše zlé chvíle. Vzpírala se, plakala, žalovala, ale stará matka naříkala, že dcera vlastní štěstí zakopává a jí bídné na stará léta polehčiti nechce; přátelé také domlouvali, ženich hartusil, a vzdálený hoch Baruščin nepsal.

Byla svatba, Baruška chudinka šla k oltáři bledá jako křída ... Pak byla mladou hospodyňkou a hleděla se do nového života vpravit. Honila se proto z práce do práce, jen aby zapomněla. Ale vtom přišlo psaní od pražského

hocha. Psal, že si taky zařídil vlastní živobytí, že se v posledním čase namáhal a sháněl, aby mohl k Barušce přijít se slovem opravdovým, aby mu teda dala vědět, kdy by měl přijet promluvit s matkou.

Inu, kolikrát si myslívám, jak asi ubožce bylo, když si to psaní přečítala. Neodpověděla, protože odpovědět nemohla; ani své matce se nesvěřila, aby se to snad přece nějak nerozneslo, že jí psal. Ale vidíte, Pařízek to psaní přece nějak našel. Tenkrát u nich bylo první boží dopuštění. Dopis hodil do ohně a vzdálenému hochu odepsal sám. Jářku, to psaní bych ještě dnes chtěl číst; víme, přečetl jsem knížek pořádně, ale myslím, takové psaní že tam sotva kde bylo. Baruška se teprv později mé staré se vším svěřila. Žila tiše, lopotila a starala se jen o své děti.

Brzy potom také já jsem se vrátil domů a zakrátko jsem si naši matku přivedl sem do hospodářství. Tenkrát jsem opět spatřil i Barušku, stavila se u nás někdy. Ale, ale — kdežpak byla ta rozmilá čiperka, ta růžová holčina! Jak chudáček zestarala! Víme, Pařízek býval odjakživa trochu urputa, ale bylo to s ním stále horší. Nešlo mu všecko, jak si to myslil, a proto se zlobil. Huboval na ženu, na děti, na sousedy, na úřady, na kněze i na boha, huboval na celý svět, každý byl mu proti mysli. I pro každou maličkost tak činil. Brzy neměl v lásce nikoho kromě sebe. Stavěl se tuze na paty, rád si zahrál na většího, a pane, ono to tady na horách ani v lepší živnosti nejde!

Také k němu nikdo nepřilnul. .. Měli čtyři hochy; tři musili do světa na řemeslo. To u nás jinak není. Odcházeli lehce, nedbali, že odcházejí také od matky. Tak mi to připadá, že mají víc krve po něm. Jenom

nejmladší, Vojtíšek, byl by rád šel do škol, ale starý se zle rozláteřil, sotva že se mu Baruška zmínila. „Teď by chtěl být pánem každý, a jiný aby se na něho dřel!“ huboval. Ale že hoch byl přece čipernější, dal ho na kupectví.

Ty děti snad věděly, jak je matka má ráda, ale neoplácely jí, jak zasloužila.

Pařízek brzy šel na vejměnek, a byl ještě rád, že syna oženil tak, aby se hospodářství udrželo. Lidé se ho dříve báli, ale teď naň nedbal nikdo, ba leckdy se mu smáli do očí. Huboval ještě víc, ale jen pro sebe nebo před ženou, vědělť, že už není ničím, že na jeho slova nikdo již nedá. Tenhle mladý, víme, je ku podivu lakota a dostal také přináležející ženu k sobě. Ta to umí! Nejhuř je na tom stará matka, ta je při všem nevinna a zkusíš nejmíc. Ale, ale, tak jsem se tu rozpovídal, a doma čeká tolik práce!“ dodal Strnádek a honem se odhoupal.

Stařenku Pařízkovou jsem potom spatřil leda někdy v neděli s kruchty, skloněnou nad tlustým Nebekličem. Za koho se modlila? Za koho jiného než za své děti!

Až s prvním jarem mě opět navštívila. Omluvivši se, že mne přišla potrápít, vytáhla z hluboké kapsy staré sukně šátek, pečlivě zavázaný a z něho vyndala hrst papírů. Byly to listy všech tří synů, nedávno došlé. Dala mi je přečísti a pravila: „Bylo u nás zle, starý byl zlostí bez sebe. Co si ti dva starší tak najednou vzpomněli! Že prý jsme je odstrčili — můj ty bože, na venku, když je více dětí, to jinak nejde. Jeden dostane hospodářství, druhí jdou na řemeslo; ano, kdyby byl kapitál, aby se všichni mohli zakoupit, ale tak! Ani nevíte, co já zkusím! Budete tedy tak dobrý a napíšete mi zase odpověď?“

Opět jsme počali psáti nejmladšímu:

Nejmilejší synáčku.

Tvé psaní jsem obdržela a tuze jsem se potěšila, že jsi, chválabohu, zdrav. Snad již do toho půl roku přece přečkám a opět Tě spatřím. Jenom když Ti dává Pánbůh pevnou mysl, snad Ti to již uteče. Milý hochu, já se mám tuze zle! Musím se dřít od rána do noci a nejhorší je, že mi to již tak nejde jako za mlada. Tatínek je čím dál tím mrzutější, někdy prokleje celý svět. A k tomu ke všemu si oba hoši najednou vzpomněli, a v posledním psaní nám vyčítají, že jsme je odbyli hůře, než hospodáře doma. Tatínek obě psaní hodil do kamen a povídal, že víckrát od nich nechce vidět řádky. Nesmějí mu

prý na oči. Hochu zlatý, co já tak vytrpím! Víš dobře, jak jsem se lopotila, když jste byli na učení, abychom to naše hospodářství udrželi. Bratr váš, hospodář, má z Vás nejvíce, to je pravda, ale to je tím, že vyženil. Ten vejměnek je, dítě, trpká kůrka. Kdybychom si některý den chtěli kapku odpočinout, hned je zle. Ondy byl tatínek v Chrudimi na trhu, aby si koupil boty. Přišel domů trochu později a musil budít. Kdepak, taková cesta pro starého! Hospodyně mu otvírala; když jí dával dobrou noc, neodpověděla, a sotva zašel do naší předsínky, povídala: „Celý den se toulá a večer nedá spát.“ Tatínek vletěl do naší světničky, praštil uzlíkem a hnal se nad postel pro dvojku. Kristus Ježíš ví, co ho napadlo! Snad toho v sobě nosil už mnoho. Ale vtom uviděl mě; chystala jsem se již k spánku a modlíla jsem se na zemi u postele. Slyšela jsem hospodyni a jak jsem teď tatínka spatřila hnát se po dvojce, vyskočila jsem a třásla jsem se jako suchý list. To ho zarazilo, snad mu mne přece bylo líto, když uviděl mé staré ruce, jak se spínají a třesou. Nepromluvil již a ulehl. Takové já mám,

dítě, živobytí! A ty mi tak maloučko píšeš! Uvidím Tě na tom světě ještě jednou? Kdyby mi Pánbůh dal, abys Ty mi oči zatlačil! Ale jak bude potom Tobě? O druhých již přece vím, jak to s nimi je, ale Ty jsi ještě sám, proto mám o Tebe největší starost. Piš mi brzy, Vojtíšku, a hodně mnoho. Pánbůh Tě opatruj a zachovej ode všeho zlého. Tuhle se mi o Tobě zdálo, že jsem si Tě nesla v nůši z pole, a zrovna jsem slyšela, jak jsi tam výskal. Ty časy jsou již dávno pryč.

Líbá Tě

nastokráte

Tvá věrná matka.

I druhá psaní byla plna lásky; stařenka opět povídala o hrozném výstupu, jaký tehdy v noci zažila. Vroucími slovy dětem vykládala, že nikterak zúmysla nebyli proti bratru hospodáři ošizeni. Prosila, aby odpustili, že nic posílali nemůže, protože sama nemá; až snad jednou po smrti, zbude-li něco.

Potom mne žádala, abych dětem napsal, že mají svá psaní nad-pisovati mně. —

„Pařízek mi řekl, abych jim psala, ať se žádný z nich neopovází vícekrát nám psát.“ pravila. „Byl by soudný den, kdyby zvěděl, že mi ještě píšou.“

Jenom nejmladšímu jsme poznámky nepřipsali, ten směl ještě psáti domů . . .

Bylo pěkné jaro, den za dnem spanilejší. V zdejších horách jsem je spatřil poprvé a nemohu zapomenout na pěkné chvíle, když mi koncem března podvečerem slunce plně zasvítilo do pokojíka. Byly to silné proudy zlata. Potom jsem hledíval na hluboké lesy tmavě zelené a na svěží luka, prokvetlá bílými sasankami. Někdy jsem si vyšel na strmé návrší, na jehož bocích mezi nízkou

travičkou rozkvétaly zlaté petrklíče a růžové protěže. Když pak žita a ječmeny poodrostly, při otevřeném okně jsem za večerů poslouchával silný hlas křepelčin. A v protější zahradě, v koši jasanu, jichž v městečku, na stromoví jinak velmi chudém, bylo několik, švitořival u hnízda sedmihlásek. . .

Stařenku Pařízkovou jsem ted vídal častěji. Kdykoliv jsem ji potkal ustaranou, zšedivělou, pomysll jsem si: „Myslí na své děti.“ Kdykoliv jsem ji uviděl v poli, jak nad brázdami skloněna suchýma opálenýma rukama kopala nebo trhala plevel pro svou výminkářskou kravičku, pomysll jsem si: „Myslí na své děti.“ Když jsem ji viděl v prvých dnech srpnových nakládati těžké snopy a když jsem si pomysll, že tu ona, staříčká výměnkářka, má hospodáři vykonávat práci, kterou měl dělat čeledín, přál jsem jí v duchu, že se jí brzy vrátí syn, a že se aspoň jím potěší.

Potom jsem odjel na prázdniny. Tam přišly chvíle, v kruhu drahých ztrávené, dni, které mi budou zářit až do hrobu . . .

V polovici září byl jsem opět v horském městě nad Chru-dímkou.

Brzy potom svištěl již podzimní vítr v korunách stromů,

žlutým listům ověšených, a třpytné jíní ostříbřovalo traviny. Stařenky Pařízkové jsem v prvých dnech nespatriil. Pomysll jsem si, že se jí dozajista vrátil Vojtíšek a že tajně odbývá dopisy za mne. Strnádek také nepřicházel na besedu; bylyť právě časy posvícenské, práce mnoho, a Strnádek nikdy neslíbil, aby nesplnil.

Jednou podvečer seděl jsem pohroužen v myšlenky, jaké za dlouhých večerů v hlavě klíčívají; vtom jsem

uslyšel lehký klepot na dveře, a vešla stařenka Pařízková. Lekl jsem se jí, bylať velmi přepadlá, tváře měla vrásčitéjší, oči zapadly hlouběji, vlasy silně zbělely.

„Vojtíška máte tedy doma?“ ptal jsem se, když usedla.

„Ba nemám!“ povzdechla i podala mi list.

Vojtíšek psal, že má šťastně vyslouženo a že se ožení.

„Nehněvejte se proto na mne,“ psal, „ale přijďte na svatbu. Má Marjánka je sice chudá, ale hodná. Přičiníme-li se, snad nám pánbůh pomůže. Zavedeme si malý obchůdek a proto vás prosím, abyste mi poslali, co mi ještě z pretense zbývá. Snad bude tatínek hubovat, ale již není pomoci, a mám ji taky tuze rád.“

Podíval jsem se na stařenu; seděla skloněna a když oči ke mně obrátila, byly plny slz, jež zvolna stékaly do snědých vrásek.

„Tohle mi Vojtíšek neměl činit!“ zabědovala. „Pařízek dělal hrozně zle, peníze hned poslal a nechce o synu ani slyšet. Kázal, že měl hoch času dost, až si opatří nějaké živobytí, že má zkušenost na příkladech bratří, vojanské milenky že jsou ty nejvychytralejší! Budete tak laskav a napíšete mi zas pár řádků?“

Přichystal jsem se k psaní. Stařenka mi napovídala, ale slova se jí těžce drala z hrdla, hlas její byl slabší a chvěl se. Psali jsme:

Drahý Vojtíšku.

Nastokrát Tě pozdravuju a líbám, ale Tvé poslední psaní mě tuze dojalo. Pořád jsem čekala, že již přijdeš, hodiny jsem počítala, ale Tys nepřišel. A já jsem, dítě, již tuze bídná, sotvaže chodím. Ty peníze jsi snad obdržel? Kdybys byl viděl tatínka, jak se na Tebe rozhněval! Již o

Tobě slyšet nechce a nesmíš mu psát. Proto Ti dole napíšeme atres, podle toho piš, a já psaní dostanu. Hochu, nepospíchej! Pročpak jsi alespoň na chvílku nepřišel k své staré matce? Je to těžká věc, kterou před se bereš, jsi ještě mlád a světu málo rozumíš. Pros Boha za dar Ducha svatého, aby Tě v tom čase osvítil. O té nové nevěstě jsi mi tuze málo napsal! Máte-li se tak rádi, nedívím se Ti, že pospícháš, ale přece jsi mohl přijet, vždyť jsem Tvá matka. Odkud pak je Tvá nevěsta a má ještě rodiče naživě? Bude-li pak hospodářská? Že jí vzkazuju pěkné pozdravení. Nemůžeš-li již, Vojtíšku, jinak, vzpomeň si, že doma Tvá matka spíná ruce k nebi, modlí se za Tebe a posílá Ti své požehnání. A buď hodným manželem. Ani si Tě teď nemůžu představit, pořád Tě jen vidím ve vojanském. Kdypak budete mít svatbu? Kdepak bych já, bloude, k vám mohla, co Ti to jen napadlo? Vždyť sotva dojdu do kostela, jak bych se tam dostala? Já tady již, hochu, dlouho nebudu. Piš mi brzy a dobře si všechno rozmysli. Ráda bych Vám něco poslala, alespoň tu peřinu, ale víš, že to teď není možno. Až umru, mé peřiny si vezmi, ty patří Tobě.

Líbá Tě a žehná

Tvá věrná matka.

Druzí synové stařence nepsali, patrně se hněvali. Ale přece jsme jim napsali listy, aby jako starší zkušenější mladšímu připomněli, ať jedná moudře a rozvážně.

„Vždyť vím, že srdci žádný poroučet nemůže, ale mladá krev někdy nezkoumá!“ dokládala upřímným svým hlasem.

Když jsem listy zalepoval, vypravovala mi, že nedávno večer, když již odpočívala, Pařízek prohledával její kapsář a našel psaní od synů.

„Třásla jsem se strachem, ale nečetl je, uložil je tam opět, nepromluvil a ulehl.“

Odpověď od synů nepřicházela, až před vánoce mi psal nej-mladší. Litoval, že nikdo na jeho svatbu nepřišel, že se otec tak nad ním zatvrdil. Prosil matičku, aby mu ještě alespoň dvacet zlatých poslala do začátku. Odepsali jsme :

Drahý synáčku a milá dcero!

Pláču nad Tvým listem, Vojtíšku, ale nemůžu Ti pomoci. Vždyť nemám už nic, jsem jako ten starý strom, zbývají jen ty dvě stovky na pohřeb. Až nás zakopou, zůstane-li něco, je to Vaše. Teď se tatínkovi nesmím zmínit, víš, že o Vás o žádném slyšet nechce. Modlím se, aby Vám Pánbůh nějak pomohl, pracujte, snad Vás neopustí. Jak ráda bych Tě viděla a novou dceru svou poznala, ale darmo tesknit, již Vás neuvidím. Alespoň mi hodně mnoho pište. Kdybyste byli blíže, přece bych Vám kapkou mléka pomohla, to je to jediné, čeho někdy trochu zbude.

Tisíckrát Vás pozdravuje a líbá

Vaše věrná matka.

Od té doby stařenka vidouc mě, zdaleka volávala: „Ještě nic nepřišlo?“ Litoval jsem jí, maje vždy odpovídat záporně. Jednou si povzdechla: „Snad se ta nová dcera hněvá a Vojtíškovi brání psát. Bývá to tak — Vojtíšek by tak snad nejednal.“

Po několika nedělích přinesla tři zlatky.

„Uskládala jsem je za mléko a za brambory, které jsem potajmu prodala; utrhovala jsem si sama, prosím, pošlete je Vojtíškovi. Druhým již nijak pomoci nemůžu!“

Byla hrozně sešlá ...

Když jsem se o tom zmínil Strnádkovi, houpal se prudceji po pokoji, rukama rychleji klátil a pravil: „Přec jen, přec jen to je srdce ku podivu — matka výborně dobrá, ale ty děti, víme, za mnoho nestojí, snad za nic.“

Za několik neděl potom vynesli stařenku v prosté černé rakvi na starý hřbitov. Již se od svých dětí nedočkala listu žádného . . .

Měla pohřeb chudičký, poručila prý si tak. Ze vzdálených synů nepřišel žádný, snad o tom nevěděli; také nikdo z dospělých nade hrobem nezaplakal, jenom dvěma vnukům se na tváře vyvalily slzy. Snad by byly ty děti více hořekovaly, ale dosud kale nerozuměly, co se tu dělo. V maličkých hlavách byly jen myšlenky, že v té černé truhle leží babička, že ji dali do země a že na ní padají hroudy; že jí už nespátří, že ji pochovávají navždy, nevěděly. I napadlo mi tu: „Co pláče, křiků a slz bývá leckdy nad rakví s tělem, ve kterém nebylo lásky; v stařence bylo lásky moře a---“

Od těch dob uplynulo šest roků. Co všechno se za tu dobu změnilo! Vzpomínkám mým není již přáno zalétati k rozmilé hlavě mé vlastní matky, jež mne vyhlížívala okénkem rodného domu . . . Již se má hlava k ústů jejím nepřikloní, již mi neudělá křížek na rozchodnou. Zakopali jsme ji, a vzpomínky mé zalétají jen k jejímu hrobu . . .

Starého Strnádku za nějaký rok po stařence Pařízkové také vynesli k lehkému odpočinku. Dobrák, večer ještě šil, potom četl téměř do půlnoci a ráno ho žena nemohla již probudit. Měl smrt výborně dobrou!

Strnádková brzy potom šla k synovi, a já jsem dostal nového domácího. —

Před několika dny stál jsem opět na hřbitově při pohřbu. Zahrabávali starého Pařízka; vkládali jej do téhož hrobu, do kterého byli před lety uložili jeho ženu. Tentokráté přijeli na pohřeb všichni tři synové. Přijeli již den před pohřbem.

Čekal jsem, že mne alespoň nejmladší navštíví, věda, že jsem mu psával maminčiny listy, že přijde a bude se vyptávat na drahou její hlavu. Nepřišel. Patrně v cizině, v denní lopotě zapomněl na vše.

Pohřeb podivínského výminkáře byl také bez pláče. V posledních dobách stařec již nemluvil s nikým. Také on si poručil pohřeb chudičký. Dědicům zůstalo skoro půldruhé stovky; snad to tušili a proto přijeli.

Sotvaže hrobník sáhl po lopatě, odešli od hrobu všickni, jenom Vojtíšek zůstal. Byl chudák nějak předčasně zestaraný. Díval se tiše, mlčky do hlubiny. Stál jsem nedaleko u zdi, jako bych si ho nevšímal.

Hrobník hodiv několik lopat hlíny do hrobu, ustal od práce a obrátil se do kouta ke zdi pro malý, bílý uzlíček.

„Co je v tom uzlíku?“ ptal se Vojtěch.

„Vaše maminka!“ hrobník krátce zahučel.

„Má — maminka?“ zajektl syn a tváří mu prudce zachvělo. Vzav od hrobníka uzlík, poklekl s ním nad vlhkou hlínu. Z uzlíčku se vysypala hromádka suchých, šedých kostí.. . Vojtěch maje oči vypouleny chvěl se jako žebrák v nejprudším mraze. Křečovitě zdvihal kosti, líbal je a skrápěl slzami.

Po nějaké chvíli shrben a jako bez ducha odcházela ze hřbitova.

Přistoupiv blíže, díval jsem se na hrobníka, an kosti znova do uzlíku svazoval. Při pohledu tom se přede mnou opět vynořila malá, přihnutá stařenka, obličej

plného starostí a vrásek, ale přece úsměvného, očí milých, laskavých — česká matička žijící jen láskou k svým dětem.

Hrobník hodil uzlíček na rakev do hrobu, manželé byli spolu...

„Co je v tom uzlíku?“ opakoval jsem si v duchu synovu otázku a hned i hrobníkovu odpověď: „Vaše maminka!“

Vaše maminka — hromádka kostí — Ale kde je ta láska veliká, jasná, vroucí, nekonečná--?

Stará lípa blízko hrobu se rozšuměla. Zdálo se mi, že z koruny její slyším odpověď k své otázce.

„V říši lásky!“ šumělo to v rozkvetlých, vonných snětích

V BOUDĚ

S kamarádem seděli jsme před boudou, na mezi, porostlé hustým kožichem porosené trávy, mezi níž dýchaly rozlezlé trsy mateřídoušky. Byla to bouda jednoduchá, ale důkladně slamou obložená; aby v ní bylo teplo, byly v ní vystlány dvě otepi slámy z pohrabin.

Kamarád byl hoch asi dvanáctiletý, ale byl již hodně vzrostlý a zavalitý; mou dlaň by byl rozmáčkl jako shnilou hrušku; já byl proti němu jako pudlák — inu, bylo mi teprv deset.

A šli jsme spolu hlídat; o mně se ovšem vědělo, že neuhlídám ani angreštu na zahrádce, ale jen aby nebyl Pepík sám. Tlusté sukovité bandasky, na které jsme si odpůldne schválně zašli do remízku, ležely vedle nás na zemi. Nemluvili jsme mnoho; Pepíkovi sice přes tu chvíli bylo do hovoru, ale málokdy dostav odpovědi, umkl konečně také. Bylo mi úzko, něco strachu příliš

podobného probíhalo kostmi, proto mi nebylo do řeči, proto jsem také tichounce dýchal naslouchaje každému slabému šelestu, jež způsobila malá šedá myška nebo temný noční motýl, zdvihnuvší se s trsů bramborových.

Bylo asi po desáté. Noc byla jasná, obloha jako zvonky, kterými se ve dne modrala stráž u Slivkova háje, a mezi modří bylo naseto hvězd větších i droboulinkých jako jsou ta zlatožlutá kvítka mochen po úvozech. Mléčná cesta se táhla nebem jako dlouhý, průsvitný, bledě žlutý dým, a teprve při delším pohledu vytryskly v něm tisíce a tisíce hvězd. Měsíc nesvítil, ale bylo šero, jaké bývá v letní noci, kdy sotvaže západ nadobro vyhasl, počíná se východ rdítí bledým svitem.

Z městečka za vrchem zaléhaly sem táhlé zvuky mužského chraplavého hlasu a potom divná drmolina: „Ata, čija, ata čija!“ — to blázen Matěj „vytruboval hodiny“ a přidával cosi jako „Půlnoční hodina“. Matěj si svou půlnoční odhoukal třeba v deset, potom se „na rybníčkách“ natáhl do trávníku a spal blaženě; lidé, kteří ho spícího pozorovali, vypravovali, že se ze spánku směje, jak se jindy nesmává — jako člověk rozumný. Bůh sám ví, co se mu zdává; snad o mamince, mívalť ji neskonale rád, třebaže je blázen — nebo o sestře, dokud bývala ještě jeho, dokud ho před lidmi nezapřela.

Dole v příkopě skákaly zářivé mušky svatojanské, některá se zakmitla i mezi brázdami; na bahništi v dolíku při strouze vytryskl někdy modrý plamének bludičkový. V blízkém háji vyzváněl nějaký drobný zpěvák, a mezi jeho píseň zahvízdl — snad ze spánku — kos nebo zahoukal divoký holub; bylo to zahouknutí zhluboka, nějak smutně.

Někde v hořických lesích zaduněla rána; snad se tam v té chvíli přivíralo veliké černé oko srnčino a ze štíhlého boku se valil rudý zdroj.

Zpěváček na chvíli umkl, jenom holub hlasitěji zahoukal. Potok hrčel, a dole pod strání klapal podstránský mlýn, jehož malá okna byla osvětlena. Les Zhoří byl černý jako hřích.

Ted jsme vyskočili rázem — někde v poli se ozval hvizd a potom kdosi silně zahoukl. Ach, to baráčník Podzimek hlídá brambory a chudák se bojí; proto houká, aby se mu druzí hlídači ozvali a potěšili to tak v samotě. Teď na dlaň troubí po vojensku, třebaže na vojně jaktěživ nebyl. Sotvaže odtroubil, z rozličných stran zazněl hvízdot a hukot; hlídači se ozývali, znali ho již. Kamarád zahoukal také, já bych se toho byl neodvážil. S věže našeho kostela doletěly až sem zvuky jedenácté; bude bezpochyby pršet, že je tak slyšet zvony.

Zalezli jsme do boudy a zahrabali se do slámy. Stébla na boudě každou chvíli zapraskala nebo zasvištěla, před otvorem se časem kmitl černý bod nočního hmyzu. Bylo ticho, ale přece se mi zdálo, jako by vzduchem cosi šeptalo — to snad „rosa padá“.

Od podstránského mlýna zazněl křik.

„Václave, tohlečko jsem nečekal!“

„Čekal nebo nečekal — už táhněte!“

„Ale, Václave, jenom ne tatínka!“

„Mlč mi, ať táhnou oba, jen krev mi upíjeli!“

„Krev mi upíjeli — tak, tak, tak — tohlečko, Václave —“
Ještě jsme slyšeli třískot dveří a krátký kvil starých prsou.

Mlynář vyhnal svého tchána, bývalého pana otce v starém

mlýně, potom výměnkáře. Tomu starému se u nás říkalo dančák, což byla přezdívka pro lidi z Krkonoš, kteří říkají „kopat, běhat, koupit, perkoa verká“.

Tak vidíš, starý! Pořád si zít' u chválil, třebaže nerad mu svou dolíčkovanou Filipku dával a přitom blbého syna, Tonda, na „pretenci“ ošidil — teď šli oba. Tak jsem se v duchu vmyslil do podstránské mlýnice, kde jsme jednou s otcem přes noc mleli. Starý mlynář seděl tenkrát u mlýnku a zvolna toče klikou, pobafoval z krátké dýmky. To bylo brzy po svatbě mladých. Tenkrát si starý povídal: „I trajdum, tohlečko mám na stará kolena dobře.“

Kde se dnes s Tondou vyspí?

Třebaže jsem se až po uši zahrabal do slámy, nebylo na spánek pomyšlení; kostmi probíhal stále týž mrazík, a Podzimek přes tu chvíli troubil po vojensku. Potom se přece víčka zvolna zavírala, ale nespál jsem, třebaže se mi již „zdálo“; tak někdy člověku bývá, tělo dosud nespí, ale hlavou již proudí sny — potom to jedním šklubne a je po všem.

V lese se ozval nový hlásek ptačí — nějaký chudáček, jenž nemá spaní a již tak časně vstává! A zase jsme šipkou vyskočili, štěkot a křik nás vytrhl:

„I ty šibale šibalská!“

„Kmotře, kmotránku! Pomozte, vždyť mne roztrhá!“

„Já ti dám kmotránka! Troubí si, že prý se bojí, a zatím zkoumá, kde je ticho, aby si natahal!“

A z dálky svištělo a bouchalo do lidských zad.

Chytrák ten Podzimek, ale tentokrát se omýlil.

Potom jak prý je možná, že při tolika hlídačích jsou přece sem tam brambory potahány! Takto mluvíval, a nikdy jsme netušili, proč se při tom tak jedovatě šklebí.

Hlukem vyplašen vyletěl ze strniště zajíc a obrovskými skoky se přehupoval nad řádky brambor; na mezi se zastavil, od boudy jsme viděli dlouhé špičaté sluchy a zářivé dvě oči, ale již upaloval dále.

U Zhoří zakyrykaly koroptve. Pod mezí zacrcel cvrček, ale jen jako ze sna.

Hvězdy zbělely a na východě zmizely docela.

Bylo nám zima.

„Pojďme domů!“

Podzimek nás předešel, ošíval se, chudák, a šklebil se pra-pitvorně.

V Příkopě „u jiter“ ležel podstránský mlynář; Tonda seděl vedle, díval se po nebi a pohvizdoval.

Starého mlynáře našli ráno na kolejích dráhy s hlavou rozdrčenou . . .

Tondy od té doby nikdo nespátl, ale když brzy potom po střeše podhrázského mlýna rudý kohout rozpjal peruti, hádalo se všelijak.

KONEC ŽIVOTA

U Tynysů v chalupě je výminkářská světnička veliká jako kurník; je v tmavém přístavku za síní, zrovnaproti chlebové peci a ohniště, blízko komína. Klenba i stěny předsínky jsou plny sazí, proto je tu ještě tmavěji. Jednodílné dveře do výminku mají petlici s provázkem a zvenčí jsou obšity plátnem, pod něž bylo nacpáno cucků, aby se ani krapet zimy do světničky nedostalo. Hned vedle těchto dveří jsou vodorovné dveře do sklepa; nejednou se stalo, že někdo vyšel z výminku do temna a nevida otevřených dveří sklepních, sletěl po vlhkých ublácených schodech na zdusanou půdu a šeredně se pošramotil.

Zvenčí je celá chalupa Tynysova na dobrý střevíc obložena chvojí, slamou a jehličím, aby do ní nemohlo profouknout. Stojí ve vsi trochu stranou, přímo u polí a v zimě se jí o stodolu a o výměnek vítr, vanoucí s návrší, hodně opírá.

Výměnek má jediné okénko se čtyřmi malými tabulkami, které jsou spravovány olověnými proužky; teď v zimě je dvojitě, a dole je v něm narovnáno zeleného mechu, aby štěrbínami netáhlo. Je zima zlá a za stodolou i za výměnkem jsou vysoké sněhové závěje.

Ve výměnické sedniče stojí v rohu stůl, s deskou po kraji vroubkovanou, ale již úplně bezbarvou; jest však čistá, vydrhnutá, až se leskne. Nohy trnože stolu jsou dosud červené. Za stolem jsou lavice bez lenochů a před ním dvě židle, jejichž lenochy jsou zdobeny vykrojenými srdečky. Blíže dveří, při stěně z obílených trámů, stojí truhla, jejíž povrch jest vyšperkován namalovanými květy a podivuhodnými ptáky, kteří stářím notně ošuměli. Naproti při druhé stěně jest stojánek s trochou hliněného nádobí, vedle věšák plný šatstva. Na kachlových kamnech, jež jsou vroubeny lavičkou, stojí hrnek, miska a v ní lžíce. Blízko kamen jest krátká, červeně obarvená postel, vystlaná plnými peřinami, povlečenými kanafasem modře pruhovaným; jest v ní spodnice, svrchnice a dva notné polštáře. Nevysoko nade všemi těmi krámy je rovný, obílený strop, jehož vápenné vrstvy na mnoha místech odpraskaly.

Nynější výměník Střihavka jest malý stařec, jistě více než sedmdesátník. Až na ty zapadlé, bezzubé dásně jsou jeho líce kulatá. Tváře, nepřilíš vrásčité, jsou zardělé, a nejvíce se mu červená kulatý nosík. Očka má staroch malá, jiskrná, vlasů na hlavě ještě hojně; jsou

jenom málo plesnivé a česá si je k uším, děláje na pravé straně stezku. Na těle má krátký kožich, šedým sukmem pošíťý, černým beránkem lemovaný; obléká jej vstávaje, a svléká, jda spat. Pod rozpjatým kožichem je vesta, již zdobí dvě řady bílých, lesklých knoflíků, na krku černý šátek, uvázaný na zadrmo. Nohy má dědeček v praskavících do rezava odřených, pod koleny podvázaných; bílé punčochy zapadají do sametových pantofli. Je-li potřeba, hodí na hlavu mrazovku, kterou vroubí huňatá kožešina.

Žije v té sedniče sám a sám; teď v zimě sedá u kamen aneb si kuchtí. Vesničtí muži umívají kuchařit jako ženy. Co si dědeček Střihavka kuchtí?

Nejraději kyselo, protože dodá přec kousek síly, potom bramboračku, zemáky vaří i peče, dělá z nich kaši, placky, knedlíky, vaří kaše krupičné, jahelné i bramborové, neděle pak a svátky slaví kávou, které si hned ráno navaří také k obědu i k večeři. Výměník Střihavka tuze rád fejfčí, stále je mu kuřno; má krátkou dřevěnou pejpku a kouří z ní již mnoho roků; koupil ji tenkrát na Pace o „slivové“ pouti a výborně se mu vydařila.

Ve výměnku bývá kouře jako v cihelně, ale to Střihavkovi nevaří, bafá vesele a na rtech je mu zrovna viděti, jak to pejpnutí chutná. Zvláště ráno po snídani ty první bafy! Všecek obličej mu při nich zazáří a ústům jak by bylo do smíchu.

Výměnek má, že je to k smíchu, slepice aby se jím uživila a ne člověk; po třech čtvrtcích pšenice, žita, ječmene, denně žejdlík mléka, jak se nadojí, pět liber másla, čtvrt kopy vajec, čtvrtý díl ze stromoví na zahrádce a půl kopy otýpek. Střihavka prodal Tynysovi

chalupu dosti draze a proto si mohl udělati jen malý výměnek.

Ale staroch má ještě pár grošů a tak pomalu žije; těch grošů již mnoho není, jenom tak na krátkou dobu skromného života, ale dědeček Střihavka je přitom vesel a sám sobě říkává: „Kmotránek Střihavka je vždycky jako růže!“ Proto mu také lidé říkají „jako růže“; a dědouš se proto nezlobí.

Míval doma tři dcery, Málku, Nanku a Kátli, ale teď jsou dávno provdány; starší dvě se vdaly tuze dobře, třetí chatrněji, protože se pro zlé časy na ni tolik nedostalo, zato „si brala“ z čisté lásky.

Stařenku svou má dávno zakopanou, a to je jediné, co kmo-tránka „jako růže“ kormoutívá, a nemá ji, chuděru, zakopanou doma. Je to celá historka.

Kmotránek se svou stařenkou a s Kátlí žili již u Tynysů na výměnku. Stařena měla v Liberci tři ženaté bratry a vždy po několika letech chodila k nim na pobytku. Jeden z bratří byl zámečník, druhý krejčí a třetí obchodoval; tomu krejčímu se vedlo nejlépe, měl již několik domů. A tak jednou stařenka povídala: „Stárnu, hochu, musím se honem podívat do toho Reichumberka, bude to beztoho naposledy. Pozejtří se vydám a za čtrnáct dní mne zas čekejte, vrátím se jistě.“

„Hoch“ to stařence přál, ale přece řekl starostlivě: „Nevím, nevím, holka, ale skoro se mi zdá, že je to už na tebe daleko.“ Ale stařenka že ne, a šla. Tenkrát ty železnice nejezdily jako nyní; dnes člověk u nás sedne a za pár hodin je v Liberci.

Tenkrát se musilo pěšky přes Jičín, přes Turnov a dále k Ještědu.

Dlouhé, tuze dlouhé byly pak dni ve výměnické světničce, ale konečně uběhly, jako všecko na tom světě.

Toho dne, kdy stařenka měla přijeti, byla jí Kátle až někde v Lužanech, dobré dvě hodiny cesty, naproti; ale přišla domů sama.

Doma si potom povídali: „Je dnes v Jičíně trh, jistě že se potkala se známými a vezmou ji na fůru.“ I čekali dlouho do noci; olejová lampička mrkala a na výměnku jim nebylo do řeči. Konečně venku zahrčela vozová kola a zapráskal bič.

„Už jede — budiž pánbůh pochválen!“ radostně zvolal Stříhavka. Kátle chtěla vyběhnout, ale tatík ji zadržel: „Počkej, ať myslí, že spíme!“

Zadupaly kroky na návsi — v síni — v předsínce — petlice u dveří cvakla, ale dveře se neotevřely...

Po dvou dnech přišla z Liberce zpráva, že tam stařenka umřela; stalo se to ve chvíli, když doma na výměnku dostali znamení.

Kmotránek se honem vydal do Liberce, ale zaplakal tam již jenom na hrobě. Lehoučkou smrt měla stařenka, večer šla spat a již se neprobudila.

Ta bolest jedině Stříhavku svírala, že nebude věčný sen dřímat vedle své nebožky, že se teď nemůže na jejím hrobě ani pomodlit, ba že ani neví, zda se o ten hrob někdo stará anebo jsou-li drahé kosti již někde pohozyeny.

Je ráno o svatém Janě Evangelistovi, polovičním svátku vánočním. Stříhavka sedí u kamen, kulatou hlavu má nachýlenou z límce kožicha a užívá své ranní slasti kuřácké; je sice dnes mše svatá v zámecké kapli, dávají tam pítí ‚víno lásky sv. Jana‘, všecko okolí se slavnosti té účastní, ale výminkář sedí doma u kamen. Je to pro jeho

nohy kus cesty, a snít na silnici je dosud málo utlapán. Za celé vánoce byl v kostele jenom na božíhodové hrubé, a to hlavně pro ty pěkné zpěvy, jež se

každoročně na kůru provádějí, při nichž stará duše omládne a rozpomíná se na dětská léta, kdy se na ty zpěvy těšil kolik neděl a prozpěvoval si je až do hromnic. Vždyť je to krásy.' „Nebojte se, pastýřové!“, „Usni, usni, Jezulátko!“, „Radostnou novinu, křesťané milí, zvěstujem' vesele v tu chvíli“, „Pojďme tedy do Betléma“ a k tomu hodinky, jež vytrubuje tesař Urban, kukačka, slavíček, a dudácké hry na varhanách.

Letos výměník poprvé nebyl „na půlnoční“, kdežto jindy ani v největší siberii doma nezůstal. Štědrý večer slavil na výměnku sám, ještě že mu Tynyska přinesla trochu jahelníku se švestkami; houbové polévky, sušených hrušek, sliv a křížal si navařil sám.

Potom rozevřel „Nebeklič“ po své stařence a říkal si modlitby „Při jitřní božího narození“, „Na den narození syna božího“, „Modlitbu na vánoční den“, „Pozdravení Pána Ježíše v jesličkách“, „Navštívení Pána Ježíše, jež se od vánoc až do hromnic má říkati“. Když se pomodlil, zazpíval si chraplavým hlasem veselou:

„Nesem vám noviny, poslouvejte, z betlémské krajiny, pozor dejte, slyšte je pilně a neomylně pozorujte.“

Zpíval sedě u kamen, v nichž roští vesele praskalo a voněl suchý jalovec; to byla vůně, jež o Štědrém večeru u Stříhavků scházeti nesměla. Když dozpíval, vzpomínal. . Dýmka stála na okně opuštěna, neboť o Štědrý večer dědeček nekouřil, ani na boží hod si nepejpnul, až o sv. Štěpáně vesele nACPával, a dnes, o sv. Janě, šlo to již jako po celý boží rok.

Na síni, potom u sklepa zaduněly kroky a někdo oklepával sněh. „Kdopak to ke mně jde?“ pomyslně si kmotránek a několikrát silněji zabafl. Petlice cvakla a do dveří vešel vysoký muž, asi padesátník; musil se sehnouti, aby o veřeje nenarazil.

Černou mrazovku s kožešinou a se štítkem, třepečky zdo-

beným, sňal s hlavy a přihladil si husté černé vlasy s čela k uším. Na krku měl velkou červenou šálu, na těle modrý široký burnus a koženky, zastrčené do vysokých holínek. Líce měl oholeno, jenom od uší pod bradu černaly se chuchvalce vousů. Oči měl velké, černé a hodně mračivé, čelo vráskami silně rozbrázděné, nos hranatý, na konci porostlý. Byl to ramenáč přímé, neskloněné postavy.

„Dej pánbůh dobrytro!“ pozdravil, zavřev dveře.

Stříhavka povstav, pohlédl na příchozího.

„Dejž to pánbůh, dejž to pánbůh, i vítám tě, Toníku,“ pozdravil jej a stiskl mu ruku, „to jsou přece hosti ke mně, vždyť jsem tě neviděl, ani nepamatuju. Tuhle se posad' a ukroj si u mně chleba; másla nemám, to víš, teď o vánocích!“

„Vždyť je to u nás taky takové, krávy nedojí, kdež by se nabralo!“ odpovídal příchozí. Mluvil pomalu, slovy ostrými a trhaně; při řeči se mu koutek úst trochu křivil.

„Nedojí — a proč nedojí?“ ptal se výměník.

„I čerti vědí! Jedna je stelná, druhá má telátko pod sebou a třetí — ale prosím vás, jak by po samé slámě dojila. Suchého krmiva není, jenom řezanka a trochu pití. A jak se pořád máte, pantáto?“ host náhle obrátil a po té otázce se křečovitě zasmál. Zvuky smíchu pravily, že se

tento muž směje velmi zřídka, ale že smíchem přece chtěl své řeči dodati srdečnosti.

„I zaplať pánbůh, jak se starý vejměník může mít. Letos nějak pozoruju, že jsou tu léta, nohy neslouží,“ odpověděl kmotránek a rychleji pobafoval. „A co dělá Málka?“

„Abych vám řekl pravdu, je plna starostí o vás; sešla se tuhle o ranní s Tynyskou, ptala se na vás, a hospodyně jí pověděla, že si letos naříkáte. Od té chvíle ve dne v noci myslí jenom na vás, a včera večer mi řekla: ‚Takhle to dál jít nemůže, v té opuštěnosti tatínka nenechám. Jakoupak tam má posluhu? Aby sám kuchtil, dříví si nosil a ráno vstával do mrazu. Musíš k tatínkovi,‘ povídala, ‚a poprosíš ho, aby udělal dětem radost a přestěhoval se k nám. Světnici máme velikou, jsme sami jenom s Bárrou a s tím — nedořekl, ale líce se mu nepěkně zkřivilo — bude tu mít pohodlí a bude bez starostí.‘ Proto jsem, pantáto, přišel.“ Ta řeč trvala hezky dlouho, host při ní stále vlasy přihlazoval a Stříhavka zapomněl kouřit. Vrásky na tváři se mu stahovaly, oči vlhly a brada se několikrát zachvěla. Chvilí mlčel; nejprve tiše hleděl na podlahu, pak spravoval dýmku a zapaloval. Bafal, bafal, ale zhaslo mu několikrát.

„Abych ti, Toníčku, řekl,“ promluvil potom, „tuze mne tvá řeč těší, že o mne, starého člověka, máte takovou starost a že na mne vzpomenete, ale abych se k vám přestěhoval, to nevím, hochu, to nevím; víš, jsem starý člověk, někdy tuze divný, a bojím se, že bych se vám brzo zprotivil. Už abyste mne tady nechali, až mi pánbůh sám vykáže poslední sedničku.“

„Tak, tak, pantáto,“ začal zas Toník a znova se divně zasmál, „to si o nás pěkně myslíte! Copak nebudem taky

staří? Měli bysme to čistá srdce, abysme starému otci ukazovali takovou lásku, jak povídáte.“

„Inu, inu, já ti, brachu, věřím a Málce taky snad můžu věřit, vždyť je to vlastní dcera, ale viděl jsem ledacos a vím, jak to bývá. Vejměník je vejměník, ten ať jde stranou a nikomu nepřekáží.“

„Nedělejme dlouhých řečí, pantáto, my vás tu zkrátka nenecháme, zítra si pro vás přijedu; ale to vám taky hned slibuju, že když se vám nebude líbit, jen řeknete, a odstěhuju vás zpátky. Jaképak starosti, světnička vám tu zůstane, do té můžete zpátky, kdy se vám zachce.“

Stařec mlčel — od kamen vyhlížel oknem na sněhová hrbolatá pole až na vršek, na němž stál starý kříž všecek osněžený. Pozoroval, vzpomínal, uvažoval.

Zet' mu několikrát skočil do myšlenek, pobízel, nutil, ale dědeček se kroutil všelijak.

„Toť, na mou pravdu, děláte, jako bysme byli lidojedi! Copak jsme vám někdy udělali něco zlého? Co pak Málka není

vaše dcera? Nařká, stejská si, že tu jste bez pomoci a vám se zatím k vlastní dceři nechce!“

„Tak teda spánembohem,“ rozhodl se konečně stařec, „ale nesmíte mít za zlé, bude-li se mi první čas stejskat; tolik roků jsem v tomhle kumbálku zůstával sám a sám, zvykl jsem poustevnictví, že tak hned nezapomenou. Ale dítě je dítě, kterýpak tatík by mu nebyl rád hodně blízko. Ale ty, Toníku, nejíš, tak si přece ukroj!“

Host si teprve teď ukrojil slušný krajíc, osolil a dal se do jídla.

„A jak pak, Toníčku, že se tě tak ptám, jakpak to máte s Bárou?“

Zet', maje ústa plna, máchnul levicí a zahučel: „Ale pořád stejně, sám čert nám ty Břízkovy nastrčil; takhle aby se člověk celý život dřel, lakotil a takový synek, trochu kloudněji ochystaný, by pak jen přišel, zbláznil holku a sedl pěkně do tepla. Ale zmejená neplatí, Morák není volák, tak hnedlinko po svarbách nebude, i kdyby holka s tím — seděla v hanbě, dokud budu na živu!“ Teď mluvil rychleji a zlostně; koutek úst se mu také rychleji natahoval.

„Ale k nějakému konci to přivést musíte. Bára stárne, děvče jí roste, jaképak je to živobyť pro vás i pro ni.“

Toník pokrčil rameny. „Zlé živobyť, máte pravdu; kdo teď pro ni přijde? Leda kdyby se našel nějaký šikný vdovec, a kdo ví, dopadlo-li by to, holka je paličatá. Ale za tisíčku jim přec takovou chalupu dát nemůžu, co by řekl Toník? Vždyť by byl na pretenci tuze ošizený. Aspoň patnáct set kdyby ten synek přinesl, ať by zůstali tisíc jednušek dlužni; když by se přičinili, tak by to zmohli. Považte, že chalupa bratrovi stojí za pět tisíc! Ale já jsem se zapovídal, a doma čeká tolik práce. Opatruj vás pánbůh, a na ten zejtrék se juž přichystejte, kolem desáté jsem tady.“

„Jen si to hochu, tuze dobře rozmyslete, mám z toho starost náramnou!“ ještě si povzdechl dědeček.

„Už nedělejte okolků, pantáto, udělám, jak jsem povídal!“ „Inu, když jináč nedáte, poručeno bohu; jenom aby vás to

nemrzelo dřív než mne, to víš, že já se spokojím.
Pozdravuj

Málku, Bárú i tu malou čečetku!“ „Teda tu buďte spánembohem!“

„Spánembohem a provázej tě pánbůh. Ani ven s tebou nejdu, ale jsem jenom v těch pantoflích.“ Dvěře zaklaply a host vyšel.

Toník, jak Stříhavka ramenatého padesátníka jmenoval, byl jeho zeť, Antonín Morák; měl nejstarší kmotránkovu dceru Málku a byli spolu již alespoň dvacet pět roků. Morák měl v Třemešnici, velké vsi s kostelem, chalupu, a vědělo se o něm, že je zazobaný. Byl znamenitý mamonář a mohl v tom řemesle celému kraji dávat hodiny. Syna Toníka měl již odbytého, přiřazen jej do Chodovic do pěkného statku, ale s Bárú se mu nepovedlo. Myslíval s ní vysoko, bylať dívka velká a silná po něm, oči a vlasy měla jako uhlí, pěkná líce až brunátná. Ale všechno se Morákovi zhatilo. Když se vrátil újezdského cha-lupníka Břízka syn, vyučený truhlář, z Vídně, poplašil holku, že spáti nemohla. Truhlář Václav Břízek byl hoch až tuze k světu, když se v neděli vystrojil, byl zcela jinačí než ostatní kamarádi; ale všedního dne si doma hleděl řemesla, nebo, bylo-li třeba, pomáhal staršímu bratrovi v poli. Tak se s Bárú do sebe zahleděli, že brzy byli ostatnímu světu ztraceni. Bára lásku svou skrývala, jak jen dovedla, ale Morák měl uši zaječí; zvědév o tom, rámusil až běda, proklínal, ale nadarmo.

„Kdyby to byl nějaký zvláštní vejpada,“* říkal, „ale vždyť je ten klihožrout učiněná suška!“ Měl jiné oči nežli dcera.

Když však Morák později zpozoroval, že Bára bledne, že se jí sukně krátí, zbil ji provazem, že kolik dní

vyležela ve stodole v slámě a sotva se mohla hnouti. Potom na dceru přestal mluvit a nemluví s ní posud.

Břízkova chalupa nebyla sice nejbídnější a Břízek byl hospodář z nejopatrnějších, ale na chalupu byli dva synové a dvě dcery. Syn Prokop byl starší a měl chalupu převzít, jenom co by dostal majetnou nevěstu, aby vyplatil podíl bratrovi a sestřám, každému tisíc jednušek. Morák věděl o všem, ale se starým Břízkem nikdy nejednal; ani když Bářino děcko na kolébce zaplakalo, s oujezdským chalupníkem nepromluvil a ten se také nepoddal; slyšet dobře, jaké řeči Morák před lidmi provádí. Václav zatím doma dřel, aby nějaký groš umačkal, ale šlo to zvolna. Léta zatím ubíhala ...

Když Morák od kmotránka Stříhavky vyšel a dlouhými kroky měřil osněženou silnici, myslil si: „Pane, s pantátou to není tak zlé, není ještě takový bědák, je pořád ještě jako růže, mně se zdá, že se Málka zmýlila a že se přepočítáme!“ —

Stříhavka hned odpoledne řekl hospodyni Tynysce: „Zejtra se vám kmotra, vystěhuju!“

„Vystěhujete? A kam, pantáto, snad se nebudete ženit?“

„Pořád stejně veselá, aby vás ta veselost neopouštěla, je to dar od boha. K dceři, k Málce se postěhuju.“

„K Málce — k Morákovům že se postěhujete?“ a spráskla ruce.

„Sama jste vinna, tuhle o ranní jste prý dceru naplašila, že si letos naříkám, a ta nechce teď dát jináč, nežli že musím k nim. Toník tu ráno byl a zejtra pro mne přijede.“

„Spadněte nebesa! No, dej vám pánbůh štěstí, ale já bych to nedělala!“ hlučně zvolala hospodyně a zamyslíla se.

„Proč, proč byste to, kmotra, nedělala?“

„Inu zkrátka bych to nedělala!“ tišeji, jen jako z myšlenek odpovídala hospodyně.

„Když se mi nebude líbit, přivezou mne zpátky, to mi Toník slíbil.“

„Zpátky už nepřijdete, pantáto.“ odvětila rozhodně, ale hned dodávala: „Bude se nám tu po vás stejskat; tuze jsme tomu zvykli, že vás tu máme ve světničce. Výměnek vám do Třemešnice dodáme, jako byste byl u nás.“

„K tomu teď ty jejích starostí s dcerou — ne, ne, tam dobře není! Jaké asi má Bára živobyčí a jaké to dítě, chudinka malá! Kdy a jak se tohle všechno spořádá!“

Stříhavka osaměv, až oslzel; totě vzácnost na světě, aby hospodáři výměnkáře neradi ztráceli, i kdyby toho výměnku bylo jako zobu stehlíkovi...

V noci dlouho nemohl usnouti, myšlenky, honící se mu v hlavě, převalovaly ho s boku na bok. K Morákům má jít, ze své sedničky do jejich chalupy! Což, s Málkou by to snad šlo, ale on je mrzout a jen by ty peníze hrabal.

Druhého dne před polednem zeť Morák přijel s žebřinovým vozem, do něhož byl zapřažen pár silných krav. Tynysovi všechno starcovo zboží naložili a staroch, všecek zakublán, vlezl si do peřin v žebřinách.

„Dej vám pánbůh štěstí!“ volali za ním Tynysovi i kdož se z vůkolních chalup a baráků sběhli.

„Pánbůh dej a opatruj vás tu všecky!“ plačky odpovídal dědeček. Morák při tom při všem kale nepromluvil; kabousil.

Tak se kmotránek Střihavka „jako růže“ stěhoval k dceři do Třemešnice. Šlo to bídne, za vesnicí byl sníh málo ušlapán a vyježděn; do vršků nemohly kravky vůz vytáhnout, a podolou se kola zarývala do hloubky. Hvízdalo a skřípalo to, jako když pilníkem o křemen brousí.

II

Morákova chalupa stojí na návsi v řadě chalup a statku ostatních; jsou odděleny zahradami s jabloněmi, s hrušemi a slívami, na nichž je nasypáno sněhu, mezi nímž se třepetají řídké hnědé, suché listy. Vypadá ta chalupa hodně nepěkně; je všecka tmavší nežli ostatní stavení, a je tu jako na vystrkově a ne na návsi. Šindelovou střechu má proti stěnám nápadně vysokou a mechem hodně porostlou; tak se zdá, jako by střecha na stěny tuze tlačila, trámy jsou v nich jako zborceny.

„Tam nahoře na půdě je stále plno, totě tíže!“ říkávají tři-mešničtí.

Pod střechou, na prkně kdysi bílém jest hnědý nápis: „Dům tento vystavěl s Boží pomocí Léta Páně 1750 Antonín Morák. Pokoj budiž domu tomu i všem, kteří budou přebývati v něm.“ Před chalupou jest podsíň, spočívající na třech dřevěných, hodně vyhnílych sloupech. Na podsíni má Morák vyrovnané otýpky roští a hranice šindele; je toho tolik, že dvě nevelká okna velké světnice sotva vyhlížejí. „Nedej pánbůh, aby tahle chajda jednou chytla, to by si plameny smlsly,“ říkává švec Šourek. Vzadu, v jednotě s chalupou jest chlív, vystavěný z drobívého pískovce, a za ním stodola. Morák své zachmuřené stavení tuze neprohlíží; teprve když někde zatéká, stará se o správkou.

Do této chalupy o svátku mlád'átek přijel výminkář Stříhavka. Moráková dcera Bára mu pomáhala z vozu, a když bačkorami stanul na záspi, políbila mu ruku a dědeček ji pohladil po tváři. Tu ho již malá dceruška její chytla za ruku a zlíbavši ji také, zašveholila: „Tak pojd'te dědečku, k nám!“ Výměnkář sebrav všecku sílu, pozdvihl dítě a políbil je na ústa.

„Pánbíček tě pozdrav a dej ti všecko dobré, ty moje pra-vnoučátko!“ pravil a pokřížovav se, překročil práh. Vstoupil do šeré síně a širokými dveřmi do světnice.

„Dej pánbůh dobré odpoledne!“ pozdravil.

„Dejž to pánbůh, vítám vás, tatínku! No vida, pořád jak chátráte a vy jste zatím stále jako hřibek!“ Těmi slovy uvítala Stříhavku dcera, Málka. Byla ženská vysoká, suchá a kostnatá vlasů silně prošedivělých, pouze na maťátko* stočených, v tváři vrásčitá, takže se zdála mnohem starší, nežli byla. Na těle měla krátký, koží povlečený, do reza odřený kožíšek k tělu a kalmukovou sukni.

„Tak jak se máš, holka, jak se máš?“ švitořil Stříhavka.

„I to víte, jak se člověk při tom dření může mít; jde to od rána

do večera jako v letu. Hřbet a nohy už bolí, ale polevy není. Svlékněte si ty burnusy, tuhle je pověste a pojd'te si sednout ke stolu.“

Kmotránek zpozoroval, že v kamnech je ticho a po světnici chlad.

„Ten kožíšek si, holka, nechám, jsem už na něj zvyklý,“ usmál se.

„Pojd'te, ukrojte si u nás chleba, jste beztoho po cestě vyhladovělý; másla nemám, málo nám to dojí!“ Ale

nepověděla, že všecko máslo, jež natluče, třeba ho nebylo teď v zimě mnoho, prodá hořickým hokyním.

Staroušek sedl a ukrojil si, ale přece si v duchu pomyslel, že čekal trochu teplého pokrmu, aby se po cestě zahřál.

Bářina holčička mu byla stále u nohou a prohlížela si dědovo líce; líbilo se jí, že se tak červenalo, oči se jiskřily a ústa se usmívala. Byla děvčátko blízko pěti let, ale hodně vyrostlé.

„Tak co ty, čečetko,“ oslovil ji dědeček, „přec mi pověz, jak ti říkají, vždyť jsem tě neviděl od té doby, kdy jsi byla v peřince!“

„Maminka mi říká Baruška, babička Barča a dědeček Barka umazaná,“ zasmálo se děvče.

„A co myslíš, jak ti bude říkat tenhle nový malý dědeček?“ „Baruško!“

„Baže, Baruško, má budeš, Baruško!“

Bára s tatínkem stěhovala dědečkovu harampátí do světnice; všecko to spolu tahali, Bářino líce plálo jako pivoňka, a stékaly po něm stružky potu. Vidouc, jak dědeček s dítětem jejím hovoří, zadívala se na ten milý obraz a usmívajíc se, stála jako zdřevěnělá.

„Nestůj a pospěš, vidíš, že tatínek čeká!“ kázala jí matka a výměnkářka dodala: „I vždyť vás to brzy omrzí, přestanete se s tím rozpustilcem mazlit. Dokavad jsem na ni byla dobrá, zkusila jsem, až mne uši brněly, teď mám svatý pokoj!“

Dítě se na babičku dívalo a usmívalo se.

Výměník, vzav je za bradu, usmál se: „Babička povídá, že byla dobrá, ale já vím, že je teď leckdy ještě lepší a že Barušce podstrčí jablíčko, hrušku nebo namazaný krajíc.“

„Ba ne,“ dítě mírně odvětilo a zkoušelo, jak dědečkovu strniště na bradě škrábe.

„Máš krátkou ručku,“ pravil Stříhavka a nechav jídla, posadil si v nouče na kolena. „Škrábou, vid’?“

„Škrábou — jako vouchlice!“

Dědeček vzav pak Baruščinu ruku, ukazovákem ji poškraboval po dlani a říkal:

„Vařila myška kašičku na železným rendlíčku: tomu dala — tomu dala — tomu dala — tomu dala — jenom tomu nedala, a ten říkal:

„Jak jsem maličkej, tak na tě povím!“ a běžel, běžel, běžel — až tuhle zaloktal.“

Baruška zavýskala, jak jí dědeček doběhl rukou až v podpaží a tam polechtal.

„To jsi ještě neslyšela?“ ptal se.

„Ba ne, já jen umím: enyky, denyky, nemastný knedlíky, hopsa, kopsa ven!“ odšvitořilo děvče.

„No dobře, ale počkej!“ pravil zas dědeček a bera jeden prst Baruščin po druhém, říkal:

„To je táta, to je máma, to je dědek, to je bába — to je v nouček,

„Ani to neumíš?“

„Nic neumím, jenom enyky, denyky,“ odvětila.

„No, no, však budeš brzo umět. Pohádky jsi taky neslyšela? Tu o kohoutkovi a o slepičce, o perníkové chaloupce, o bratříčkovi a o sestřičce?“

„A vy to všechno umíte?“ udiveno se ptalo dítě a veliké modré oči široce rozevřelo.

„Umím a umím toho ještě víc; budeš-li hodná a budeš-li velikého dědečka, babičku, maminku a mne mít ráda, všechno ti vypovídám a všemu tě naučím!“

Dědečkovy krámy byly sneseny, a Bára je počala u prázdné stěny rozestavovati. Baruška se sešourala dědečkovi s klína a běžela k matce.

„Maminko, to bude pohádek! O perníkové chaloupce, o kohoutkovi a o slepičce!“

„Kdo bude povídat?“ jako nevědouc, ptala se matka.

„Kdo by povídal? Dědeček bude povídat, ten jich umí, povídal, a všechno mě naučí — to je táta, to je máma — tomu dala — tomu dala!“

„No ty jsi pěkná pohádkářka!“ hlasitě se zasmála. Již ani nepamatovala, kdy by se byla tak zasmála.

Hospodyně Moráková zatápěla. Venku se smrákalo a ve světnici bylo temno; to dělaly otýpky na podsíní a trámy v stropě i ve stěnách, tmavě nabarvené telecí krví.

„Báro, teď toho nech, zítra je taky den; krávy už budou mít hlad, uchystej pití!“ kázala Moračka.

Baruška již zas byla dědečkovi na klíně.

„Počkej, dítě, máme dnes Mlád'átek, něco ti povím, ale dřív jdi trochu dolů; zapálím si, už se mi po tom stejská!“ a vytáhnuv ze spodní kapsy kožíšku svou dřevěnku a tabák, nacpal si a zapálil. Opět si s takovou chutí zabafal, až se holčice rozesmála.

„To to bafá, dědečku, jako když jede mašina!“ volala a hrála si se trapečky, jež visely na vyřezávaném troubeli.

Stařec se usmál a vesele pokýval. „Tak, teď si sedni vedle mne a poslouchej!“ I vypravoval dítěti o Mlád'átkách, jak je

Herodes král dal pobíjet a jak Ježíšek s matkou a s Josefem utíkali do Egypta, jak jeli na oslátku a co zkusili.

„A máš-li pak Betlém?“ ptal se, když dopovídal.

„Betlém? Na řece je Betlém!“ odpověděla Baruška.

„Na řece? Inu, inu, ti křaplaví panáci a stromky z ledu u kraje řeky jsou jako Betlém, taky jsme tomu tak říkali, ale opravdovský Betlém!“

„Opravdovský nemám!“

„Počkej, snad mám ještě v truhle nějakého pastýře a ovečku; dokud holky bývaly mladé, stavěli jsme o vánocích Betlém a zůstal na polici až do Hromnic. Býval hezký a veliký, o Štědrém dni a o Třech králich hořela u něho lampička. Snad tam nějaký ten darák* bude, alespoň jsem je uložil!“

„A kdy půjdete do truhly, dědečku?“

„Až to bude trochu v pořádku, až budeme smět krámovat.“

Hospodyně rozsvítila louč a zastrčila ji do vysokého dřevěného svícnu. Světlo plamene šlehajíc, tvořilo po stěnách stíny všelijaké. Dědeček se rozhlížel po světnici. U dveří byla otevřená police, u druhé stěny tmavá skříň, pak žlutá lavice kolem stolu, dvě postele vystlané, na zdi svaté obrázky na skle malované, temně natřená polička, rohatina s květinovými talíři a s mísami, černá kamna kachlová, za nimi velká chlebová pec, kolem nich lavice, na ní dřež a konev, pod ní dva velké škopky do chléva.

Hospodyně seděla na malém špalíku v koutku u prsku.** Ze stodoly bylo slyšet tlukot ruční řezačky; hospodář chystal potravu kravám. Po chvíli také on vešel do světnice; když vdychnul tabákový kouř, odplivl, ale neříkal nic. Měl vlněnou kazajku a beranici nechal na hlavě. Dýchal si do rukou a po chvíli je nahříval nad kamny.

„Totě mráz, až zub na zub dopadá,“ zabublal.

„A nemohl bys, Toníčku, řezat v rukavicích? Když já jsem řezával, míval jsem staré palcové rukavice,“ vlídně pravil dědeček.

„Což o to, řezat by to šlo, ale v rukavicích aby člověk chodil do bálu a ne řezat řezanku; to bych toho nařezal!“

Hospodyně vyjekla, jako by se chtěla dát do smíchu, ale nezasmála se. Pak bylo ve světnici ticho. Baruška sedíc vedle malého dědečka, opřela si oň hlavu a dřímala; když byl velký dědeček ve světnici, bála se promluvit. Bára ještě čistila chlív, podstýlala a nasýpala do žlabu řezanky. Když potom také ona přišla do světnice, hospodář rozsvítil olejovou lampičku, postavil ji na stůl a hospodyně chystala večeři. Do veliké mísy na stole nalila kysela, do druhé vysypala brambory, a celá rodina zasedla kolem stolu. Baruška dostala svou dřevěnou misku s kyselem a Bára jí oloupala tři brambory. Než se dědeček dal do jídla, počal se hlasitě modlit: „Oči všech k tobě důvěrně hledí. Hospodine, ty jim dáváš pokrm a nápoj, v čas příhodný otvíráš ruku svou a nasycuješ všeliké zvíře. Amen. Otčenáš a Zdrávas. Hospodine, Pane Bože, otče nebeský, požehnej nám těchto svých darů, kterých budeme z štědrosti tvé přijímat, pro Ježíše Krista, Pána našeho. Amen.“

„Vy máte dlouhou modlitbu,“ divně se usmívaje, řekl hospodář, „my před jídlem a po něm děláme jen kříž. Když člověk celý den dře, pánbůh i to jídlo požehná, a jednomu chutná!“

„Jsem tomu navyklý již z domu, nebožtík otec nás sám těm modlitbám naučil, ale Málka to snad už z domova zapoměla,“ trpčeji řekl výminkář a dal se do jídla. Oloupal si brambor a přikusoval ke kyselu.

„Máte letos tuze dobré brambory, rozvářejí se a jsou mouč-naté,“ pochvaloval, ale nikdo neodpovídal.

Stříhavku cestou i v peřinách zamrazilo, proto s radostí uvítal teplé jídlo a s chutí se do něho pustil; ale přestal, dokud v míse ještě zbývalo. Hospodář vstáváje od stolu, pravil ženě: „Musíš pro podruhé vařit víc, dneska jsem se nedojedl.“

„Vařila jsem víc, budu vařit ještě víc,“ chladně a nevrle odpověděla; máš-li ještě hlad, dojez chlebem.“

„Taky že dojím!“ odbroukl Morák a ukrojiv si krajíc, sedl ke kamnům.

„Báro, ustel dědečkovi v komoře! Chodíme hned po večeri spat; kdo by páčil olej, je beztoho dražší než hofmanské kapky,“ hovořila Moračka.

Při té řeči u kamen umývala a třebaže se neobrátila, věděla dobře, že slova její doletí tam, kam mířila. Dědeček měl tisíc chutí ještě si nacpat, ale musil si ji nechat zajít.

„Tak vám dej pánbůh dobrou noc, a ty, maličká, mi dej hubičku, aby se mi pěkně spalo!“ pravil srdečně a odešel za Bárrou do komory.

Bylo tam chladno a plno zápachů: po másle po sýru, po ovoci čerstvém i suchém. Když Bára odstýlala, dědeček si sedl na postel a zouval bačkory. Plný, stříbrný měsíc malým oknem sypal bílou zář a osvětloval komůrku, v níž kromě postele stála velká špízní almara, truhla, soudky, škopky a moučnice; nebylo tu pořádně hnutí. Bára stála chvíli mlčky a hleděla na starce; potom mu klesla kolem krku a zaplakala hlasitě.

„No, no, holka, neber si to své neštěstí tak tuze k srdci; dá pánbůh, že se brzy dočkáš lepších časů.“

„U nás lepší časy nebudou, dědečku,“ vzlykala, „ale vás mi samo nebe poslalo pro to dítě ubohé. Je odstrkováno, zkusí všeho a já pro samou lopotu ani k němu skoro nemůžu. Vy se ho ujmete, vidíte, dědečku, je jako siroteček. Nebe tady mít nebudete, to vám zrovna řeknu, třebaže jsou to mí rodiče; ale proboha vás prosím, abyste pro nás něco snesl. Věřte mi, kolikrát jsem chtěla utéci, vždyť by se mi ve službě hůř nevedlo, neslyšela bych tolik vyčítavých řečí a to dítě by taky nebylo víc odstrkováno, ale zase si vzpomenu, že to jsou přec jenom rodiče. Bývali vždycky hodně nevrlí, zvláště tatínek, ale od té doby, co se to se mnou stalo, je všechno o mnoho

horší. Slyšela jsem, že se v tomhle stavení vždycky lakotívalo, ale tak, jako teď, snad nikdy. Ó, dědečku, bojím se každého dne — u nás bude hůř a hůř!“

Výminkář objav ji, pravil mírně: „Jdi už, holka, jdi, aby nebylo zle. Měj svatou trpělivost a tatínkovi i mamince dělej, co jim na očích vidíš, jsou tvoji a snad se přece obměkčí.“

„Dej vám pánbůh dobrou noc!“ a Bára políbivši dědečkovi ruku, odešla z komory.

„No, vyfňukala jsi se?“ přivítala ji matka.

Bára neodpověděla a chystala lože pro sebe i pro Barušku.

Zakrátko potom byla Morákova chalupa úplně tmavá; ve všech ostatních ještě svítili, jenom ona se krčila pod vysokou střešou chmurna a bez života, jako by z ní lidé byli utekli...

III

Dědeček Střihavka si dobře prorokoval, že se mu po výmínku zasteskne. Nejvíce vzpomínal ráno a v noci; ráno, když se v komoře, v studených peřinách, za tuhých

mrazů jíním lehce omžných, probudil, myslil na svá kamínka, jak by si pěkně zatopil, snídani uvařil, a potom se u nich usadil na lavičku a vesele si zabafčil; večer, když sotva lžici odložil a musil do komory, opět do těch ledových peřin, ve kterých se zdlouha zahřival, a nemohl si posedět na oblíbeném místě u kamen a dokonat denní práce kuřácké. Ani dlouhých nocí nemohl přespat; dokud ponocný Lasička neodhvízdal desáté, neměl o spaní ani potuchy, a k ránu, ještě se ani nerozšerřovalo, již vyspalý zíral do tmy. Když se tak na lůžku převaloval, stará hlava mnoho vzpomínala a přemýšlela. O celém svém životě rozjímával a na nebožku ženu tuze vzpomínal. V duchu vídával, jak na své chalupě hospodařil, jak děti kolem něho dováděly a jak bývalo veselo, když večer všichni kolem něho zasedli a povídali; Málka sedávala vedle něho a nejraději něco

nahlas předčítala. Jak se ta holka změnila, jak se jen tomu mračivému životu tak důkladně přiučila, proč se z ní stal takový kabous? Muž, jenom on ji tomu přiučil, že zapomněla na všecko a sloužila jenom tomu mamonu. Také o Báře rozjímával a kolikráte rozvažoval, neměl-li by sám na starého Břízka dojít, aby tu smutnou historii přece jen hleděl skoncovat, nad tím dítětem aby se alespoň smíloval, ale vždycky jej odrazilo, jakže by mohl vyjednávat, když ani pořádně neví, jak a co mezi sebou mají, a potom si pomyslí: „Co udělá Břízek pro tu holčici, vždyť ji ani snad nezná a neví, co v té čipeře vězí.“

Baruška byla příčinou, že za dne dědečkovi čas rychleji ubíhal. Byli stále u sebe a pořád si měli co povídat; Baruška pohádky jenjen hltala a brzy je sama vypravovala. Jen jejich hovor bývalo slyšet po světnici,

jiní nemluví. Betlém již z truhly vybrali a ovečky, pastýři, nesoucí beránky, a selky s nůšemi plných štědrovic, jesličky i tři králové, jeden jako uhel černý, stáli srovnáni v mechu za oknem. V celé jizbě bylo tím Betlémem veseleji; Baruška každý obrázek mnohokrát prohlížela, s králi a s pastýři mluvila jako se živými, vyptávala se na věci nejdívnější, a dědeček sotva stačil odpovídati. Stalo se, že se i hospodář Morák na Betlém zadíval, ale nepromluvil, nepochválil. Byli s Bárou v stálé práci; u Moráků nikdy na mlat nejednali, všecko odbyli sami. Klepalo to obyčejně jen ve dvou, ledaže hospodyně časem pomohla. Když nemlátili, přetáčeli na sýpce, přerovnávali slámu, štípali dříví — Bára samotná dokázala notný pařez rozdělati na drobná topátka — nebo Morák vozil hnůj a Bára nakládala; nežli se s prázdným vozem s pole vrátil, musil druhý být naložen. Odpočali si, věru, jenom v noci; dvacet korců polí a tři krávy dají dvěma, třem lidem i v zimě nějaké obsluhy!

Moračka doma kuchtila nebo sedíc při okně, na všecky spravovala; dědeček se sám divil, jaké cáry dovedla ještě slátati, takže přece byly k potřebě. Hospodyně užila hovorů dědečkových s Baruškou nejvíce a nejednou si zabručela: „Ještě

se ta holka ze všeho zblázní, už teď leckdy povídá ze spaní, to bysme pak teprva měli radost!“

Ale výminkář odpovídal s úsměvem: „Mlč, holka, mlč; když jsi byla taková, taky jsi ráda poslouchala.“

Asi za tři neděle po jeho příjezdu do chalupy zetě Moráka dostal dědeček i Morákovi návštěvu. Mladší dcera dědečkova, Nanka, provdaná Bičišťová, přišla na pobytku. Když šla po záspi, dupala jako kyrysar, a když v síni oklepávala botky, zadrnčela všechna okna v chalupě.

„Dej pánbůh dobrytro!“ pozdravila, když velké dveře hřmotně za sebou zavřela. „Vzácní hosté, vidíte,“ hovořila dál, aniž dbala, co jí Morákovi na pozdrav odvětili, „ale slyšela jsem, že jste si dědečka odvezli. No, pozdrav nás pánbůh, tatínku!“ Při těch slovech tiskla dědečkovi ruku a usadila se vedle něho.

„Povídali jsme si s Bičičtům, že to s tatínkem musí divně dopadat, když švagr Morák pro něj dojel. Byla bych dávno přišla, ale nic jsme nevěděli — kdepak u nás, na Zvlkánce! — až tuhle překupnice nám to přinesla. I povídala jsem: To musím k tatínkovi! Sněhu je sic po kolena, tuze jsem se nařachala, ale přece jsem to přebrouzdala. Tak jak se máte, tatínku? Chválabohu, dobře vypadáte!“ Po těch slovech teprve vstala a sukně i šátek nad čelem si urovnávala.

Nanka byla o mnoho statnější než Málka: velká byla jako sestra, ale silnějšího těla, kulatějších lící a neměla ještě šedivého vlásku. Byla dobře ustrojena, sukni měla celovlněnou, kožíšek zachovaný a na hlavě žlutohnědý květovaný salup.

Ve světnici byli všichni kromě Báry; Morák na lavici u kamen strouhal louče, Moračka spravovala, a dědeček houpal Barušku.

„No, zaplaťpánbůh, holka, ještě by to pořád ušlo, až na ty nohy, ty pořád studí a v noci jako by v nich byli mravenci, k ránu jsou pak jako centy!“ odpovídal dědeček a nacpával si. Ve světnici kouřil teď tuze zřídka, viděť, že to domácím

není po chuti; ale dnes, když tu byla Nanka, myslil si, že se před ní mračiti nebudou.

„I jen když to jsou jenom nohy, když to není nic horšího, tohle vám zas brzo vyjde. Koupejte je večer v

horké vodě se spařenými otrubami. Bičičtě si taky loni naříkal na nohy, ale to mu pomohlo. A jak vy se máte, švaříčku, a jak ty, Málko? Ani jsem vám nevyřídila pěkné pozdravení od táty; ale co se ptám, jak se máte, dobře se máte, copak vám chybí, syna máte odbytého a Báře beztoho chystáte svatbu.“

„I ba nechystáme, Nanka, a tak hned chystat nebudeme: ať je holka doma, beztoho jsme s tátou udřeni až běda!“ mrzutě odpověděla Málka a šourala se ze světnice. Ve chvílce přinesla chléb a pobízela: „Ukroj si u nás, snad už máš hlad; másla ti nedám, nic nám to nedojí!“

„U nás je to taky takové, člověk nevidí kouska másla po celou zimu. A co ty děláš, holčičko zlatá, samým spěchem jsem na tě zapomněla, máš to u mne schováno!“ obrátila se k Barušce.

„Dědeček mi vypravuje pohádky,“ odpovědělo děcko.

„Pohádky! To věřím, dědeček jich umí, pamatuju, co se nám jich doma navypravovával.“

„Ba, holka, kolikrát jsem si už vzpomněl, jaké to bývaly milé časy, ale sám jsem si nepomyslel, že ještě teď budu vypravovat, co umím. Věř mi, když vás tak vidím, nepřipadá mi ani, že jste ta Málka a Nanka, které mi sedávaly na klíně.“

„A Kátle tu nebyla?“ ptala se Nanka.

„Nebyla, prosím tě, z Borovnice, totě kus cesty; byla u mne ve vejměnku na podzim někdy po Všech svatých a Petřivý před svátky. Mají se co ohánět, to víš, v baráku a hromádka dětí k tomu!“

„I milý tatínku, což myslíte, že je v chalupě líp? Oč více stržíte za obilí, abyste dal lidem a na daně, a máme

taky ta čtyry cikánata, dá to starostí až běda; nevím často, kde mi hlava stojí, Bičičště znáte, že si nic tuze nepřipustí.“

„U nás taky není nebe, milá švagrová, je nás taky pět ke stolu, krávy nedojí a to zrní málo platí!“ poprvé se ozval Morák.

Dědeček honem v mysli počítal a viděl, že patří do těch pěti.

Tu vešla Bára do světnice; vidouc Bičičšťovou, pozdravila srdečně: „I vítám vás, tetičko, pozdrav nás pánbůh!“ a tiskla jí ruku.

„Holka, holka, ty čím dál víc kveteš! Nedívím se Václavovi, že na tobě oči nechal. Kdy pak nás přece přijdeš pozvat na svatbu? Já mám už na šaty uchystáno, brzo-li pak to není ušito? Povídala jsem, že o tvé svatbě budu výskat, jak jsem si ještě nezavejskala!“

„Prosím vás, švagrová, s tímhle u nás přestaňte!“ hodně ostře pravil Morák a koutek se mu protáhl daleko do tváře. Dědeček již při Nančině řeči pozoroval, jak zet'ovi zlost škubá nohama.

„Proč se durdíte, švaříčku, pro nevinné slovo, věčně to takhle přece nenecháte!“

„Nechám, dokud je to tak, nechám, zbůhdarma jsem si těchhle mozolů nenadělal!“ kázal Morák.

„Co jsme se nadřeli, a ti tam by to shltli!“ mávnuvši rukou, přidávala i hospodyně.

„A pro koho jste se dřeli, Málko?“ tázal se dědeček.

„Inu, dřeli jsme se, jináč jsme to myslili, a pánbůh jináč dopustil.“

„Co bys to zamlouvala, dcero, dřeli jste se pro Toníka a pro Báru! Toníka jste dobře odbyli a s Bárou to vedete k divným koncům.“

Při těchto výminkářových slovech Bára vyšla.

„Vidíte ji, už jde, však ona ví, že tu má zastánce, dobře ho omámila!“ ostře zaryla hospodyně.

„Co máš, Málko, najednou řečí, co jsem tu, ještě jsi tolik nepromluvila,“ mírně se usmál dědeček, „ale věř mi, povídá

ti to tvůj otec, že mne ta nebohá holka neomámila. Šla ven, protože nemůže našich řečí poslouchat pro lítost a protože ví, že váš hněv by proti ní ještě vzrostl. Je mi jí líto a tohohle drobečka je mi taky líto, protože za nic nemůže a je taková čiperka čiperná, vždyť sami vidíte, jak jí jde všechno do hlavy. Ale vy jste rodiče, kdož vám může poroučet, je to vaše dítě, dělejte, jak rozumíte.“ Pověděl to káravě, ale s mírnou srdečností.

„Tak, tak, švaříčku, proto mezi námi nemusí být žádná mrzutost,“ přidávala se Nanka. „Ale já jsem se usadila, jako bych tu chtěla dočkat soudného dne, a na Zvlkánku je přec kousek cesty, mám co do dvou hodin dělat, abych se tam doplahočila. Tak se tu, tatínku, mějte dobře a nestonejte nám; kdyby se vám někdy zastesklo, nezapomeňte, že na Zvlkánce taky máte dceru, která vás má ráda, že tam jsou vnoučata, která poslouchají taky ráda pohádky, vzkažte jen po překupnici, a Bičičtě přijede hned! Tak spánembohem a buďte tu hezky zdraví!“

Stříhavka vyprovodil dceru ke dveřím, Morákovi s ní vyšli až na zásep.

„Poslouchejte, švaříčku,“ začala tam Nanka, „co vás to tak najednou napadlo, tatínka odvézt? Víte, my vám dobře rozumíme, myslíte si, že to s ním nebude dlouho trvat, a že má ještě asi tři stojky, že vám to všechno

zůstane. Ale to se mejlíte, švaříčku, my spokojení nebudeme.“

Morákovi se koutek stáhl dříve, nežli promluvil; Moračka se dívala na muže a čekala, co řekne.

„Měli jste tam pantátu tak dlouho a žádná jste si nevšimla,“ odvětil.

„I vždyť vy, švaříčku, víte, proč jsme si nevšimly. Dělalý jsme to jedna kvůli druhé, aby nebyl rámus, od vás největší; ale vy jste tu nejbliž a jdete na to zchytra. Nebylo by to zlé, za nějakou tu službu, za trochu kysela a bandor všecko sebrat; vím taky, že tatínek má ještě peřiny, šaty, prádlo, ale nejvíce vás táhly ty tři stojky. Vejměnek beztoho dostáváte vy, mějte dost na tom a na ostatní nepočítejte, jsme tři dcery a jdeme stejným dílem. No, opatruj vás tu pánbůh!“ a Nanka kvapila, až se široké rozsezené sukně za ní rozklátily.

Morák se ženou stáli chvíli mlčky, ač starému to zle škubalo ústy; až když odcházeli do síně, propukl: „Klapanda! Nahrčí toho zbytečně, však se všichni přepočteme, ono to ještě tak hned nebude!“

Ve světnici sedl zas k loučím, ale přisedal nepokojně, nohama mu to hrálo. Moračka také pobíhala kolem plotny, jako by měla šídla v nohou. Dědeček, opřen o lavici, zamyšlen hleděl do okna. Bára stojíc před policí u „másnice“, stloukala, a Baruška probírajíc se v dědečkových Modlitbách, prohlížela obrázky.

„Poslouchejte, pantáto,“ počal náhle Morák a ještě nepokojněji přisedával, „buďte tak dobrý a o té záležitosti s Bárrou podruhé nezačínajte!“

Pantáta obrátiv se napolo, odpověděl klidně: „Nezačal jsem, Toníku, Nanka žertovala, a ty jsi hned spustil, jako by ti mandele odnášeli.“

„No, už teda začal nebo nezačal, ale víte, pantáto, my o tom nemůžeme slyšet a mohly by se stát zlé věci. Já vám řekl u vás, že takové žebrácké sušce učiněné, která mi přijde s tisícovkou v ruce, chalupu, která stojí bratrovi za pět tisíc, nedám. A kdyby se celý svět zbořil, nedám — raději ji na krk tlápnu!“

„Smilujte se, tatínku, pro všechno na světě i na nebi vás prosím, smilujte se!“ vykřikla Bára a její pláč pronikal jizbou. Skokem byla u otce na kolenou a nohy mu objímala.

„Jdi, nebo tě —“

„Maminko zlatá, vstaňte, neplačte!“ rozkvílela se Baruška, a přiskočivši k matce, chytila ji kolem krku.

„Naposledy k vám, tatínku a maminko, volám, vždyť jste taky byli mladí —“

„Neplačte, maminko, neplačte — maminko — maminko —“ Dědeček vida Báru v prachu před otcem téměř ležící, rozpálenou, všecku rozčilenou, třásl se jako suchá bylina při severáku.

„Jdi, nebo tě kopnu!“ vykřikl Morák a vstával.

Bára vstala, vypoulenýma očima se rozhlédla po světnici a jako v mrákotách vyšla.

Tak po letech zas poprvé promluvil Morák s dcerou

...

„Dobře jsi jí udělal!“ broukla Moračka, „aspoň dá už pokoj nadobro. Mně, když o tom jen slyším, jde hlava kolem.“

„Ještě vám někdy do vody skočí!“ chvěje se řekl výminkář.

„Ať skočí třeba do horoucí studně, aspoň bude pokoj!“ rozhorleně odvětila hospodyně.

„Málko, Málko, aby tě bůh netrestal!“ smutně káral staroch.

„Ani do toho mluvit nemáte,“ zlostně se sotil Morák a přecházel po světnici, „vy jste takové starosti nezakusil, až na Kátli přišli vám ženiši, že jste sám tak nepočítal!“

„No hochu, jen se tak nenaparuj, nepřišla ti Málka bez pěkné pomoci a oč měla méně, o to se ti lépe povedla. Kraj světa bys takovou ženu nenašel, víš, aby byla celá po tobě, aby ti skládala a šetřila a zrovna jen z toho mamonu byla živa. Ale už jsem ti jednou povídal, pro tohle dítě měl bys to s jeho matkou skoncovat, vždyť je z něho radost, vždyť má všech sedm darů ducha svatého!“

„A kdyby toho umělo jako doktor nebo profesor, co je platno, když se na ně nemůžu podívat a když to je přec jenom —“

„Mlč!“ vykřikl dědeček, „to slovo před dítětem neříkej! Víckrát o tom s vámi mluvit nebudu — jaká řeč, když nemáte srdce!“ a všecek zčervenalý vyšel ze světnice.

Morák stále ještě přecházel po světnici. „Celý se třesu, tohle nám čert byl dlužen, kdybych to nedělal proto, že si přec ještě myslím —“ nedořekl, věděl, že mu žena rozumí — „zapřáhl bych krávy a byl by tomu konec!“ Teprve po hodně chvíli sedl k hoblíku a počal dále strouhat.

Dědeček stál chvíli na záspi; díval se k obloze, ale neviděl — všecko se s ním točilo a po tváři mu tekly slzy. Padaly na mrazivé kameny... Za chvíli potom, když výminkář odešel do komory, lesklo se na záspi několik ledových perel. Jak se do nich zimní slunce opíralo,

leskly se jako opravdové; a byly to jenom slzy starých věrných očí...

IV

Výminkář Stříhavka z domu téměř nevycházel, jenom v neděli si zašel do kostela, ale to jíž jenom na požehnání. Po cestě, v sněhu udupané, spíše se šoural nežli šel, nohy se mu v kolenou nechtěly kloudně ohýbat. O Hromnicích šel také a za ruku si vedl Barušku; neměla toho, chuděra, na sobě mnoho, ale přec byla oděna teple, Bára na ni za letních večerů přešívala své staré sukně. Dědeček opíraje se levicí o hůl, měl hlavu vzhůru, netiskl ji do límce kožichu jako jindy; očka se mu jen kmitala a líce bylo plno úsměvů. Byl pyšen, že si vede vnučku, a myslil si, že se celá ves za nimi dívá, jak jim to sluší. Kdyby ho byl někdo z Hořeňoves potkal, byl by jistě řekl: „Vida, kmotránek Stříhavka pořád jako růže!“

V kostele si Barušku posadil vedle sebe do lavice a radostí se třásl, když viděl, jak si rozevřela modlitby, jak ruce nábožně sepjala a rtoma pohybovala, jako by se modlila, když se při požehnání bila do prsou a místo křížů dělala čáry přes obličej až na prsa. Když pak spolu šli z kostela, bylo dítě samá otázka po všem, co v kostele vidělo: co měl pan farář na sobě, co říkal, a co lidé odpovídali, nač tam hráli, do čeho všickni u dveří sahalí a co jiných otázek. Věru, dědečkovi se ani do té zamračené chalupy nechtělo, venku bylo tak pěkně, obloha modrá jako pomněnky, slunce plno záře, třebaže bez tepla, sníh jen svítil; jenom kdyby byl nebyl tak rozmrazen a Barušce také prokvétaly tváře do modra.

Když vstoupil do světnice, hospodyně seděla na špalíku u prsku a hospodář na lavičce u kamen. Ruce měl

vzadu na kachlech, nohy zkřížené a tupě hleděl do okna. Na příchozí se nikdo nepodíval.

„To jsme se pěkně pomodlili,“ povídal Stříhavka, „Baruška říkala na knížkách, až se lidé na ni dívali, zrovna jako by už byla vyšla ze školy.“

Ale nikdo neodpověděl.

„Kde je maminka, babičko?“

Babička, majíc hlavu v dlaních, šklubla sebou, jako by se byla lekla, ale mlčela. Dítě již nepromluvílo; svléklo nedělní šaty, obléklo všední sukýnku i jupičku, dědeček si zul boty, natáhl bačkory a sedli spolu na lavici. Baruška si hlavu položila dědečkovi na prsa, stařec ji objal a dítě za chvíli spalo. Zimní vzduch ji omámil a hodně vykřehla, pomyslně si dědeček, takovým dětem je to zdravé.

Ve světnici bylo hrobové ticho, jenom Baruška někdy hlasitěji vydechla. Z návsí bylo slyšet kroky, hlasitý hovor i smích, a to ticho zde bylo pak tím smutnější. Tak bylo až do večera, potom hospodář vstal a mlčky vyšel do chléva; hospodyně zatápěla a připravovala večeři, ale nerozsvěcovala; světlo, vyšlehující skulinami plotny a dvířky u prsku, ozařovalo jí hrnky.

„Málko, kde je Bára?“ ptal se jí dědeček vlídně a měkce.

Hospodyně povznesla hlavu a dědeček i při tom bídném světle viděl, jak ruce křečovitě sevřela. Trochu mlčela, přemáhala se, a když promluvila, byla její slova sice jen polohlasitá, ale srčela, jako když tupá kosa seká do tvrdých stvolů jetelových.

„Kde je, hleďte je, nejspíš se válí někde na půdě na slámě. Umučený Ježíši a bolestná Panenko Maria, co to

na nás dopouštíte!“ A hospodyně si vjela rukou do vlasů, jako by si je rázem chtěla vyrvati.

„Už to tu máme podruhé — kdež bysme si byli pomyslili!

Proto ona ondyno tak žadonila — dítě proklaté!“ a jak rukama nad hlavou zalomila, klouby zapraskaly.

Zas bylo ticho, jen v kamnech praskalo a Baruška pochrupávala. Dědečka, ačkoliv seděl v kožíšku, rozklepala zima; čelist se mu třásla jako v zimnici.

Proboha, co ta holka jen myslí, vždyť přec tolik zakouší! Proto ona říkala, že tu bude čím dál tím hůř. Co s ní asi táta dělal? A já tak nešťastně ušel, když jsem jí snad mohl pomoci! Jenom když Baruška nebyla doma, že to všecko neviděla. Václav kromě stesku neví o ničem, necítí, co ta jeho pro něj snáší; do smrti jí toho všeho nenahradí! myslil si.

Hrozný to byl večer. Bára nepřišla, a hospodář s hospodyní seděli mračiví, s obličejí jako z ledu. Dědečkovi sousta v ústech rostla, každé, než polkl, dlouho mutlal, ačkoliv necítil, že má kávu hořkou, a neviděl, co v ní plove černých kousků zrněk.

Po večeři povídal Barušce, jež z jednoho na druhého pohlížela, ale promluvíti se bála: „Baruško, víš co, pojď dnes se mnou spat, utečeme mamince za to, že si v chlívě nespíšila. Budu ti vypravovat novou pohádku, počkej, o zámku na kuří noze!“ a zticha se po jídle pomodlil. Nahlas se nemodlil už od prvního večera.

„Ale já bych radši počkala na maminku, neviděla jsem ji od oběda!“ odpověděla holčička.

„Jen jdi, ať mě nezlobíš!“ obroukla se na ni babička. Potom Baruška šla. Dnes poprvé si dědeček u Moráků

odstýlal sám, jindy to vždycky učinila Bára nebo hospodyně.

„Abys zůstala v šatech, Baruško,“ pravil děvčeti, „tady je větší zima než ve světnici, a stěna studí.“ A vzav dítě, uložil je do koutka.

„Honem, honem, dědečku, pojd'te ke mně, je tu zima, ať se ohřejeme jako s maminkou!“

„Už jsem u tebe, už!“ volal dědeček, „a teď se budeme spolu modlit.“

Potom tmavou komorou zněla řada modliteb, proslovených rtíkem dětským i suchým rtem starcovým.

Modlili se: Otčenáš, Zdrávas, Věřím v Boha, desatero, Anděle boží, Zdrávas královno, Otčenáš za tatínka a za maminku, aby jim dal Pánbůh zdraví, požehnání a po smrti radost věčnou, Otčenáš za dědečka a za babičku, za dar osvětlení Ducha svatého, k sv. Florianu a k andělu strážci, aby nás pánbůh chránil od ohně, Otčenáš, aby nás chránil od moru, hladu a války a Otčenáš za duše v očistci. Této řadě modliteb se dědeček naučil v rodné chalupě a teď jim učil pravnouče své. Za tatínka se Baruška ve velké světnici modliti nesměla, tady poprvé jí to dědeček napověděl, třebaže Baruška tatínka viděla jen jednou v poli, a to ještě nakrátko.

Při modlitbách se děvčátko zahřálo a teď se veseleji zachrulo.

„Tak teď tu pohádku, dědečku!“ žadonilo.

„Hned, beruško, jenom co se domodlím.“

Dítě starce nevyrušovalo; až když udělal kříž, ptalo se: „Co jste se ještě modlil, dědečku?“

„Za nebožku babičku, za svého tatínka a maminku, za šťastnou hodinku smrti, pak aby mi pánbůh věčnou slávu dáti ráčil.“

„Tak teď tu pohádku, dědečku!“

Dědeček počal vypravovati pohádku o podzemním zámku, jenž se otáčel na kuří noze. Baruška poslouchala, poslouchala, a očka se jí zvolna zavírala. Když byl dědeček asi v polovici, vnučka spala; stařec povídal však dále, stále tišeji a tišeji, až nadobro umkl.

Potom znova udělal kříž a opět se modlil. Volal k modré obloze, na níž plovat krásný měsíc a jiskřily hvězdy, za velkou vnučku svou — Báru. Modlil se za štěstí tomuto zachmuřenému domu, v kterém lidé chodí tupě vedle sebe a vlídného slova nepromluví. Modlil se za dar Ducha svatého, aby v těch zlých dnech nabyt moudré rady.

Po modlitbě hleděl do okna, jež krásně květovalo, a stále

přemýšlel. Když v domě všecko umklo, zpolehoučka vstal, aby dítě nezbudil, navlékl bačkory, oblékl kožich a tichounce vyšel z komory. Na síni hmatal po trámech ve stěně, až nahmatal dřevěné schody na půdu. Zvolna otvíraje dvířka, bál se, že vrznou, ale otevřela se beze zvuku; pak vstoupal vzhůru. Když některé prkénko zachruplo, zastavil se a poslouchal.

Ještě u Moráků na půdě nebyl, teď v černé noci vylezl tam jako zloděj ponejprv. Po pravé i po levé ruce nahmatal hromady slámy; postoupiv krok vpřed před sebou měl opět slámu, ale stál v úzké uličce. Nezakrytou částí okénka v průčelí chalupy pronikal až sem úzký pruh měsíčního světla.

Stařec stál a poslouchal — ticho tu bylo hluboké, ani stéblo se nehnulo.

„Báro!“ zvolal více šeptem než hlasem.

Nic se nehnulo. Stařec postoupil do uličky o dva kroky napravo a zase tak volal:

„Báro — jsi tu?“

„Tady jsem, dědečku,“ ozval se slabý Bářin hlas a sláma zašustěla.

„Kde jsi, holka, kde?“ a výměnkář pravou rukou hmatal po slámě, až se dotkl teplé ruky vztyčené. Stiskl ji vroucně a podržel ji. Skloniv se, nahmatal Bářinu hlavu a sedl si u ní. Hladil dívku po hustých, měkkých vlasech, hladil ji po tvářích, jež pálily.

„Jak se vám, dědečku, odměním, že mne tak máte v lásce!“

polohlasně promluvila Bára a zaškytla.

„Neplač, uslyšeli by nás — holka nešťastná!“
„Pověděli vám všechno, vidíte? Poslouchala také Baruška?“ „Spala, mráz ji venku omámil, usnula jako cvalík!“ „Dědečku, prosím vás, nehněvejte se na mne!“
kvílela Bára

a starou ruku tiskla ke rtům. „Máme se tolik rádi!“

„Silné jest jako smrt milování!“ šeptem si pravil dědeček.

„Že jsi se mi nesvěřila, snad bych byl tomu rámusu přec nějak předešel.“

„Byl to, dědečku, soudný den; nic jsem se nenadála, myla jsem se jako jindy, tatínek seděl u kamen a mračil se, jak se mračívá. Najednou vstal, oči mu svítily a zuby zavrzaly. Ani maminka hned nevěděla co se stalo, až z výkřiků tatínkových vyrozuměla.“

„Pral tě?“ ptal se dědeček, a na otázce bylo patrné, že se před odpovědí chvěje.

„Tuhle sáhněte!“ zašeptala Bára a položila mu ruku na svá záda; nahmatal pružinu jako provaz.

„Jsem zakrvácená, dědečku, jsou to velké bolesti; ještě tady na slámě to tak necítím. Zprvu jsem stála tiše a trpěla, ale pak jsem se bolestí svíjela po zemi a odlezla jsem jako pes. Je to můj otec, dědečku, ale bůh mu odpusť, ten mamon snad přec není všecko!“

„Co by tomu říkal Václav? Nevím, nevím, nahradí-li ti kdy, co pro něho zkusíš!“

„Co má počít? Dře doma, vydělává, skládá — už jsme si povídali, že by snad přec bylo líp, abysme se vzali chudobní, aby prováděl jenom řemeslo, ale mám naše lidi přec ještě ráda a pak nejsem ani plnoletá.“

„Spala jsi prve?“

„Dřímala jsem trochu a bolesti už tak necítím; snad mi to brzy splaskne a budu moci do práce.“

„Ale budeš teď mít život — nebe tě potěš, holka! Nevím, nevím, vydržím-li to, abych se tu na všechno díval.“

„Co by si počala Baruška? Jakpak chudinka usnula?“

„Spí dnes se mnou, usnula při pohádce.“

„Jste jí jako otec i jako matka, dědečku, jen kdybych vám to trošku mohla odplatit!“

„Teď pěkně spi, snad se to přec nějak vyrovná, nikdy slunce nezašlo, aby zas nevyšlo; musím dolů, kdyby se Baruška vzbudila, nevěděla by úzkostí, co počít. Opatruj tě pánbůh a anděl strážce, dobrou noc!“

„Dobrou noc, dědečku, celá jsem okřála, že jste přišel.“

Jak se dědeček přišoural, tak opět šťastně sešel, ale byla to perná cesta; nepamatoval, že by byl takovou kdy dělal.

Když opět u Barušky ulehл, nemohl ještě dlouho usnout; vzpomněl si na nebožku stařenku, co že by říkala, kdyby viděla, jaké má ještě teď, blízko před hrobem, starosti, jak se to v té jejich rodině divně vyvedlo. Na výměnickou sedničku teď již málo vzpomínal, a když mu přece napadlo, v jakém tam žil míru a pokoji, hned si řekl, tady že ho více potřeba, tam že byl již na polovic mrtev, tady však že opět žije — třebaže v samém zármutku.

Ponocný Lasička hvízdal již jedenáctou, a dědeček stále ještě svou starou hlavu trápil myšlenkami. . .

Ráno hned po snídani se ustrojil, vzal hůl a povídal hospodyni: „Podívám se do Vrchoviny, mám tam starého kamaráda Šorejsa, vždyť ho znáš; rád bych ho ještě viděl, beztoho je to naposled.“

„A dojdete tam?“ dost vlídně se tázala Málka. Kdykoliv otec mluvil o svých blízkých koncích, bývala vlídnější.

„Nějak dolezu, cesty jsou dobré a sluníčko má jasnou cestu.“

Překlusav ves, nedal se však k Vrchovině, ale zamířil k Újezdu. Šel k Břízkům, chtěl promluvit s mladým i se starým; viděl, že se nikdo těch mladých lidí neujímá a u Moráků že je pořád jako před potopou.

U filiálního kostelíka svatojanského si nábožně povzdechл, aby to dobře dopadlo, a vcházel na pustou náves. Pod sněhovými příkrovy na střechách stály statky i chalupy němě, jako by se zimou krčily k zemi, ale z komínů jejich plynul řídký, bělavý kouř k čistému nebi.

Starý Břízek stál právě před svou chalupou a pokuřoval. Byl nevelký, zavalitý sedláček; lehkou čepici měl v týle, světlé vlasy hodně do čela, tváře již vrásčité, bradu vyčouhlou a ústa zapadlá, protože mu všechny přední zuby scházely. Dýmčičku si přidržoval levou rukou a jen lehce pobafoval. Ohně měl v sobě patrně ještě hodně, stálť v nejtuzším mrazu jenom

tak v rozhalené vestě, v podvázaných koženkách a pantoflích, uříznutých z bot; měl je obuty jenom na boso.

Výměnkář ho poznal hned, třebaže ho dávno neviděl a Břízek za tu dobu notně zestaral. Byl znám jako rozumář a nábožný člověk; v třemešnickém kostele konal vždycky o Bílé sobotě odpoledne zvláštní pobožnost, která stála za to, a proto byl kostel vždycky natlačen. Domácí literáci mu toho nepřáli a proto se musil spokojiti právě jen tou jedinou slávou, ledaže si časem o mši v domácím kostelíčku mohl rázně zazpívati.

„Pánbůh dobrytro!“ pozdravil ho Stříhavka a zastavil se.

„Dobrytro, dobrytro,“ klidně odpověděl Břízek a pobačuje jenom čepici trochu sesmekl k uchu.

„Jdu zrovna k vám, a vy mě už snad ani neznáte?“

„I znám, znám všechny lidi na míli cesty kolem dokola, konečně až na tu drobotinu, kdož by se v tom vyznal.“

„Rád bych s vámi, kmotře, trochu porozprávěl, ale víte, abysme byli sami,“ hovořil dědeček.

„Sami —“ odpověděl Břízek a silněji zabafł, „no, to konečně půjdeme do synovy dílny, hoch ať trochu odejde. Tak pojd'te dál, pantáto!“

Při tom zabafnutí si stařeček Stříhavka sáhl na kapsu, má-li tam svou dřevěnku, která chudák teď stále odpočívala.

Když dvorem vešli do malého přístavku, kde byla truhlářská dílna, dědeček spatřil mladého, vytáhlého človíčka s velkýma modrýma očima, se zpocenými vlasy a s bledými vousky pod nosem.

„To je tedy Bářin Václav, Baruška má oči po něm,“ pomyslí si stařec a hlasitě pravil: „Pomoz pánbůh, hochu, jsem vejměník Stříhavka, Bářin dědeček.“

Václav trochu zčervenal a odhodiv hoblík, podával starci ruku; z očí mu bylo vidět, že jej vidí tuze rád.

„Trochu počkáš, Václave, jdi zatím do světnice,“ řekl starý Břízek.

„Ale víte, pantáto, nechme hochu tady, jsem rád, že se to tak trefilo; víte, abych zrovna řekl,“ — a dědeček se usadil na lavici — „jdu sem kvůli Báře. Pro smilování boží vás, lidičky, prosím, veďte to ke konci, tam u nás je boží dopuštění!“

Chalupník stál proti starci, pobafoval a pravicí si hladil vlasy nad čelem.

„Co mám vést ke konci, pantáto?“ ptal se udiven.

„Abych zkrátka řekl, dělejte, ať je svatba!“

„Svatba?“ zachechl se starý, „dělejte, ať je svatba, když být nemůže. S lidmi marnými nesedám a s pokrytci ve spolek nevcházím, zpíval už nábožný žalmista David!“ Břízek mluvil polohlasitě, ale v jeho řeči byl přízvuk, jaký slyšíme u starých špatných kazatelů.

„Nevíte, co se u nás děje, pantáto; máte srdce v těle, kdybyste viděl — “

„Slyšel jsem, že pro tu holčiči,“ pokyvoval si chalupník.

„A teď prý bude druhé, věřte mi, Bára je mučednice; Václave, trest boží na vás, jestli jednou neodplatíte, co ta holka pro vás zkouší!“

„Druhé!“ polohlasem si řekl Břízek a zchmuřiv oči, zadíval se na Václava.

„Tatínku, pro všechno vás prosím, nějak se taky nad námi smilujte!“ všecek rozpačit zaprosil Václav.

Břízek naň chvílku vyčítavě pokyvoval.

„Smilujte se — proč bych se konečně nesmiloval? Ale co chce Morák? Patnáct set, a tisíc aby zůstali dlužni; ale já mám jen tisíc, ty máš dvě stovky, to máme dvanáct set a jsme hotovi.“

„Pantáto, přidejte, pro tu Barušku chudinku přidejte! Kdybyste vy to dítě znal — oči má tuhle po tatínkovi a ten je má po vás; dar Ducha svatého má, že by pohledal, paměť k neuvěření —“

„Inu, kdyby měla paměť jako kardinál Mezofanti, a ten prý uměl všechny jazyky, co jich je na zemi, co mám přidat? Přidám-li jednušku, jsou to při třech dětech — ať Prokopa teda nepočítám — tři jednušky, přidám-li tři sta, jest to na syna a na dcery devět set; pantáto, kde bych to vzal?“

Dědeček mlčel; hleděl do prázdna a slzy mu vyhrkly na tváře.

„Včera v noci jsem u ní byl — ležela na půdě na slámě, zbědovaná, zakrvácená — a to dítě jsem pak měl u sebe. Modlil jsem se o pomoc a o radu.“

„Dítky, poslouchejte rodičů ve všem; nebo to jest dobře libé Pánu. Otcové, nepopuzujte k hněvivosti dítek svých, aby sobě nezoufaly — stojí v epištole svatého Pavla.“

„Pravda, pravda, pantáto, a vám toho taky kousek patří; ale nebožtík vikář, vy ho budete dobře pamatovat, tuze často říkával: Nezatvrzujte srdcí svých! napsal svatý Pavel,“ odvětil výměník.

„Ale vždyť konečně vidíte a slyšíte, že pomoci nemůžu. Když mají Morákoví radši chalupu nežli dceru —“ a chalupník pobafuje rychleji, přecházel ode dveří ke stěně a zíral k zemi.

Dědeček seděl skloněn a levicí tiskl čelo do dlaně; všecek se chvěl a žal mu škubal lícem. Náhle sáhl do kapsy, vytáhl zavírák, roztáhl na sobě kožich a řízl do švu podšívky. Pak strčil ruku pod podšívku, několikrát tam škubl a vytáhl složený papír; rychle jej rozbalil a na lavici vysázal tři stovky.

„Tu máte ty tři stovky, Václave, a bůh vám je požehnej; měl jsem je uchystané pro konec života, ale vždyť to snad nějak protluču, tři děti mne přece uživí a po smrti jaká sláva — na suchu mne nenechají! Nosil jsem to už dlouho v hlavě, ale myslíval jsem si: Jakkpak, kdyby ti nebe dalo ještě nějaký rok života, co si počneš? Teď si však myslím: Co na tobě záleží — tuhle jsou děti! a pro ty děti dávám, co mám!“ Dědeček slze, mluvil sípavě a ruce se mu třásly. Břízek díváje se udiveně na starce, zapomněl kouřit a oči měl přivřeny. Potom bylo ve světnici ticho. „Tak, tak, pantáto,“ zas chladně začal Břízek, „je vidět, že tu všecku chášku máte rád, ale radím vám, schovejte vy si ty tři stovky a nespolehejte na děti; je vám už hodně, skoro byste to mohl znát! Dokud je to malé, líská se to k člověku a jednoho by div nesnědly, když je to starší, mrzí je, že chodíte, jíte, dejcháte, a nejraději jsou, když vás konečně vynášejí ze stavení. Povídám, nechte si ty tři stovky, ať neumřete hlady.“

Václav ať dělá, až to vydělá; bude to sice několik roků trvat, ale když dělají drahoty, ať čekají!“

„Pro boha věčného vás prosím, povězte mi, jací jste to lidé? Vždyť, ve vás v žádném není trochu lásky, smilování. Nevím ani — zdá se mi to, či je to pravda, ale jednám stále s lidmi a ti nemají srdce!“ volal dědeček a na hlase mu bylo znáti, jaký žal jej dusí.

„Zaplať vám bůh, dědečku, co pro nás děláte!“ ozval se Václav. „Jen buďte bez starosti o živobyčí, teď tu budu já s Bárrou a nezapomeneme nikdy na to vaše dobré srdce!“ a starce objímal.

„No, jenom aby vám to bylo požehnáno! A vy, kmotře, teď je tu patnáct set, teď přijďte k nám a promluvte se zetěm; ale prosím vás oba pro všechno, ať ani jeden ani druhý nezjevíte, že je to ode mne. Slyšíš, Václave, Bárro o tom nesmí zvědět slovíčka, mohlo by to všechno ještě zle dopadnout. Stříhavka nikdy nelhával, ale teď vás musí navádět ke lži; říkejte, že je to Václavovo ušetření.“

„Tak, tak, teď mám konečně jít k Morákovi,“ trochu hořce spustil Břízek a strčiv ruce do kapsy, rychle bafal, „a co pak, bude-li dělat drahoty dál? Víte, pantáto, taková pejcha je mi protivná jako nosu pepř, to jsem hotov krátce jako Bismark.“

„No, něco, kmotře, snesete, a když vám bude nejhůř, vzpomeňte, že to všechno je nic proti tomu, co zkusila Bárro. A teď se nezlobte, že si tu taky trochu nacpu, rád si pokouřím, ale u nás doma to neradí vidí. Taky jsem jim zalhal, že jdu k Šorejsovi do Vrchoviny, nemají potuchy, že jsem zde, ale snad mi tyhle lži na věčném soudě budou odpuštěny!“ usmíval se dědeček.

„Víte, Morák se na svou chalupu tuze vypíná,“ opět pravil Břízek, „je pravda, má to dvacet korců polí, ale stavení je již skoro pro strach lidem, mladý hospodář tam bude mít práci nepěknou!“

„Inu, nějaký rok to ještě vydrží, zatím si zaplatí tu tisícku a pak můžou stavět,“ odpověděl dědeček.

„Já konečně udělám už všecko, ale nevím, nevím, pantáto, nerozejdeme-li se s Morákem ve zlém. Jsou to tuze divní lidé! Kořen zajisté všeho zlého jestiť milování peněz, napsal už apoštol národů.“

„Pravda, pravda, kmotře, ale vidíte, že taky napsal - Hněvejte se a nehřešte, slunce nezapadej na hněvivost vaši?“ usmíval se výminkář.

„Dobře se znáte v písmě, kmotře.“

„Chodil jsem na kázání faráře Františka Petery, dej mu Bůh nebe, a to byl náramný znalec písma. Už se tedy nemrzte, že jsem na vás přirazil jako velká voda a nedejte na sebe dlouho čekat; za to vám stojím, až poznáte malou Barušku, až se vám rozšvitoří, budete do ní všickni celí pryč jako já, její pradědek!“ a vstával.

„Takto přece, pantáto, neodejdete, přec se stavíte ve světnici, máma nám honem uvaří něco pro zahřátí,“ zval Břízek.

„I co vám napadá, kmotře, mám co jechat domů a pak dnes ještě nechci jednat se ženskými, znáte je; až bude u nás všecko projednáno, příběhneme s Baruškou a potěšíme se ve zdraví; raději se doma o ničem nezmiňujte, abyste snad Moráka nesplašili.“

Oba Břízkové vyprovodili pak dědečka až za ves. Šlo se mu dnes nějak tuze těžce, nohy jako by mu byly zdřevěněly, měl je co zdvíhati, ale přece si pokařoval a

rukou, uschovanou ve velké palcové rukavici, statně se opíral o sukovku.

Bylo k polednímu, slunce zářilo na zasněžené lesy a na širý, pěkný rovinatý kraj, na němž se jako koroptve na sněhu krčily chumáče chaloupek.

Staré topoly, jež se tu a tam tyčily nad ojíněné koruny ovocného stromoví, stály jako nehybná, zamračená stráž nad táborem. Z drobných oken, ozářených sluncem, sršely ohnivé paprsky. Nad některými baráčky se jemným šedým sloupcem zdvíhal kouř. Sněhová lada se třpytila . . .

V

Když se výminkář opět vrátil do Morákovy světnice, hospodyně hned poznala, že nohy vleče bíději.

„Vidíte, povídala jsem vám, že do Vrchoviny nedojdete! Vy jste došel, ale přinesl jste si bolesti z cesty,“ vítala jej dosti teple.

„Mlč, mlč, Málko, vždyť to zas brzy vyjde!“ konejšil ji dědeček, ale když pak zul boty a oblékal volné bačkory, pozoroval, že nohy otékají. Nešlo to z nich ani do rána, ba ještě více otekly, že se ani postavit nemohl a musil zůstat v posteli. Nestýskal si; při vzpomínce, co pro Báru vykonal, bylo mu volno kolem srdce.

Když třetího ani čtvrtého dne nebylo lépe, tu již Málku prosil: „Holka, buď tak dobrá a dejte mne k vám do světnice, tady jsem již tuze vykřehl a nohám je hůř a hůř.“

„Do světnice? Kam bysme vás honem, tatínku, uložili, kouska místa nikde není; ale snad bych vám mohla ustlat na pec, to bude skoro nejlepší pro vás, budete stále v teple.“

„I když myslíš, třeba na pec,“ odvětil dědeček, a hospodyně odešla připravit lůžko. Stařec poznával, že si v té vymrzlé komoře ledové podlahy a studených stěn uškodil, že nezavinila všeho cesta do Újezda. Po chvíli jej Moračka s Bárrou přenášely; do světnice to šlo dobře, ale nahoru na pec musil po pecinkách vylézt sám, a tu bolestí jen sípal. Hospodyně mu nevystlala všech peřin, které si přivezl; pod něho nakladla starých sukni vlněných a polštář také položila jenom na vy-

rovnané hadry; svrchnici přinesla, ale spodnice a druhý polštář zůstaly v komoře.

Od té doby ležel v teple na peci, ale nohy přece jenom ne-plaskly, ba naběhly také v kolenou.

„Mně se zdá, že to půjde se mnou ke konci,“ myslíval si, „a že má starost, jak budu živ, kdyby mne snad děti opustily, byla zbytečná. No, děj se vůle boží.“

Baruška mohla teď pěkně k dědečkovi na pec a často celý den u něho vyseděla, jenom co k tomu jídlu slezla. Jenomže dědeček teď málo vypravoval, usmíval se sice, ale do rozprávky mu nebylo; vleže se špatně povídalo, a chtěl-li se zdvihnout a vzepřel se trochu nohama, zabořely, div nevýskl. Přitom stále myslel na Břízka, brzo-li se ukáže ve dveřích; ale ten si dal na čas a přišel teprve za týden. Vešel do světnice jako Mikuláš; že byl oděn do širokého modrého pláště o několika velkých límcích, byly ho plny dveře. Hospodář a hospodyně zůstali zaraženi, jako by se ho byli lekli, ale maličký chalupník mhouře očima, rozhlížel se po světnici a potouchle se usmíval. Pod bradou odvázal beranici, zastrčil do ní ‚uši‘, plášť odložil na lavici a přisedl ke stolu; přitom stále pohlížel z hospodáře na hospodyně a pořád se divně usmíval. Když se uvelebil, spustil rovnou:

„Abych to, kmotře a kmotra, odbyl zkrátka, jdu sem kvůli svému synovi a kvůli vaší dceři; chtěl jste ode mne patnáct set, jdu vám říct, že je teda mám pohromadě.“ Břízek při té řeči odepjal opasek a patnáct stovek vypočítal na stole. „Tady jsou, abyste konečně věřili; ty peníze jsou pro ně uchystány!“ a zas peníze shrnul a uschoval do opasku. „Já hochovi víc nedávám než konečně tu tisíčku, protože víc nemůžu; ale pět stovek je jeho, ty si ušetřil.“

„Je to kříž s těma dětma,“ zabědovala hospodyně, „jakživa jsem si nepomyslila, čeho se na dítěti k stáru dočkám, a teď takový zármutek, jedno dítě má na světě, druhé na cestě!“

„Teď, kmotra, nebědujte, jejich věc konečně jest, aby se starali!“ mírně odpověděl Břízek.

„Vám se řekne, nebědujte, ale celý život se na dítě dřeje a potom vám to takhle dopadne!“

„Lepší je kus chleba suchého s pokojem, nežli dům plný nabitých hovad se svárem — povídá písmo, ale jestli vám je toho ještě málo, musil bych spánembohem jít!“

„Na ten tisíc, který zůstane, taky přistupujete?“ vmísil se do řeči Morák.

„No, toť se konečně rozumí!“ zvolna svědčil Břízek.

„Budiž to tedy už spánembohem, dělám to s těžkým srdcem, ale jaká už pomoc. Václav se musí přičinit nejen v poli, ale taky při řemesle.“

„A jakpak s vejměnkem?“ otázal se Břízek a zamžoural na Moráka.

„Jak s vejměnkem? Nic zvláštního, všecko, jak to na takových chalupách bývá: osm hektarů žita, jak snop dá, ale dobře čištěného, bečku bramborových kousků pro nás

vysázet na poli dobře vymrzlém, úrodu sklídit a zavézt do sklepa, čtvrt hektoru lněného semene nasítí tam, kde bude mít naseto hospodář, a to do země dobře zpracované a vymrzlé, denně máz mléka, jak se nadojí, patnáct liber másla, deset liber dobrého sýra, jednu slepici na hospodářově krmení, světničku u síně k svobodnému obývání, sáh dříví dle panské míry, půl kopy otýpek, v sklepě místo pro brambory, pec k volnému použití na pečení chleba, na půdě prázdné místo nad světničkou, v sýpce místo pro obilí, do světničky, do sklepa a na půdu svobodný příchod a odchod dle výminkářovy potřeby a libosti.“

Hospodář Morák počítaje to zvolna na prstech, říkal všecho z paměti; měl to dobře sesumírováno.

„Pane, hodně, hodně,“ krčil se Břízek a trochu se zachechtl, „ale takový vejměnek nebývá na chalupách, to je jako na živnosti.“

„Vždyť naší chalupě do živnosti mnoho neschází, a pokud nám bůh dá síly a nechá nám zdravé ruce, budeme jim dělat,

jako bysme hospodařili sami, a taková práce bude mladým taky za něco stát, cizím aby platili!“

„Inu, inu, ale konečně nesmíte zapomenout, že na chalupě jsou tento — vejměnky dva.“ tenčím, ale břitčím hlasem vydechl Břízek a stáhl čelo v řadu hlubokých vrásek.

„Dva? Na naší chalupě že jsou vejměnky dva?“ a Morák se sípavě zasmál.

„No, nevím, ale slyšel jsem, že tu máte pantátu a takové živobyťi je taky vejměnek.“

Jizbou proletěl slabý sten; Břízek se rozhlédl, ale nikoho nevida, pomyslně si, že Moračka zavzdychla.

„Dědečka počítáte za druhý vejměnek ?“ polohlasně pronesl Morák a mračil se do země.

„Ale konečně, on snad má vejměnek svůj, a pak to byla mýlka ode mne,“ a Břízek se naň zahleděl.

„Inu, má, má, žita, ječmene a pšenice po třech čtvrtích, od Jiřího do Havla žejdlík mlíka, pět liber másla, čtvrt kopy vajec a čtvrtý díl ze všeho stromoví na zahrádce.“

„Pane, to je vejměnek jako z hlídačovy boudy!“ smál se Břízek. „Jak se to stalo, že dědeček tak jednal?“

„Prodal dráž chalupu, proto si ho udělal tak malý.“

„A co za chalupu natržil, rozdal dcerám, vidíte, tak to bývá; no, má tři, ty ho teď přec uživí, třebaže se říká, že jeden otec sedm dětí vyživí, ale sedm dětí jednoho otce vyživit nemůže.“

„To u nás není, kmotře; jak jsem slyšela, že dědeček postonává, hned jsme pro něho dojeli,“ bránila se hospodyně, jež cítila štiplavost řeči Břízkovy.

„Taky mi konečně nenapadá, kmotra, vás do toho brát, vždyť vás znám. Ostatně ten, kterýž stvořil srdce jednoho každého z nich, spatřuje všechny skutky jejich! praví žalmista,“ klidně odpověděl Břízek, a když nikdo nepromluvil, spustil znova:

„A pak, víte, chalupa je bídná, dlouho to tak zůstat nemůže.“

Hospodář se stranou podíval na oujezdského chalupníka a kysele stáhl ústa; začínal se na malého sedláčka dopalovat.

„Chalupa — my se ženou na ní hospodaříme přes pětadva-

cet roků a je pořád dobrá; věřte mi, že za pětadvacet roků bude zas taková, vždyť ji znám. Jaképak stavby: co

je po zámku plném dluhů, lepší roztrhaná chalupa, ale když je něco v truhlách, Morák omrzele odpovídal.

„A kdy to konečně sepíšeme, kmotře?“ ptal se Břízek.

„Kdy chcete, teď je na to spíš pokdy; a koho si na to zjednáme?“

„Koho bysme jednali? Zejtra k nám přijďte, všecko si vypovíte, co a jak sám chcete, a Václav to vyhotoví, píše jako aktuar; nač bysme platili notára nebo toho Čejku pokoutníka.“

Morák souhlasil; mnoho důvěry k těm Břízkům sice neměl, ale vždyť si všecko postaví, jak sám bude chtít; však se jim nedá, takovým Oujezdčákům.

„A jakpak to uděláme se svatbou? No, kmotra, teď mluďte vy!“ Břízek dále dojednával.

„Ta musí počkat, teď je půst, a za osm, za deset neděl holka k oltáři přec už nebude moci; čekali tak dlouho, ať počkají ještě do podzimku!“ hospodyně rázně a pevně odpověděla. „Ať se zatím všecko dá do pořádku.“

„Dobře, jak si přejete! Teď jsme už teda jako přátelé a pozdrav nás pánbůh, a aby to bylo konečně šťastné!“ a Břízek oběma podával ruce. „Kdepak máte Báru, dědečka a malou?“

„Bára je někde na půdě, nebylo jí dobře, šla si tam do slámy; dědeček tuhle na peci spí a ta malá sedí u něho; polez dolů, Barčo!“ zvolala hospodyně.

Baruška nesměle slézala a na pecince bojácně hlásila: „Dědeček nespí, kouká!“

„Copak, pantáto, snad nestůněte?“ tuze překvapen volal na výměníka Břízek.

„I tak to na mne padlo, nohy mi nechtějí sloužit? Od srdce to prej přišlo!“

„Dá pánbůh, že to teď k jaru vyjde a že si na podzim o svatbě skočíte!“ srdečněji odvětil chalupník a teď se na sebe trochu mrzel.

„Ukaž se přec, ty kolčavko, vždyť jsem tě ještě neznal a jsem taky tvůj dědeček! To bude najednou dědečků!“ patře dítěti do očí, mazlivě hovořil, a hladil ji po vlasech. „Tu máš krejcar, něco si kup a měj nového dědečka ráda.“

Ale Baruška při těch slovech stále hleděla na pec.

„Ty máš, mně se zdá, nejraději toho na peci, on to s tebou nejlépe umí, vid’?“

Dítě přikývlo: „Umí pohádky, tisíc asi, a písniček, modlitbiček a všechno mne učí.“

„Přijď k nám tuhle s tím velkým dědečkem a všechno tam druhé babičce zazpíváš a povíš, dostaneš buchtu s mákem.“

„A co by dělal dědeček? Vždyť mu musím na pec dávat hrnky, modlíme se spolu a šeptáme si.“

„Snad tě dědeček na chvíli nechá, jen přijď!“ a pohladiv dítě, obrátil se k hospodyni: „Teď přijďte taky k naší panímámě!“

„Ale kdepak já, ani z domu nevyjdu, pořád se tu jen kolem těch kamen otáčím; ať přijde panímáma k nám. Ale ani jsme vám pro ty věčné starosti chleba nepodali,“ a chtěla běžeti pro chléb.

„I zaplať pánbůh, až přijdu podruhé!“ —

Když Morák újezdského vyprovázal, povídal mu na záspi: „S tím druhým vejměnkem to nebude tak zlé, dědeček má ještě peníze, a kdyby ho nechtěli mít u sebe,

je tu taky Nanka, Kátle, nebo by šel na svůj vejměnek, vždyť si to beztoho se mnou vyjednal.“

„No, vždyť já to konečně nemyslil nijak zle; to by bylo pěkné, aby ho mladí neuživil, vždyť můžeme být také takoví!“ odvětil Břízek a již ve svém širokém plášti odcházel vážně jako poustevník. „Nebe tam ten hoch mít nebude,“ pomyslně si cestou, „ale kdo chce kam, pomozte mu tam. Ti staří jsou ještě jako vejři, ti budou chtít poroučet dál, a mladí budou poslouchat. Ale trochu jsem je poštípal a snad mi pantáta vejměnkář porozuměl, že jsem jim chtěl jen pohledět do srdce.“

Když Břízek odešel, pravil Morák na síni ženě: „Mnoho toho ani teď není, je to pořád ta stará žebrota, ale co platno, buďto bych musil holku zabít, nebo by nám pořád krků přibývalo, třebaže bych byl to druhé poslal jim, ať si je tatík živí. Ale dělat umí, vždyť naskládal pět stovek, a tady může jít řemeslo líp nežli v zastrčeném Oujezdě.“

„Už jsem se u kamen třásla, jak se začal nadejmat a dělat milosti!“

„Prosím tě, ti to mají v krvi.“

K večeru přišla Bára do světnice a dala se do prádla. Hospodyně si jí nevšímala, ale také ji do práce nehonila; když chtěla Bára dělati pití, odstrčila ji. Jak dědeček zpozoroval, že je ticho, jenom ve vaně že šplouchá, pozdvihnuv se, rozhlédl se po světnici.

„Báro!“ zašeptal.

„Copak, dědečku?“

„Už je to s tebou v pořádku, dneska tu byl starý Břízek.“ „Pro Krista Ježíše, dědečku!“ a Bára letěla k peci a skokem byla na lavičce.

„Jdi k vaně, aby tě neviděli; na podzim budeš mít s Václavem svatbu.“

„Pro boha nebeského, dědečku, vy mne podvádíte, abych zapomněla —“

„Holka, snad nemyslíš, že bych tě tak obelhával?“

„Můj ty bože — panenka Maria — Kristus Ježíš vám to, dědečku, zaplatí, jistě to nikdo jiný neudělal nežli vy.“ a Bára plakala jako dítě.

„Já? Kdepak já, což nevidíš, že jsem jako Lazar? Břízkovi mají patnáct set, Václav jich pět naskládá, a to je ta celá historie!“

„Dvě stě měl, dědečku!“

„No, už jich má pět, chtěl ti snad udělat radost. Ale Báro, ani znánko neukaž, že něco víš, já bych to odnesl!“

Té noci Bára na spánek nepomyslela. Srdce jí bilo a byla by

nejraději skákala. Také by si byla ráda popovídala, radost svou s někým sdělila, srdci ulehčila. Po dlouhé, dlouhé době zazářilo jí kousek štěstí--

VI

V následujících dnech se u Moráků nic nezměnilo; starý dosud na Báru nemluvil a matka byla zamračena jako jindy. Baruška sedala u dědečka a jako prve dědeček jí, tak nyní ona vypravovala dědečkovi. Všecky své pohádky mu opakovala a bývala to kolikrát pletenice prapodivná; nebo obracela v knížkách a vykládala, co je na kterém obrázku. Bára byla do práce jako chrt a nebáti se, byla by zpívala.

V neděli odpoledne se u Moráků stalo, co se ještě nestalo; stará s mladou šly na požehnání a Barušku vedly mezi sebou; Moračka si toho všeho sama přála. Když dědeček ondy šel s Baruškou, domníval se, že celá ves

naň patří, ale nepatřila; dnes však přibíhali lidé do oken a divili se, jaké se to ještě dějí na světě zázraky.

V té době Morák jako jindy v prázdné chvíli seděl u kamen, ruce za sebou, nohy křížem. Vlasy nad čelem si na podiv často přihlazoval a koutek protahoval. Dědeček na peci dřímал; spánku se ve dne bránil, bylyť pak ty noci tak dlouhé!

„Dědečku!“ ozval se po chvíli Morák.

„Copak, Toníku?“

„Nespíte?“

„Nespím, hochu, bráním se tomu,“ stařec slabě odpovídal a myslil si: Copak mi ten hoch říká tak pěkně — dědečku? „Byl jste, dědečku, vzhůru, když tu ondyno byl Břízek?“ „Abych ti pravdu řekl, byl.“

„Slyšel jste, co povídal o tom dvojím vejměnků?“ Dědeček chtěl promluvit, ale zajíkl se, jako by jej náhle dusil kašel.

„Slyšel, Toníku,“ řekl pak slaběji.

Ted' se i Morák zamlčel; nevědělť honem, jak do řeči. „Dědečku, abych vám nelhal, při té řeči oujezdského mne bodlo, to byla od něho divná řeč.“ „Divná, baže divná, hochu.“

„Už se stará, jak vás mladý uživí, a vy přec nepotřebujete milosti, vždyť máte své,“ Morák mluvil stále slaběji. „Mnoho toho nezbylo, hochu.“

„Mnoho toho nezbylo, ale přeci; budou-li vás mít rádi a budou-li se o vás starat, komu byste těch pár set, které máte, nechal, ne-li jim?“

Výměnkář hned neodpověděl, ale v tiché světnici bylo slyšet, jak rychle dýchá. „Pár set nemám, milý Toníku!“ dědeček slabě a třaslavě vydychl.

„Že nemáte?“ zhluboka zvolal Morák, ale hned obrátil a dále vládně hovořil: „No vím, že nemáte už celých pět stovek, jako jste měl před dvěma lety —“ a zamlčel se.

„Tomu jsou, brachu, už aspoň tři roky, ne-li víc a po ten čas jsem taky musel jíst, kdepak ten můj vejměnek!“

„No, tři stovky přec dozajista máte, sama Tynyska to jednou povídala.“

Stříhavka se sípavě zasmál: „Kam tě to vede, žebrák jsem, učiněný žebrák, několik zlatek tam ještě mám, vždyť jsem nemohl umřít hladu!“

„Vy že nic nemáte?“ vykřikl Morák a povstav zadíval se na pec. Také staroch se na lůžku posadil a maje oči jako vyjeveny, hleděl na Moráka. Chvěl se a dýchal, až mu v hrdle hvízdalo.

„Nic nemám, žebrák jsem a neuživí-li mne dcery, abych zahynul u plotu!“ volal pak chraptivě a zdvíhal se, jako by chtěl utéci. Ale nohy zabořily, takže s výkřikem klesl vedle polštáře, až hlava práskla do cihel.

„To jste taky mohl říct, než jsem vás odvážel,“ vykřikl zeť a hřmotně vyšel. Rozčilen přecházel po záspi, a když se stará s dcerou a s vnučkou vracely z požehnání, ani si jich nevšiml.

„Vida, přece to tam ještě není v pořádku!“ povídali si lidé, kteří to viděli, „je on tenhle starý palice!“

Moračka dala dětem zajít a zadívala se na muže. „Má?“ tázala se krátce.

„Nic nemá, jen to haraburdí a pár zlatek na tabák, za tři roky všeccko to pro —“ Morák měl na jazyku zlé slovo, ale přece se zarazil a dodal mírněji — „všeccko to projedl. Vidíš, já to věděl hned!“

„Ale kdopak by se takhle sám staral, vždyť to trvá hnedle sedm neděl, a za nějaký den se vykřesá a může to trvat kolik roků.“

„Já to věděl; když jsem od něho odcházel, byl jako růže.“

„Ale to si Nanka a Kátle počkají, aby si myslily, že jenom my jsme na světě!“ hořce svědčila hospodyně. —

Když Baruška toho dne podávala dědečkovi večeři, pravil měkce: „Dnes, děvenko, nebudu, je mi nějak nevolno.“

„Když jsem to už uvařila, jezte,“ mrzela se hospodyně; „kdybych to byla neuvařila, hned byste si byl pomyslíl: sedm dcer otce uživí, ale jeden otec jich neuživí — nebo jak to pletu.“

„Nemůžu, Málko, nezlob se, nemůžu.“

Kdyby byli na dědečka viděli, byli by spatřili, jak se mu všechno líce chvěje. —

Následujícího dne nesla překupnice na Zvlkánku Bičišťům a posel Honzíček do Borovnice Petřivým dopisy od Moráků. Stálo v nich:

Milý švagře a švagrová!

Nastokrát Vás pozdravujeme a věděti Vám dáváme, že tatínkovi je teď o mnoho hůř a že už to nemůžeme s ním zastat, protože máme tuze mnoho práce a starostí; tak abyste si někdo pro něj přijeli, jste taky dcery a taky je to Váš tatínek, tak teda zítra Vás čekáme a pozdravujeme Vás.

Antonín Morák.

Kátle byla v Třemešnici hodně brzy před polednem, ačkoli měla dobré tři hodiny, a ještě se stavovala u Tynysů. Vždyť ani nevěděla, že je tatínek přestěhován, myslila, že Morákovi k němu dobíhají. Doma celou noc

nespala, pekla buchy, kterých ted' přivážela celý uzel. Petřivý zjednal souseda, aby Kátli dovezl; do košatiny nakladli peřin celou hromadu. Když dědečka na výměnku nenalezla, zajeli do Třemešnice; buchy nechala v košatině, a k Morákům pospíšila s prázdnem, vědělať, tady že škoda darů.

„I vítám tě, Kátle, to jsme se dávno neviděly!“ nadobyčej přátelsky vítala ji Málka. „Ale tobě v těch horách svědčí, a v baráku, podívejme, já jsem tuhle v chalupě a jsem jako prkno.“

Kátle byla opravdu v tvářích kulatá, pěkně zardělá, kolem úst měla stálý úsměv; i ty modré oči její se usmívaly. Černé vlasy měla uprostřed temene rozčísnuty, na hlavě modrý vlněný salup, takovoutěž sukni pruhovanou. Byla menší nežli Moračka, ale plnější. I Morák byl tuze laskav, švagrové tiskl ruku a jak se usmíval, rychle škubal koutkem.

„A kde máte tatínka?“ nedočkavě se ptala Kátle.

„Na peci leží, na peci.“

„Na peci?“ udivena se tázala Kátle a podívala se na Málku.

„I holka, máme tu světnici jako ratejnu, ale kouska místa v ní doopravdy není, neměli jsme ho kam položit, a tam je pro něj nejlíp, teplo má pořád a to dělá na nohy dobře!“ vykládala hospodyně.

Kátle odhodivši šátek, jako mladice stoupala po pecinkách, hnedle byla nahoře.

„Pozor, pozor, švaříčková, ať nám pec nerozboříte!“ směje se, volal na ni Morák

Ale Kátle již neslyšela; nemluvíc, líbala milou starou hlavu, v líci přepadlou — hlavu tatínkovu. Tu viděla ubožáka otce svého! Jaký to byl rozdíl na podzim

a teď! Slzy Kátliny rosily mu tváře i ruce, plné modrých žilek ve svrašťené kůži.

„Tatínku, tatínku, co se to s vámi stalo!“ šeptala mu. Stařec se také rozplakal, ale ne hlasitě, jenom brada mu drkotala, a oči byly mokré.

„Copak vás bolí, tatínku?“ ptala se nahlas.

„Nohy, nohy, holka; podívej se na ně, ale nedotýkej se jich, křičel bych bolestí.“

Kátle odkryla peřinu a podívala se na dědečkovy nohy; lekla se, když viděla, že jsou jako džbáný. Teď také spatřila, na jakých hadrech tatínek leží, i jeho prádla si povšimla. Nepromluvila, ale zalomila rukama.

„Já o tom nevěděla, já ho tu tak nechala!“ šeptala si.

Hospodář a hospodyně si jich nevšímali, šli po své práci.

„Nenechám vás tu, tatínku, vy musíte se mnou, tady byste zahynul; všechno pohodlí budete mít, ošetřovat vás budeme jako oko v hlavě. Ze jste nám dřív nevzkázal, vždyť my jsme nevěděli! Kdopak by si byl pomyslnil, že Morákovi nám o všem nevzkážou! Na postel vás uložím, pošleme pro doktora, aby poradil, a budeme pomáhat; na Doubravě taky je sedlák, tuze prý nohám rozumí, Petřivý k němu dojde. Čistotu budete mít a pořádek největší.“

„Ale holka, já nic nemám!“ zajíkávě a lítostivě vzlykl výměnkář.

Kátle se naň zadívala udivena.

„Co nemáte, tatínku?“

„Peněz nemám, je tam v truhle jenom několik zlatek, jsem jako žebrák —“ a Stříhavka se bázlivě díval na líce dceřino.

Ten pohled stáhl Kátli srdce — bylot' v něm tolik zoufalého bolu! I bázeň v něm byla, co se bude dít, a

zoufalost z opuštěnosti. A tím pohledem se díval on, sedmdesátiletý tatíček, po veškeré práci své a po dlouhé lopotě!

„Ale, tatínku, proč mi tohle povídáte?“ zvolala a chytila otce kolem krku, „cožpak od vás něco chci? Cožpak nejsem vaše dcera, Petřivý váš zeť a děti vaše vnoučata? Co jste si to jen tatínku, o nás myslil?“

Starci se v očích vyjasnilo; tiskl Kátli ruku a hladil ji po tvářích.

„Nehněvej se, dítě, ale víš, tady se mne po tom ptali — včera se mne vyptával —“

„A potom pro nás psal!“ Kátle neřekla nic více, jenom hlavou si několikrát pokývla.

„Pojedete se mnou, tatínku, vid'te — já vás neopustím, všichni vás budou rádi vidět; tolikrát jsem vám o to říkala a neposlechl jste, pořád jen, že by se holky zlobily — a toho jste poslechl.“

„Jenom dovezeš-li mne živého,“ usmál se dědeček, „jde to se mnou tuze čerstvě, ani tak dlouho neležím.“

„Huř než tady vám ve voze nebude, máme košatiny, a Nálevka dá plachtu; peřiny máme, zahrabete se do nich a po silnici to jde vozmo dobře, země je tvrdá a sníh tuze sfoukán.“

Potom byla Kátle uspokojenější a dala se teprva do jiného hovoru: „A koho to u sebe máte? Hled'me, to je snad Baruška — jsi Baruška?“

„Jsem Baruška,“ odpovědělo děvče.

„Má jedinká radost,“ zašeptal dědeček.

„Mazlíte se spolu, dědeček vypravuje, vid'?“

„Tisíc pohádek umím a písniček a povídaček; pořád jsme si povídali a modlili jsme se.“ vypravovala Barunka.

„Nic jsem ti, holčičko, nepřinesla, ale mám to ve voze, počkej, až Nálevka pro nás přijede, dostaneš.“

Vtom na dvoře zaklinkaly rachlíky, a Kátle viděla koně, sáně a v nich na kozlíku Bičiště, vzadu Nanku.

„Teď jede Nanka, tatínku, ale ne abyste mi pak ujel na Zvlkánku, prosím vás.“

„Neujedu, buď bez starosti.“

Když Nanka vylézala ze saní, volala na Moráka a na Málku, kteří honem vyběhli ze stodoly: „Pro umučení boží, co se stalo, snad není zle?“ a rovnala si šaty. Byla v nich nadělaná jako kvočna.

„No, tak zlé to není, ale jak jsme vám psali, nevíme si už rady, teď máme starosti s Bárrou —“ „Snad nebude svatba?“

„Teď ještě nebude, ale na podzim bude!“ odpovídala Málka. „I zaplat'pánbůh, jsem sama ráda, že se to přeci svedlo. Vzali jste dědečkovi doktora?“ a Nanka křičela, že ji bylo slyšet, až kdovíkde.

„Ještě nevzali, prosím tě, jsou pořád zlé časy.“ „Ale vždyť by si to byl dědeček zaplatil ze svého!“ Moračka chtěla již odpovědět, ale honem se vzpamatovala, že by třeba Nanku odradila; ale Nanka zadívavši se zdlouha na sestru, pochopila rázem.

I vhrnula se do světnice; rozhlédnuvši se, hup! stála na lavici a hleděla na pec. „Pánbůh vás rač pozdravit, tatínku — i vítám tě, Kátle, podívejme, jak jsi si pospíšila z daleka, my jsme se cestou trochu omlkli* — ale ty, holka, vypadáš jako mladice, tobě jdou hora k duhu. No, nevyhlížíte, tatínku, tak špatně, zaplat'pánbůh, měla jsem strach, ale pojedu domů spokojenější.“

Do světnice vcházel hospodář s Bičištěm. To byl malý, slabý chalupník, s čepicí „na uši“; na krku měl šálu

několikrát kolem, kožich krátký, praskavky, vysoké lesklé boty a byl trochu rozkleslý, takže se klátil do široka. Když čepici odvázal, bylo mu krckovi pořádně vidět do obličej: hlavu měl malou a trochu do šišky, očka jako rýsek, nos u špičky trochu nahoru zahnutý. Byl bez vousků, a líce se mu jenjen lesklo; pokuřoval a stále se usmíval, takže na první pohled každý poznal, že je trochu „mechový“.**

„Tak švaříčkové, vidíte,“ na ženské spustil Morák, „jak s tatínkem je, a my to už vydržet nemůžeme, vždyť je tu tatínek pomalu dva měsíce, a tedy bysme vás prosili, abyste si ho zas některá vzala.“

„Na nás to, lidičky, žádat nemůžete,“ honem spustila Nanka, „víte, jakou máme sednici, je to jako krcálek, a k tomu hromádka dětí a už to roste — to by měl dědeček pěknou pohovu!“

Bičičtě se při té řeči díval na ženu a zdálo se, že mu ta její řeč je skoro trochu podivná.

„Tatínek pojede se mnou do Borovnice, nedám ho už nikomu, zůstane u nás a budeme se o něj starat!“ s pece volala Kátle.

Jediná myšlenka se po té řeči kmitla hlavami Nančinou, Málčinou i Morákovou: „Ta si jistě myslí, že podědí!“

„No, my jsme všickni při tom, jenom se, Kátle, o tatínka dobře starej a neopouštěj ho; zasloužil si od nás, abychom ho k stáru neopouštěli,“ kázala Nanka.

Kátle neodpověděla.

„A to harampátí myslíte, švaříčková, stěhovat s sebou?“ ptal se Morák a stáhl ústa.

„Ale kdež bych to vozila; jen si to nechte, ať máte něco za tu dlouhou starost, vidíte, tatínku?“ odpovídala Kátle.

„Jenom tu truhlu, holka, naložte, mám tam ty kousky šatstva a prádla, pak Modlitby,“ sténal stařec.

„Truhlu vám naložím,“ odpověděl Morák, bylť bez starostí, že jsou v ní uschovány poklady; prohledal ji s mámou rub na rub a kromě čtyř jednušek v Modlitbách nenašli nic. Ty čtyři jednušky tam nechali, aby někdo neřekl, že jej obrali.

Nanka mlčela, ale chystala se, že si s Morákovými ještě pohovoří.

„A my abysme, tatínku, jeli, abysme byli za světla doma,“ otcí pravila Kátle.

„Snad přece počkáte na oběd?“ od kamen se ozvala Moračka.

„I mám něco ve voze, hlady neumřeme, vidte, tatínku!“ Tu ji Baruška zatahala za rukáv a šeptala: „Já bych ráda jela s váma!“

Kátle ji pohládila po tvářích a tiše jí odvětila: „I vždyť, maličká, dědeček zas přijede; copak by tomu řekla maminka?“

„A kde máte Báru, abych ji přec viděla, nevěstu!“ rozpomněla se Nanka.

„Je někde ve stodole, práce máme pořád plno!“ odpověděla Moračka, ale věděla, že Bára ve stodole není, že stojí na zahradě s Václavem.

Ten tu dnes byl poprvé, a Morákovi nebránili, aby si popovídali; tak ani Bára nevěděla, co se ve světnici děje.

Hospodyně přinesla dědečkovi šaty a Kátle mu pomáhala, aby se teple ustrojil; bylo to bída, a dědeček nejednou hlasitě zasténal.

Potom Kátle vzkázala do hospody pro Nálevku a když přijel, naložili nejprve truhlu a pak snášeli dědečka. Stálo to mnoho vzdechů, nežli jej na lavici u kamen posadili. Teď teprve bylo patrné, jak rychle zchátral: byla ho sotva polovička a kůže mu v líci visela. To nebyl již kmotránek Stříhavka jako růže!

Baruška na peci plakala, že chce s dědečkem; když její vzlykot hlasitě pronikl, povídal jí dědeček: „Jenom neplač, než se párkrát vyspíš, budu zas u vás, zas budeme povídat a pak teprve budeme spolu hodně chodit do kostela.“

„Ty knížky si tu zrovna nechám, dědečku!“

„Nech, beruško, nech,“ odpověděl a myslil si: ať má po mně památku. A kdoví, jak mu v té chvíli kmitlo hlavou, co mu tenkrát v Oujezdě řekl Břízek: „Dokud je to malé, líská se to k člověku a jednoho div by to nesnědlo; když je to starší, mrzí je, že jíte, chodíte, dejcháte a nejraději jsou, když vás vynášejí ze stavení.“

Potom udělal Nance, Málce a Barušce po křížku a řekl: „Tak tu buďte spánembohem, on vás račiž opatrovat; mějte se dobře — snad se už víckrát —“ Stařec nedořekl, snad s ohledem na Barušku; ta chuděrka plakala, až bylo žalno na ni popatřiti.

Nenadále však vyletěla na síň a volala po matce: „Maminko, dědečka nám odvázejí!“

Dědečka již chtěli vynášeti, když Bára vběhla do dveří.

„Jsem rád, holka, že tě ještě vidím; pánbůh ti dej štěstí a zachovej ode všeho zlého!“ přivítal ji stařec.

Bára, zlíbavši mu vetché ruce, spustila pláč.

Tu již Morák dceru odstrčil a vzal dědečka u hlavy, Málka u nohou; na voze si ho Kátle uložila do vystlaných

peřin a sedla k němu. Tam nahmátla svůj uzlík; honem vyndala dvě buchty a z vozu je podala Barušce. Bára se také vyhoupla na vůz a naklonivši se k dědovi, šeptala: „Já za to, dědečku, nemůžu, až budeme my hospodařit, přijedu si pro vás. Aby vám bůh odplatil vším dobrým, co jste mému dítěti prokázal.“

„Buďte tu všichni spánembohem!“ volal dědeček jako tenkrát, když jej Morák vyvážel z výměnku. Vůz vyjel ze dvora a u Moráků se vrátili do světnice.

Tak odjížděl dědeček Střihavka po sedmidedlním pobytu u dcery nejstarší k dceři nejmladší. ..

„Ale lidičky, téhle naší Kátli se musí vést,“ ve světnici začala Nanka.

„Je jako rozpuk!“ svědčila i Moračka a stále ještě kuchtila; čekala s obědem, až se také Bičišťovi hnou.

„Ale poslouchejte, lidé, aspoň dva dědečkovy polštáře nám přece dáte, vždyť vám zůstane svrchnice a to ostatní zboží —“

„Víš, Nanko, sedm neděl jsme ho živili a teď máme vybavit Báru!“ odvětila Málka.

„Ale vždyť jste taky brali jeho vejměnek! Ostatně, prosím vás, nedělejte s tím živením a starostmi tolik řečí, vždyť nejsem slepá!“

„No, požehej vám je pánbůh!“ odsekla Moračka a dala Nance polštáře. —

Po odjezdu dědečkově zůstala Baruška na záspi samotna; byla opřena o stěnu a plakala lítostivě.

Náhle ji uchopily dvě mužné ruce a někdo tiskl ji k prsům.

Byl to Václav. Z náruče dědovy se dítě dostalo v náruč otcovskou...

Bičičtě, pokud byl u Moráků, pořád se jen usmíval, pokuřoval a kromě pozdravu ani nepromluvil; když pak vyjeli ze dvora, z kozlíka se tázavě obrátil na ženu.

„I vždyť už nic neměl, toť oni by ho byli drželi všemi desíti a nevzkazovali; hned doma mně to napadlo. Ale, pane, pospíšil si s tím!“ — odpověděla mu Nanka.

Zvuk rachlíků se rozléhal tichou krajinou, kuň supal a sáně svištěly po umrzlém, lesklém sněhu . . .

Na podhoří krkonošském počaly vanouti teplejší větry; se strání crčely stružky do potoka, který se valil loukou uprostřed údolí. Lesy nahoře na stráních byly bez sněhu, ale zato tmavé, skoro černé. Na trávnicích po lese se rozvíjely prvé sněženky, u potoka se chvěly zvonečky bledulí; skřivan jásal nad roztávajícími poli. Sluneční paprsky čistě ozlacovaly stráně, na nichž byly jenom zbytky prohnědlé trávy, a chaloupky bílé a tmavě nabarvené, rozestavené po stráních jako domky na dětském Betlémě.

Začínalo jaro — a v jednom z domků na strání dědeček Stříhavka zvolna odumíral světu. Pomyšlení mu činili, láskou jej obsypávali všickni, Kátle, Petřivý i ta jejich drobotina, ale nadarmo, bylo pozdě. Nepomohl ani doktor, ani sedlák z Doubravy. Dědečkovi se časem i paměť kalila, pletl si pak jména z rodin svých dcer a říkal Kátli Bára a děti byly samé Barušky.

Ale za jasných chvilék říkával: „Tady jsem byl rád, tady jsem byl u svých,“ a veseleji se díval na děti, jež ho starostlivě pozorovaly.

Jindy si povídal: „Už se to blíží se mnou ke konci, jde to výš a výše; až to dojde k srdci, bude konec.“ Pořád se mu zdávalo o nebožce stařence. A tak jednou večer,

když rodina seděla kolem stolu a naslouchala krátkému dědečkovu dechu, počal staroušek slabě a trhaně hovořiti:

„Slyšíš, Kátle, bič praská — už jedou. Už to hrčí před chalupou — ven nechod', ať maminka myslí, že spíme. Hele — už si otírá boty, otvírá síň — tady ji máme — vítám tě, maminko!“

Za chvíli potom dědeček zhasl — babička si pro něj přišla.

Třetího dne byl z horské vísky smutný, tichý pohřeb. Z přátel v Třemešnici a na Zvlkánce nepřišel nikdo, ačkoli o tom dobře věděli. Nepřišla Bára, ani Václav, ani malá Baruška chudinka; začínalo jaro, práce v poli bylo plno, jak by mohli odejít!

Teprve po několika dnech poslala Nanka do Borovnice posla se vzkazem, že přece po dědečkovi musilo zůstatí mnoho dobrého šatstva a prádla, aby tedy její díl poslali, že Bičičtě je asi té velikosti jako byl dědeček, a že mu to dozajista dobře padne.

Kátle vyhověla sestře beze slova, učinila tak i Morákům. — Takový byl konec života výměnkáře Stříhavky, kmotránka jako růže.

DO PRAHY NA POUŤ

stojí na kopečku mezi zahradami a jde se k ní uličkou mezi ploty. Lasík si pootevřel bránu, sbitou ze tří prken a dvou postranních sloupků, a zvolna, přikloněn stoupal do kopečka. Byl nevelký, ale ramenatý, již trochu přikloněn a vlasů oplesnivělých. Měl kabát bez šosů, dlouhý až ke kolenům a odřený, takže se leskl, ale držel jako prkno a nikde nebyl ani trošku protržen; byl ještě z těch starých dobrých suken humpoláckých, jež ztrativše vlas i barvu, držela přec a nebylo jich možno roztrhati.

Na hlavě mu seděla beranice, jež u předu končí štítkem, nad nímž se třepetají tři třapečky; takové čepice nosí napořád podkrkonošští Němci, ale také u nás je hodně ve zvyku, nejsmeť od Krkonoš tuze daleko.

Kalhoty Lasíkovy byly z lámasu, a vždycky mu pravá nohavice splývala řádně na botu, levá visívala na holínce, čili jak u nás říkají, nosil jednu na neděli, druhou na všední den.

Pilařova chalupa byla omítnuta a obílena; vpředu měla tři okna, dvě větší od světnice hospodářovy, jedno menší v přístavku, vystavěného ze špalíčků. Ten přístavek byl výminek. Vlevo od chalupy byly kůlny, vzadu se s ní pojily chlévy, a stodoly zavíraly dvůr.

Lasík po dvou schůdkách vystoupil na zásep a volněji šel k síni. Hospodář Pilař, asi pětatřicátník, prostřední postavy, klátící se při chůzi, vyšel právě branou u stodoly do dvora. Rozlámaný měkký klobouk mu na světlovlasé hlavě seděl posunut do týla; kabátu neměl, jenom vestu úplně rozhalenou. Na hrubé košili s širokými rukávy byly nataženy režné šle.

ne 13. května letošního roku, kolem desáté ranní šel listonoš Lasík k chalupě souseda Pilaře. Chalupa

Odřené nohavice z látky vlněné, ale již silně záplatované, měl zastrčeny do shrnovaček. Byl patrně rozbrúčen. Podívav se jen tak znánko na Lasíka, volal:

„Něco mi nesete?“

„Panímámě psaníčko,“ odpověděl staroch.

Hospodář pohodil hlavou, potáhl knír a beze slova zašel do stodoly. Lasík chtěl již vstoupiti do síně, jež se zavírala dveřmi v polovici přeříznutými, takže se mohla otevřít třeba jenom horní nebo dolní půlka jejich, již

sahal po klapce, aby si také dolní půli otevřel, ale vtom zahlédl panímámu vejměnici v bráně u stodoly.

Panímámě Pilařce bylo již dobrých sedmdesát, ale každý by byl hádal šedesát. Byla na ženskou spíše velká, v kříži ohnutá; líce měla opálená, kostnatá, oči malé, černé, řasy jako uhel, čelo nízké a vrásčité, vlasy už popelavé. Kdo se na ni podíval zblízka, spatřil, že její líce jsou samá drobná vráska, oči ovlhlé.

Když ji Lasík zhlédl, zakýval na ni bílým psáním a postál. Pospíchala k němu; byla bosa a měla krátkou sukni modračku, ale vzorek byl na ní úplně vybledlý a modř byla také hodně odřena, takže se rež více a více hlásila. Přichvátala ke dveřím, odhodila klapku a vedla Lasíka do vejměnku. Šlo se tam síní, v níž napravo byly dveře do světnice hospodářovy, nalevo do chléva; šlo se přes dolík nad sklepem vedle pece do úzké a tmavé síňky, v níž byly dveře do vejměnku. Pilařka nahmátuvši ve výklenku pod komínem kliku, strčila ji do dveří, několikrát bystře zatočila a otevřela.

Lasík vešel do čisté, vybělené světničky. Vlevo u dveří stálá tam velká, zelená kachlová kamna s plotnou, při níž visely poklice a hrnečky. Napravo byla postel, vystlaná peřinami z kanafasu, modře a bíle široce pruhovaného; měla velkou, dobře naditou svrchnici a dva rozlehlé polštáře.

Dále při stěně stála vydrhnutá lavička, vedle ní měkká skříň, tmavá již i odřená, takže nebylo možno říci, jak byla natřena; jen vprostředku na dvířkách byly znáti červené obdélníkové

okraje, v nich zbytky liliových listů a kousky bílých květů. Naproti skříni, při levé straně jako kamna, stál stůl, nyní již na povrchu bezbarvý, hladce vydrhnutý, na

trnožích tmavě červený; okraj desky byl vroubkován. Kolem stolu do pravého úhlu byla lavička a na straně do světnice stály dvě židle, také již bezbarvé, odrhnuté, lenochů známé podoby se srdcovitým výřezkem. Na stěnách visely obrazy v černých hladkých rámech, červotoči rozvrtaných; bylo tu „srdce Pána Ježíše“ a „srdce Panny Marie“, svatý Jan Křtitel a Spasitel jako pacholata, svatá Kateřina a Barbora, obraz Krista Pána na kříži, provedený zlatem na hladké bílé půdě. V rohu nad stolem byl začmoudlý, tmavě barvený obraz sv. Anny, učící dcerušku svou čísti. Nad stolem visely podobizny císaře Josefa a Karla Havlíčka, obě provedené hnědě na černé půdě, a mezi nimi stará prémie „Oldřich a Božena“. Ty tři obrazy míval nebožtík výminkář Pilař v obzvláštní úctě.

Panímáma Pilařka podávala Lasíkovi židli, a listonoš položil psaní na stůl. Stařena odskočila ještě do síně a hbitě přinesla půl bochníku černého chleba, talířek s kouskem másla a pravila vlídně:

„Ukrojte si u nás!“

Lasík se nedal pobízet, ukrojil, namazal a pokrájev, jedl. Panímáma sáhla na skříň pro brejle po svém nebožtíku, posadila je na špičku nosu a pravila klidně: „Od syna v Praze; atres psala nevěsta, syn jde do práce a nevěsta psaní obstará.“ Na okně měla malou misku, z proutí spletenou, a v ní hromádku nití černých i bílých, klubíčko, trochu knoflíků, náprstek a nůžky. Vzavši nůžky, ustříhla okraj obálky a vytáhla list; přitom jí z něho vypadly do klína dvě zlatky.

Překvapena počala čísti.

Klidné líce se jí jasnilo, vrásky se hladily a malé oči se vesele dívaly z brejlí. Přečetši, začala znova; když oči docházely ke konci, usmála se a podala psaní Lasíkovi.

„Tak si jen přečtete!“ pravila.

Staroch měl právě namazané sousto; honem je strčil do úst a položiv zbytek krajíčka na stůl, počal trhaně, polohlasitě čísti:

Nашe milá maminko!

Tak Vás pěkně pozdravujeme a líbáme i oznamujeme Vám, že jsme chvála Pánubohu zdraví a že ten týden je u nás v Praze pout'. Už jste u nás tolik roků nebyla a tuze rádi bysme Vás viděli. Já k Vám přijeti nemůžu a žena taky ne, tak Vám, milá maminko, posíláme dvě zlatky, abyste sem přijela. Teď jezdí ty laciné vlaky, tak Vás to mnoho stát nebude a potěšíme se. Jenom to nějak udělejte, abyste si u nás mohla hodně dlouho pobejt. Já vás provedu po Praze, letos před sv. Janem to má na Vltavě být tuze pěkně! Ještě Vás prosím, abyste byla tak dobrá a poslala nám hned koresponderský lístek, přijedete-li tím svatojánským vlakem dozajista. Nastokrát Vás pozdravuje a líbá za oba

Váš syn až do hrobu tmavého

Josef.

Lasík dočet, ještě hleděl na řádky. Rty se mu chvěly a dojem v tvářích byl podobný, jako by byl stařec jedl něco trpkého nebo hořkého.

„Hezky vám ten syn píše, panímámo, vydařil se vám!“ řekl srdečně.

Pilařka se usmála a v očích jí zaskvítilo. Opět vzala list do opálených rukou; že brejle prve již položila na stůl, přidržela je nyní jen před očima. Lasík dojídal

krajíček. Nemluvil a tak se zdálo, že mu sousto již tak nechutná.

„Pojedete, panímámo, bodejť byste nejela!“ pravil polo otázkou.

„Inu, co mám dělat, taky je zas ráda uvidím.“ „Tak, tak, jen se tam podívejte!“

„Ale jak jen to udělat s tím korešponderským lístkem? Nebude pozdě?“ ptala se polohlasně.

„Nějaký tu mám a mohla byste to honem napsat, ráno to mají; doskočím zatím tuhle do stavení a potom bych se pozastavil.“

„Když budete tak dobrý,“ odpověděla.

Lasík ochotně zakývav, odcházel; stařena jej vyprovodila až do síně a vešla do světnice hospodářovy. Byla prázdná, děti byly někde na toulkách a dospělí v práci. Panímáma se nerozhlížela, ale bystře šla k oknu, kde stála lahvička inkoustu a pero, potom ty dvě věci honem nesla do vejměnku. Opět nasadila brejle a psala; těžce psala, zdlouha, starým švabachem a nad každým slůvkem rozvažovala:

„Milé děti!

Pánbůh Vám to zaplat'. Přijedu tím slavným vlakem a když budete tak dobry, tak na mne čekejte. Ostatní vám všecko vypovídám, až přijedu. Nastokrát vás pozdravuje a líbá Vaše věrná matka.“

Dopsavši šla ke skříni a otevřela dolní zásuvku. Z té vyndala své tlusté Modlitby a hledala mezi listy. Hledala synův dopis, na němž byla napsána jeho adresa.

Položivši složený dopis na stůl, opisovala na lístek:

„Pán Jozef Pilař, zámečnický v Praze. Žitná ulice, naproti hospodě u Lajblů, do dvora první poschodí.“

Sotvaže pernou tu práci dokonala a ještě jednou přehlížela, je-li všecko dobře provedeno, byl Lasík tu.

Panímáma mu podala lístek; přehlédli jej znalecky a zakýval hlavou.

„Dobře je to, vezmu ho na poštu, odpoledne pojede.“ Panímáma opět šla ke skříni; ale náhle se zastavila a zadívavši se na listonoše, pravila: „Ale prosím vás, vždyť jsem se ani neptala, co ten slavný vlak do Prahy stojí!“

„No, navlas nevím, ale myslím tři zlatky tam a sem,“ odpověděl posílák.

„Tři zlatky —“ vydechla panímáma v myšlenkách a vyhrabavši nedělní sukni, sáhla do kapsy. Vyndala čtyrák.

„Tak tuhle —“ pravila a podávala jej Lasíkovi.

„Pánbůh naděl,“ odpověděl a vycházel. Stařena šla za ním.

„Co bych za to, panímámo, dal, kdyby mně tak dítě psalo! Jel bych hned, tu chvíli bych jel!“ pravil vroucně a lístkem, ježž dosud držel v ruce, zakýval ve vzduchu, jako by říkal: Marno — marno .. .

„Vždyť vy je máte doma, doběhnete si k nim denně!“

„Mám je doma, ale milá panímámo —“ pak se zamlčel a díval se ven. Teprve po chvílce dodal: „E, škoda povídat. Mám jen dva, všecko jsem jim dal a dám — ba dávám pořád, panímámo, každý krejcar dávám a chroustám jen ty kůrky, které dobří lidé dají, ale jim je to všecko málo. Musili bysme dlouho povídat; no, nežli pojedete, ještě se uvidíme, tak spánembohem!“

A již opět sehnut, ruce maje složené vzadu, cupal z návršíc-ka, kudy přišel.

Panímáma, vrátivši se do vejměnku, usedla na židli; ruce sepjala v klíně, hlavu sklonila k prsům a zadívala se na podlahu, jíž se dotýkaly paty noh, do hněda opálených.

Přemýšlela o té cestě do Prahy.

„Tři zlatky to stojí, a syn mi posílá dvě,“ myslila si, „a psala jsem, že přijedu.“

Ale nenadále vyskočila, ukazováčkem se tůkla do hlavy a přiskočila k staré skříni.

Opět vyndala „Nebeklíc“, rozhrábla listy, a usmála se, spatřivši mezi dvěma temně žlutými, velkým písmem potištěnými stranami zlatku. Jak se to mohlo stát, že hned na ní nevzpomněla, vždyť to jsou takové peníze!

Jasnýma očima patříc na ten nevelký papír, vzpomínala si, jak bylo jí trpko, když jí Černínský syn Petr dával zlatku, pravě: „Tady za tu práci na podzim, dal bych víc, ale je zle!“

Pomáhala tam synovi „se lny, jako každá jiná zjednaná mnoho dní pracovala a všem tředlím se alespoň vyrovnala; dostávala stravu jako jiná a potom jí dal zlatku. Kolik zlatek musil dáti zjednaným! Počítala si, že dostane aspoň na zimní jupku, tolik jí potřebovala! Ale pak si pomyslna: „Vždyť jsem matka, musím dětem pomáhat, dokud můžu!“ Ale zase jí napadlo, že by ten syn měl vědět, co se za mlada na děti nadřela, že by ji neměl do práce honit, že je beztoho jako věchýtek a doma že se taky „nemá!“

Ale spolkla hořkost, zlatku doma uložila a již na to nemyslna. Jak teď synovi žehnala!

Dvě zlatky, z Prahy poslané, přiložila k zlatce vydělané, zamkla skříň a vesele chvátna opět do práce.

Ale u dveří se zastavila. Pravou rukou držíc kliku, zadívala se k zemi a zamyšlena zašeptala:

„Ale jen tak přece přijet nemůžu!“ Vrátila se a rozechvěna zůstala stát před oknem.

„Jaká bych to byla matka, abych přijela jen tak naprázdno, co by si o mně nevěsta pomyslila. Něco přivést musím! Kousek másla mám, několik vajec taky, ale je potřeba přivést buchtu — kterak bych přijela bez buchty!“ myslila si.

Ale po chvílce se jí líce rozjasnilo a veseleji vyběhla ze světničky. Otevřevši, otočila kliku, položila ji opět pod komín a chvátala ven. Zavřela obě půlky dveří, přeběhla zásep okolo chléva, stezku před stodolou, a branou ubíhala do pole. Na mezi za stodolou potkala syna hospodáře.

„Toníku, pozejtří pojedu do Prahy na pouť!“ pravila, dívajíc se mu upřeně do očí. Ale zarazila se, vidouc, jak temně se na ni podíval.

„Do Prahy? Vždyť jste tam už byla?“ odpovídal, hledě jinam. „Je tomu pět roků,“ vydechla.

„No, Praha stojí, kde stávala. Ale pro mne si jeďte, vždyť jste na vejměnku!“ a pohodiv hlavou, odcházel. Ale stařenka jej chytla za rukáv:

„Toníku, nehněvej se, na cestu mám, ale ráda bych upekla buchtu; víš, mám u tebe za ten trošek lnu —“

„Proboha vás prosím, snad nemyslíte, že mám bankál? Groše teď nemám v domě. Ostatně, když vás tam chtějí mít, nepotřebujete vozit buchty; kdo ví, jak by jim jely. V Praze to umějí jinak!“

A neohlédnuv se na matku, odcházel ze dvorka.

Stařenka se nehýbala z místa; tupě zírala za synem.

Po chvílce loudavě, všecka roztrpčena šla na pole.

Domáci tam sázeli řepu: hospodyně a pomocná holka byly skloněny nad řádky, a čeledín vedle na poli vláčel. Tři děti se válely po mezi na trávníku, v němž vyrůstaly měkké, voňavé lupínky mateřídoušky. Babička jdouc vedle vnučat, rozjasnila obličej. „Pozor na brabenečky!“ hrozila na ně, usmívajíc se. Nejmenší robě, oděné jen v usmolenou košilku, strčilo jazyk mezi zuby a prskalo vesele. Snad chtělo také říci „brabeneček“. Kousek od meze právě přejížděl čeledín Hloušek, muž asi čtyřicetiletý, hustovlasý, dolíčkovatých lící, dobrých očí. Byl nevelký drtina, ale notný ramenáč. Jeda poblíže stařenky, vlídně se na ni podíval.

Pilařka ustala v kroku, jako by se rozmyšlela, ale potom přeskočivši tři brázdy, stanula u čeledína. Dotknuvši se lehce jeho ramene, stlumeně pravila: „Jdu vás o něco poprosit, ale jen abyste se nehněval. Dostala jsem psaní od syna z Prahy, abych přijela na pouť. Poslal mi dvě zlatky a zlatku mám ještě od Černínského za lny. Tak bych na cestu měla, ale toť víte, že jen tak s prázdnem přijet nemůžu, co pak by si nevěsta pomyslíla. Mám u hospodáře za trošku lnu, prosila jsem ho, ale zle mne odbyl. Hloušku, mám u vás těch šedesát krejcarů, kdybyste byl tak dobrý —“

Hloušek sklonil hlavu. „Nemám doma ani krejcaru, to víte, panímámo, je pondělek, a v sobotu a v neděli se všecko po-platí; ale poprosím hospodáře, aby mi těch šest šestáků dal napřed, snad to udělá.“

Stařenka kývnuvši, pospíchala k sazečkám. Beze slova se přiklonila k řádkům a dala se do práce. Druhé ženské nemluvily. Hospodyně patrně čekala, že panímáma sama o něčem začne, ale když nezačínala, prohodila sama:

„Máte nějaké sháňky, vidíte?“

„I, píše mi Jozef, abych tím slavným vlakem přijela do Prahy, stojí to tři zlatky a dvě mi poslal. Zlatku mám od Černínského na podzim od těch lnů, ale je to přec jenom ještě málo.“

„Vždyť jste povídala, že to stojí tři zlatky?“ vyjela hospodyně.

„Ale toť víte, že jen tak přijet nemůžu, aspoň tu bábovku abych jim upekla,“ měkce odpověděla vejměnice.

„Kdybyste si jí raději upekla sama, potřebujete do Prahy vozit bábovky. Chtějí-li vás mít, budou vás rádi vidět i bez bábovky!“

Stařena neodpověděla a práce jí šla tuze těžce, důlku ani skoro neviděla.

Bylo jí tolik líto, že je všude zklamána.

„Poslouchejte, hospodyně, kdybyste se tak u Toníka přimluvila, mám u něho za ten drobet lnu,“ po chvíli nesměle vydechla.

„I že by vás to, panímámo, nemrzelo! Kde bysme to dnes vzali a vy byste měla tu povahu zavézt to do Prahy. Ti tak o vás stojí, páni, proč nepřijdou k vám?“

Hospodyně dobře věděla, proč Josef do rodného domu nepřijížděl! Byla zlá krajka, dlouhá jako mihule a někdy hrozně špičatá. Lakotila na sobě i na dětech.

Vejměnice již nemluvila, bylo jí trpko. Již jí skoro přicházelo na mysl, že bude lépe, zůstane-li přec jen doma. Ale ta myšlenka jí byla tuze bolna. Již kolik roků syna neviděla a kdoví, spatřila-li by ho ještě na tom světě. A měla by zůstat doma? Na cestu jí poslal přes polovici, vlak je tak laciný a neměla by jeti! Těžce jí práce ubývala.

V kapličce uprostřed vesnice zazvonili poledne.
Hospodyně

vstala od práce; nejmenší dítě vzala na ruku, kynula druhým a kráčela do stavení. Služka a stará panímáma šly za ní.

V obličejí té holky bylo něco jako výsměch. Panímáma na ni slova nepromluvila, vědělať, že odjakživa je každá služebná při hospodyni proti panímámě. Hloušek vypřáhal. Když vejměnice šla kolem, pravil: „Řeknu hospodáři, panímámo!“

Vejměnice se usmála a spěchala do své světničky. Měla tam oběd, uchystaný od rána. V předední si vždycky vařila hrnek kávy a tu již pak měla na celý den. Pila „tu bryndu“, jak říkávala, studenou, ale vždycky jí chutnala. Slila si jí trochu do hrnečka, ukrojila kousek chleba, sedla k oknu a pila i jedla.

Ale několikrát jen ukousla a napila se, když na síni uslyšela křik. Postavivši hrnek, spěchala ke dveřím; pootevřela a poslouchala.

To hospodář láteřil —

„Ještě mi bude lidi navádět, bodejť, pro její Prahu budu já čeledínovi vyhazovat zrovna v pondělí. Nadělám se na ni dost, všechno, co vyděme, abych strčil jenom na vejměnek — to ono se to potom jezdí do Prahy!“

„Tot' víš, my dřeme a vejměnice dělá paní!“ zapištěla do toho hospodyně. A dveře práskly. Stařence sklesly ruce, a slzy jí zalily oči. „Bože, bože“ — šeptali si rtové.

Zas jí ten výminek vyčítali, jako by si ho byla za ta léta nezasloužila, jako by jim již pranic nebyla platna. Vždyť se jim dřela od rána do noci. A jaký ten výminek byl chudobný; pět větel žita, pět větel ječmene, půl

korce pšenice, pět beček brambor, půl kopy vajec, půl sáhu dříví, od sv. Jiří do sv. Kateřiny denně půl druhého žejdlíku mléka a nasítí půl větele lněného semene. To je všecko — a za to pracuje sama celý rok, leda že také musí k druhým dětem odběhnouti. A ne-musila by na nic sáhnout!

Již ten trošek bryndy nedopila, ale počala se strojit. Kupodivu z té lítosti cítila růsti odhodlanost, trošek vzdoru. Přehodivši si dvě sukně, uvázala šátek kolem krku a křížem

přes prsa, oblékla starou kartounovou halenku, šátek si uvázala na hlavu, odtočila kliku a spěchala ze stavení.

Na záspi stála nejstarší dceruška hospodářova, asi osmiletá.

„Kam jdete, babičko?“ tázala se a chytila stařenku za ruku.

„Sběhnu si k tetičce na Mlaka, holečku,“ odpověděla babička.

„Poslouchejte, babičko,“ žvatlala dívčina tajemně, „já vám půjčím peníze do Prahy, já mám v kase zlatník. Ale přivezete mi obrázek!“

Stařenka chytla dítě křečovitě do náručí.

„Bůh tě chraň, dítě, aby ses o něčem takovém jen zmínila, však já si to seženu a pojedu-li, obrázek ti také přivezu, protože jsi ke mně tak hodná.“ A pohladivši vnučku, postavila ji do trávy a ubíhala do polí, pak přes louku na vršek a dále k Mlakám.

Pospíchala, aby v polední hodině byla doma.

Na Mlakách měla Pilařka vdanou dceru, muž byl poklasným v panském dvoře.

Určena přiběhla do dvora; poklasná právě sypala slepicím.

„I vítám vás, maminko, to jsem ráda, že jdete a trochu mi s tím dobyt看kem pomůžete, zrovna dnes jsem na všechno sama,“ volala.

„Milá zlatá, dnes ti nepomůžu, vždyť jenom tak v poledne jsem vyběhla, máme řepy.“

Stařenka mluvila přerývavě, bylat' velmi znavena. Poklasná se zamračila.

„Píše mi Jozef, abych zítra tím slavným vlakem přijela do Prahy na pout' a poslal mi dvě zlatky. Zlatku ještě mám, na podzim mi ji dal Petr od práce, a tři zlatky to stojí, tak se chci vydat.“

„Do Prahy pojedete? Že se jen tak vydáte!“ chladně se divila poklasná.

„Ale něco bych ráda přivezla, alespoň tu buchtu, to víš holka, jsem přec jen matka!“

Poklasná neodpovídala, tušila již, proč maminka přišla.

„Přišla jsem tě prosit, jestli bys mi nemohla zlatkou pomoci. Mám ještě u Toníka za len, ale odbyl mne; u Hlouška mám šedesát krejcarů, ale taky chudák nemá, a Toník napřed nedá.“

„Zlatku abych vám půjčila? Vždyť v tomhle čase skoro nic neprodám a co utržím, projíme. Kdybych byla šafářka, ale tak mám jedva několik krejcarů a těch přec vydat nemůžu.“

„Tak ani méně nemůžeš?“ vydechla vejměnice.

„Jak byste to jen mohla žádat! V těchto časech! A řekněte, nač potřebujete vozit buchtu, tam ji lehčeji upečou. Takoví měšťáci jsou beztoho buchtaři, projedí všecko!“

Stařenka mlčela.

„Já být na vašem místě, zůstala bych doma. Taková cesta a za tolik peněz! Kdypak byste mi přišla pomoci s tou sazbou na zahradě?“

„Přijdu, přijdu, holka, jen co se vrátím, tot' víš, že ti pomůžu.“

„Tak přece pojedete?“

„Inu, srdce mi jináč nedá, to víš, že je syn, jako ty jsi dcera, mám vás všechny stejně ráda. Tak tady buďte spánembohem!“ A již se obrátila a odcházela.

Poklasná hleděla za ní, ale nenadále o několik kroků vykročila a zvolala: „Maminko!“ Potom kývala, aby se matka vrátila.

„Zaříznu vám kuře, chcete-li je vzít do Prahy,“ řekla vlídněji, když výměnice docházela.

„Pánbůh ti to zaplat'!“ radostně děkovala matka.

Poklasná odešla pro nůž a za malou chvíli měla stařena kuře, v papíře zabalené, v zástěře. „Pozdravujte je tam a šťastně se vraťte; ale na tu sazbu nezapomeňte!“ loučila se poklasná.

„Děkuju pěkně za pozdravení a buďte tu spánembohem!“ rozradostněna volala a ubíhala ze dvora. Poklasná se za ní dívala, až zašla.

„Je to skoro škoda,“ povídala si v duchu, „ale aby neřekli. Zas mi pomůž!“ —

Když Hloušek vyjížděl do pole, byla již stařenka doma u stodoly.

Uloživši kuřátko, pospíšila do práce.

„Byla jste u Nanky?“ ptala se hospodyně chladně.

„Byla a notně jsem se zapotila.“

„Proč tak běháte, však bysme to zastali.“

Stařenka neodpověděla, ale věděla, co by říkali, kdyby včas nepřišla.

„A pořídila jste na Mlakách?“

„Peněz Nanka taky nemá, ale dala mi kuřátko.“

„Pane, v Praze umějí zobat kuřátka.“ zařehkala se služebná.

„Alespoň nemusíte péct buchtu, když máte kuřátko,“ dodala hospodyně.

Potom pracovali mlčky. Vejměnice přemýšlela, jak to přece jenom provede. „Pár vajec mám, libru másla taky, k tomu to kuřátko — ale bez buchtu je to přec jenom takové nijaké,“ myslila si. „Každá matka, když jede za dětmi, buchtu nebo koláče veze dozajista. Kde jenom sehnat?“

Hospodář v práci nebyl, měl stále nějakou práci v stodole. Teprv o svačině přinesl všem krajíce chleba, tvarohem namazané.

Podáváje krajíc matce, pravil: „Prosím vás, řekněte mi, co jste si to s tou Prahou vzpomněla tak najednou, že i děti mi navádíte?“

„Já že děti navádím? A k čemu je navádím?“

„Tonka mne tam celé odpoledne trápí, že vám půjčí ze své

kasy zlatník. Dítě to po krejcarech naskládá, a vy to rozhodíte

po Praze.“

„Hochu, hochu, ani nevíš, jak mi ubližuješ!“ vydechla stařena a slzavýma očima se dívala na syna.

„Bodejt', holka si to jen tak vymyslí!“ zabručel a odcházel. Tím smutným hlasem i pohledem se přece jen zarazil.

Čas do šesti hodin stařence zdlouha uběhl. Když se nadobro z pole vracela, povídal jí Hloušek: „Panímámo,

budu-li moci, za chvíli vám těch šedesát krejcarů přinesu. Nerad bych, aby se vám to kvůli mně zkazilo.“

„Ani nevíte, jak byste mi pomohl.“ odpověděla a radostně běžela na výměnek. Uchystala vejce, máslo, připravila mísu na zadělání i formu na bábovku. Čekala, přinese-li Hloušek peníze, že v noci tu buchtu přece jenom upeče. A Hloušek přinesl, půjčil mu je jeho domácí hospodář.

Stařenka se vesele oblékla, vzala košík a chvátala do vsi na koupi.

„Tak se vám přece povedlo?“ v síni se na ni zasmála hospodyně.

„Povedlo,“ vesele odvětila.

„To věřím, to se vám to pojede, a my budeme sázet sami. Vy máte uznání!“

Ale stařenka ubíhala, jak by neslyšela. Nakoupila mouky, cukru, perník a hrozinky, skořice a kvasnice. Ze šedesáti krejcarů jí zbyly tři. Ale jen když měla, čeho potřebovala; do Prahy se dostane a tři krejcarey budou na obrázky dětem.

Vesele cupala domů.

„Kdy tedy pojedete?“ ptala se jí hospodyně. „Inu, abych se o pěti vydala, ten slavný vlak vyjíždí prý o sedmi, abych tam radši byla dřív, lépe čekat!“ Hospodyně neodpověděla.

Stařenka doma zahnítila v kamnech a dlouho dibličila. Všecko kuchařské umění své vynaložila, aby se jí ta buchtka povedla. A povedla se, pěkně nakynula a také se dobře upekla.

„Snad nebude mít brousek?“ povídala si vejměnice, když ji na okno stavěla, aby vychladla. Potom všecko své

zboží zavázala do uzlíku, dopola se ustrojila a položila hlavu na postel, na níž jen svrchnici přeložila.

Přec asi tři hodiny seděla. Ráno již o čtvrté byla na nohou; ještě pospíšila do chléva, aby holce pomohla krmit a dojit.

A její pomoc bývala pořádná, všecku práci vlastně sama vykonala, služebná se jen protahovala a zívala. Stařenka se přičiňovala, jak mohla, aby jen odešla bez mrzutosti.

Potom se vrátila na vejměnek, dostrojila se, vypila zbytek „té bryndy“ od včerejška a skrojek chleba si vzala na cestu.

Odcházejíc, potkala syna hospodáře.

„Tak už jedete?“ pravil. „A kolik přec máte peněz na cestu?“ „Na cestu mám tři zlatky a ještě mi tři krejčary zbyly,“ odpověděla.

„No, to pojedete pěkně, do Prahy na pouť se třemi krejčary! Jen abyste je neutratila! A pozdravujte tam!“ dodal zívaje.

„Děkuju pěkně a mějte se tu spánembohem!“ odvětila a již jako mladice chvátala k cestě.

Bylo pěkné předední. Topoly lehýnce ševalily, mladá žita se vlnila a z rybníků se kouřilo. Slunce vylézalo nad černými lesy a skřivani zpívali roztomile. Po měkkotě hopkovali zajáci a cvrček v příkopě ladil struny. Nad zrosenými lučinami splývaly chomáčky mlhy, ne větší než dlouhé šedé vousy. Sem tam v poli byli již lidé. V sousední vsi pasák vyháněl a tejnořil i práskal až se to rozléhalo. Chaloupky mezi lesy byly jako namalovány.

Stařenka přeběhnuvši cestu vozovou, klusala uprášenou silnicí, jež se mezi pahrbky vine a kroutí jako dlouhé bílé hádě. Potok pod kopcem bublal.

A když tak hezkou chvílí cupala, uslyšela hrkot. Ohlédnouc se, na výšině spatřila starodávnou, čtyřbokou poštovní archu, jejíž vůdcem a správcem byl Lasík.

Kdo za ranního času vídával na tom příkrém vrchu čtyřbokou poštu, jistě se zachvěl. Bílá silnice je tu mezi zelení tak příšerně příkrá, má tak strmé hráze, že se člověku zdá, že ta kára musí sletět do hlubin. Ale vůz po prudké stráni, hadovitě stočenou drahou drkotá až do padolu, jako by se smál celému světu.

Malá rozčepýřená Lucka byla od konce oje vždy hodně

vzadu, krčila se k nemotorné bryčce, zdržovala ji, opírajíc se, jak jen mohla; její zadní suché nohy se pevně zarývaly do šterku.

Lasík klidně seděl na kozlíku, oprati lehce přidržoval, po-bručuje: „No, no, — nonono, stará, jen drž, jen drž!“

Na dolině si Lucka opět pospíšila, aby byla rovně s koncem oje.

Lucka byl poštovský kůň; malý krcek, ne hubený, ale dost kulatý, při tom však, chuděra, tuze starý. Uši měla schlíplé, oči velké a velmi dobrácké. Barva její hrála do červena. Nohy měla silně kloubnaté, srst velmi hustou a po celém těle rozčepýřenou. Byl to tuze dobrý kůň a zasluhuje zmínky. Když jsme se potkávali, vždycky jsem mu v duchu sliboval, že jednou o něm pořádně promluvím, aby jen tak nezapadl. Měl veliké zásluhy, větší než mnoho lidí. Vždyť mnoha, přemnoha býval pramenem výživy. Býval koněm komediantským a

uměl počítat. Ale když tuze ustaraný neměl již pro slavné umělce ceny, když již nemohl kleknout a skákat, zavedli jej na trh a tam byl zakoupen pro poštovskou archu. Při novém řemesle našel dobrou duši, s kterou si brzy porozuměl. Byl to Lasík. Pěstil Lucku, jak jen uměl, krmil ji, pokud mohl, dobře. Jenže vždycky nemohl; pak se s ní dělival o svoje krajíčky. Ti dva si rozuměli, bylí si vzájemně vděčni a měli se rádi. Že Lucka umí počítat, Lasík se rád chlubil, ale v posledních časech se produkce již nedařily. „Inu, stárneme, stará!“ říkával a koníka popleskával po bocích. Lucka kromě Lasíka neměla nikoho na světě a Lasík — pravda, měl dva syny, ale ti dva synové! Byli baráčníky v blízkých samotách za lesem a Lasík k nim chodíval na noc. Zle se mu vyvedli, ale co a jak si na ně naříkal, slýchala zas jenom Lucka. Každodenně v zimě v létě jezdívali spolu ke dráze, časně ráno vyjeli, kolem deváté přijeli a potom měl Lasík práci až do poledne. Po obědě jeli zas a přijeli okolo páté.

Lasík a Lucka měli ještě jednu družku, ale ta nebyla živá.

To byla Lasíkova archa, čtyřboká, černá, lehce pokrytá bryčka o dvou sedadlech, široká, rozlehlá. Nebyla na perách, hrkala, jako by se každou chvíli chtěla rozsypati. —

Lasík spatřiv stařenku na vršku, volal na ni a bičem jí kýval, aby počkala a svezla se. Ale stařenka klusala dále; peněz neměla a nechtěla, aby snad stařec měl nepřijemnosti. Když jí však dohonil, nedal, až se posadila.

„Tak jste se přec vypravila, no bodejť byste nejela, já bych taky hned jel, jen kdyby mne chtěli. Nono, stará,

no,“ volal na kobytku, „pomalu, pomalu, dneska jsi nějak rozespalá, nejde ti to,“ a bičem ji lehce hladil po hřbetě.

Stařenka počala vyprávět, jakých starostí měla s výpravou, aby přec nejela docela beze všeho.

„Ještě se mne ptal, kolik mám opravdu peněz a vysmál se mi, že mi na útratu zbývají tři krejcary. Ale nač potřebuju, tam mně nebude zle, dají mi všechno, a dětem na obrázek mám přec.“

Lasík při té řeči jen hlavou pokyvoval a Lucku vlídně povzbuzoval. „Inu, máte taky zlé časy, ani bych si byl nepomyslíl, ale, panímámo, slyšíte — ještě vás neuhodili?“ řekl potom měkce.

„Jestli mne neuhodili?“ ptala se, dívajíc se naň tak udiveně, že staroch poloobrácené líce od ní obrátil. „Prosím vás, Lasíku, snad by mne nebili, vždyť jsem matka, stará žena, a co mi dávají, přec jenom dávat musí!“

„Inu, inu, to je pravda, vždyť mám taky vejmének, arcí jen maličký, z baráku; ale víte, panímámo, to se ještě nemáte nejhůř!“

„Že se nemám nejhůř — snad vás, Lasíku, neperou?“

Stařec chvílku mlčel. Potom se obrátil a řekl temně: „Ba, juž mne prali!“ Velké slzy mu tekly po tváři. „Víte, panímámo, mám tuze zlou nevěstu, ta pořád jen popouzí!“

„A proč k nim jdete? Vždyť máte být od čeho živ?“

„Inu, kam mám jít, jsou to přec jenom děti.“

„Děti, děti,“ povzdychla stařena.

„Víte, panímámo, jednou jsem tam taky nešel, to když mi dělali tuze zle; bylo to tenkrát, když mne starší uhodil. Ale pak si na mne počkali tamhle pod lesem,

Lucku zastavili a co mi řekli, to mi řekli. Vždycky si myslím, jestli tomu ten kůň rozuměl! Ten by si byl pomyslel pěkné věci. Láteřili, že jsem jim dal beztoho jen tolik, že to za řeč nestojí, a ještě tohle že jim teď nepřeju a že to chci na stará kolena promarnit. Jako bych byl nějaký prodělanec! A že prý je jenom roznáším a hanbu jim dělám. Neřekl jsem nikde slůvka, ale svědomí jim snad někdy vyčítá a tak mají potom takovéhle myšlenky. Víte, panímámo, lopotíval jsem taky, jak jsem mohl, o děti jsem se staral, ale zázraky neumím. Pravda, něco mne tam ještě drží, a to jsou děti, košiláči divocí, ale má mne to rádo!“ Stařec při těch vzpomínkách div hlasitě nezaplakal. „Ale ten kůň se mi dnes nelíbí — no, no, stará, mně se zdá — Víte, panímámo, vím, že mne to zvíře má taky tuze rádo!“

Archa již hrkala s kopečka k nádraží.

Na stanici stařenka slezla a nastokrát děkujíc, vešla dovnitř, aby čekala, až otevrou pokladnu. Lasík si zatím chystal pytle a balíčky.

Konečně okénko zaklaplo a vousatá tvář pokladníková vyhlédla.

„Prosila bych o lístek s tím slavným vlakem do Prahy a zpátky ve třetí třídě.“

„Tři zlaté třicet krejcarů.“

„Pro Ježíše — tři zlaté třicet? A Lasík mi řekl tři zlatky, já víc nemám.“

„Tři zlaté třicet,“ opět zvolal pokladník, ale vida, že stařenka opravdu nemá, zahučel cosi, lístek zastrčil a ptal se jiného.

Stařenka se všecka utrápená, uslzená šourala od pokladny. Druzí cestující se na ni dívali se smíchem. Zklamaná, skleslá vyšla z chodby.

„No tak, už máte lístek, teď už jenom jet!“ volal na ni Lasík, ale zarazil se, vida jak je ztrápena.

„Ba nemám, stojí tři třicet, a mám jen tři zlatky a tři krejčary!“ zavzlykla a sedla si na práh. Lasík se mlčky odvrátil a hladil Lucku. Za nějakou minutku pravil: „Panímámo, postůjte mi tu trošku u balíčků!“

Když stařenka vstala, zdlouha odcházel před nádraží. Vrátil se zakrátko. „Panímámo, půjčím vám těch třicet krejcarů, vypůjčil jsem si je do odpoledne u ponocného; až přijdete, vrátíte mi je.“

Stařena se naň vážně podívala.

„Ale nebudete proto mít doma zle?“ ptala se tiše.

„Ale jděte, vždyť o to nepříjdu!“ odpověděl, usmívaje se.

Stařena vzavši tři desetníky, spěchala k pokladně. Vlak již hučel a posílák honem odnášel „poštu“ před nádraží.

Když potom stařenka vstoupala do vozu, volal na ni: „Tak se tam mějte dobře a zdráva se vraťte!“

Vstoupivši, obrátila se a odpověděla: „Pozdrav vás pánbůh. Lasíku, nikdy na to nezapomenu.“

Staroch, usmívaje se, jen zakýval. —

Tak se vejměnice Pilařka dostala k synovi do Prahy na pouť.

V Praze již na ni čekali. Ani by byla svých milých nebyla poznala, jak se za tu řádku let, co jich neviděla, oba změnili: ale hlásili se k ní sami srdečně a vroucně, poznali ji, jak se milá hlava její v okénku jen ukázala.

Byla v Praze již podruhé, ale sama by byla netrefila nikam; toť je všude hukotu, křiku a šumu, a ty domy jeden vedle druhého jako zámky! Syn s dcerou si ji hostili a laskali jako matičku předrahou. Prováděli ji a

vykládali, jsouce šťastni, když se hodně divila a těšila. Ale když jim také pověděla o té své perné výpravě, hněval se syn sám na sebe, že jí tak málo poslal. Ale za jedno také tuze nemohl a za druhé si nepomyslel, že jí u bratra, hospodáře majetného, tak zle chovají.

„Zůstaňte u nás, maminko, bude nám i vám veseleji, dobře o vás budeme pečovat,“ prosili ji oba.

„Ale, ale, děti, co vám to jenom napadá, abych tady v tom hluku zůstala; pobudu tu nějaký den a potom opět musím, vždyť přec víte, že tam mám doma. Kdež bych tu zvykla, třebaže tu máte tuze pěkně. A potom — co by si tam beze mne počali? Teď bude zanedlouho nová práce s řepami a pak jsem slíbila Nance pomoc při sazbě! Děti také budou čekat na obrázky,“ odpovídala babička a škoda bylo každého slova.

Ba, každý den několikrát si vzpomínala, co asi doma dělají, jak to sami zastanou, a jestli si ty drobné děti přece taky vzpomenu na babičku.

Ty děti, ty děti — a tady v Praze jich nebylo . . .

Za týden odjížděla. Podarovali ji a na každého z přátelstva pamatovali.

„Snad vás již neuvidím, jenom vám dej pánbůh štěstí!“ pravila, líbajíc je na rozloučenou. —

Na poslední stanici k domovu Lasíka nezastala. Celou cestu se chystala, jak mu všechno vypoví, a teď najednou byl na nádraží druhý, mladší posílák.

„Kde je Lasík?“ ptala se stařenka.

„Kde je? Na pravdě boží!“

„Na pravdě boží? Lasík?“

„Lasík.“

„Co se s ním stalo?“

„Co? Inu, co se s ním stalo. Zítra bude tejden, co v noci doklepala Lucka; odpoledne ještě tu spolu byli, ale to prý již sotva lezla. Lasík plakal jako klouče a sám si ji za plotem zahrabal. Druhého dne časně za jitra přišel na poštu jako pitomý; ještě si zašel k Luce, ale to tam prý stál jako bez života. Inu, měl ji rád. Potom jel s novým koněm, s touhle herkou nevypasenu, dlouhonohou, hubenou a dozajista zapomněl, že nemá Lucku. Tahle herka káry nedržela, kdepak, aby byl držel ji, zkrátka: sletělo to všecko do strouhy. Herce se nestalo nic,

podívejte se na ni, je to jako pařízek, ale Lasíka našli již mrtvého. Práskl tam na břehu hlavou zrovna do kamení. Inu, již je to tak, Lasík je zakopán. Jdeš!“ zvolal ještě na vysokého, černého koně. A kára odhrkala.

Stařenka polními cestami klusala k domovu; byla zle rozechvěna.

„Lasík je zakopán!“ ta slova stále slyšela.

U můstku pod strání spatřila památku na nešťastnou chvíli — na kamenech po břehu strouhy byly tmavé zbytky krve . . .

Nešla domů přímo cestou vozovou, ale po silnici klusala až ke hřbitovu. Tam spatřila čerstvý rov — či jiného by byl než Lasíkův? Poklekla do hlíny a tiše se modlila.

„Tak jsem vám chtěla povídat, jak jsem se u syna měla, dluh jsem vám chtěla oplatit a vy jste zatím odešel, Lasíku!“ šeptala. „Já vám věřím, že bez Lucky vám bylo smutno, vidte! Je vám líp, ale Kristus Ježíš vám vaši dobrotu odplatí! Ty peníze dám vašim dětem a pomodlím se, aby vám to pánbůh nebeským královstvím odplatil!“

Doma uvítal stařenku syn.

„No tak, jakpak jste se v Praze za ty tři krejcary poměla?“ „Dobře, synáčku, dobře; pozdravují vás!“ odpověděla a

uloživši všecko ve svém vejměnku, oblékla se honem v mod-

račku a bystře spěchala za stodolu, aby pomáhala při práci.

Co přivezla, teprve večer rozbalí a rozdělí. .

Slunce pražilo do suchých, opálených zad staré výměnice,

jež na synově poli pomáhala, aby ten výměnek nebrala jen tak

zadarmo . . .

PO LETECH DOMA

Bukovinský sedlák, půlláník Militký, v přístodůlku přerovnával slámu. Rozbitý klobouk beze stuhy, rezavý jako stará myš, měl naražený až po uši; starý odřený kalmuk, šál kolem krku i režné nohavice byly samé stéblo, klásek, osina. Byl asi pětatřicátník, malý, zamračený, světlých vlasů a knírků štětičkovitě přistřižených.

Úzkými dveřmi, jimiž se po záspi chodí do stodoly, padal na mlat jasný pruh slunečný; ve stodole bylo jasno, v přístodolku šero. Teď se na jasné stezce po mlatě natáhl stín mužské postavy: to se tatík výměník, malý, kulatých zad, sraženého krku, bělovlasý, zvenčí díval do stodoly. Slyše, jak v přístodolku sláma šustí, pootevřel víc a vešel. Na temeni hlavy mu seděla ošumělá pletená čapka se třapečkem, lámasovou kazajku měl zapjatu až ke krku, koženky, již rezavé, dole podvázány, na bosých nohou pantofle, uříznuté ze starých bot.

Rozhlížeje se malýma, modrýma očkama stodolou, cupal k přístodolku. U prkenné překážky se zastavil a chvílku syna pozoroval.

„Přerovnááš, přerovnááš?“ ptal se chraptivě.

Syn mlčky přikývl, ale v práci nepřestal.

Starý obdržev odpověď tak stručnou, loudal se stodolou z kouta do kouta. Když obešel, u přístodolku se opět zastavil, a nedívaje se na syna, ale vzhůru na patro, jehož prkny prolézala sláma, pravil:

„Pane, pražský nějak stůně.“

„Ale,“ polotázavě, polopřisvědčivě odpověděl syn.

„Už dva dny s tím máme starosti, v neděli jsem u Pecky

dostal psaní; napřed mu to přišlo do nohou a teď to prý začíná na prsou.“

Mladý položiv snop, podíval se stranou na otce a udiveně zakýval hlavou od ramene k rameni.

„Nevím, nevím, tuze mne to leká. Píše, že to bude všecho z kanceláře, mají tam mrazivou podlahu; v zimě roztápějí kamna, že dýchají jako výheň a nohy při tom přece zebou, až běda. A pak ta práce, sedět nad lejstry shrben od rána do noci,“ mírně vyprávěl otec.

„Ale bere pěkné peníze; totě částka, každý měsíc hnedle sto jednušek, co já se tuhle za nic namozolím!“

„I prosím tě, brachu, ale máš to v Praze! Za takový krcálek, v kterém se otočit nemůže, aby platil zrovna krvavé peníze. A za trošek toho božího daru aby dukáty sázel.“

Syn se zachechtl.

„Ale oni taky jedí, my se tak máme sotva o posvícení nebo o pouti.“

„Víš, brachu, tam je všechno jináč; u nás se jí po domácku, a protože jíme ze svého, ani se nám nezdá, co projíme, ale tam kup, co kup, všechno stojí velké peníze.“

„Docela tak to přec není, ale páni pijou jenom pivo a víno, kdežpak by se kdy napili vody, a to leze do kapsy. Pije se cestou do kanceláře, tam se nosí džbánky za džbánkem, pije se na cestě domů a doma se ještě dosmoluje.“

„Vždyť chud'as Petr byl pořád jako louč; konečně, kdyby to s tím pitím i pravda bylo, totě sekatura celý boží rok od rána do noci, to se člověk zapotí.“

"Čím lepší časy, tím více nářku! Věřte mi, že se žádný víc nezapotí nežli my o žních. Sotva slunce vyjde, sečete, pak nahrabujete nebo obracíte, vážete, nakládáte, skládáte, jste pořád jako v kole, cedí se z vás, jak slunce praží, a přitom sotva máte kdy, abyste si lehl ke studánce a nalokal se teplé vody; kořalky líznete leda za onoho času. A jste-li na mlatě nebo za ruchadlem, je to právě tak.“ Při této řeči, docela chladně mluvené, hospodář stále přerovnával. Starý se potom také odmlčel a znova se šoural stodolou z kouta do kouta.

„Mám s hochem přece jenom starost!“ pronesl, opět se zastaviv, a prohrabával se ve vlasech nad skrání.

„Bude to regma, nějaký den ho to pozlobí a bude dobře.“

„I brachu, taky bych si tak byl myslil, ale píšou, že juž hledali pomoc. Doktoři si s tím prej taky nevědí rady; nohy v kolenou bolí, že až křičí, a navrchu není vidět pranic.“

Mladý se při zmínce o doktorech zase zachechl.

„Prosím vás, neznáte pražské doktory, s těmi jen si začít! Kroutí hlavami, mrkají, přimhuřují oči, předpisují a

pořád nic nevědí, jenom aby to hodně dlouho protáhli a pořádně si namazali kapsy.“

Hlava starého se roztřásla.

„Stále prý těšili, ale když mu to lehlo na prsa, povídali, kdyby tak mohl z Prahy někam ven, do hor, kde jsou lesy a zdravý vzduch.“

Teď syn v práci ustal a zadíval se na otce. Chladná, sivá tvář mu oživila a drsně se zasmál: „I vidíme, vidíme — Pražáci! To oni dělají, copak nevíte? Jak přijde jaro, nacpou si kapsy a táhnou z Prahy; jsou jich plné železnice, všude samý koš a balík. Říkají, že jdou na zdravý vzduch, jako by v Praze polykali petrolej. Pánbůh račiž opatrovat všechny lidi, kam vpadnou! Cpu do sebe i do těch balíků, seberou, kde co najdou, a přitom se to jen prochází, koukají do nebe, lezou na kopce, aby jen hodně vyhladověli, houkají lesem, a plaší kdejakého ptáka, šlapou trávu v louce, oškubávají klasy a máchají se ve lnech. Vždyť je znám, viděl jsem je v Miletíně a na Mostkách v Lázních. I podívejme, tak už to taky na Petra sedá?“

„Milý Vášo, u Petra je to jináč. Toť víš, že kdyby nemusil, že by se z Prahy nehnul, je tomu dřením zvyklý!“

„Prosím vás, nemluvte mi o tom jeho dření, vždyť jste sami chtěli, aby byl pánem! Jeden bratr aby jezdil v kočáře a druzí s trakařem!“

Starý se třásl, ale přece výtku synovu polkl.

„Ona taky připsala několik řádek, že je Petr tuze bídný a že jí doktoři řekli, nepůjde-li ven, že jí za něj neručí.“

„Připsala? To je čest, že pražská paní taky něco připsala. Ať jen ho tedy vyveze, když má na to a může takový výlet provádět,“ ušklíbl se.

„Taky jsem jim tak psal, a teď bych tě prosil, abys mi ráno půjčil koně, dojel bych pro něj do města na nádraží.“

Syn otevřel oči do široka.

„Snad nechtějí sem k nám?“

„A prosím tě, kam by jinam jel? Má jet k cizím, když může domů?“

„Domů, vidíme! Cožpak ona nemá doma, nebo nemá příte-líčka? Pořád jak se mají spolu rádi a teď sotva je trochu zle, pošle vám ho na krk, nejlépe i s dětmi?“

„I vždyť nepřijedou, jen hned nehartus, přijede sám.“

Syn se zasmál a mávl paží.

„Přijede sám — za nějaký den přitáhnou ostatní jako švábi, vždyť je znám! Přijde to vystrojeno, přivezou prázdných hadrů a tady si je nacpou vším, co jim do ruky padne.“

„Dá pánbůh, že nepřijedou, vždyť tady nebyli tolik roků a kdyby přišli, víš, Vášo, ty s nimi starostí mít nebudeš, budou u nás, vždyť se nějak vejde. Žádnou péči ti nedají, vždyť, jak ti povídám, Petr přijede sám a k nám!“

„Tak vidíte, přes tu chvíli naříkáte na vejměnek, všeho máte málo, kráva vám pořád málo dojí, slepice nenesou, a teď si pozvete pražské pány. Je to, jak říkám: Každý vejměník pořád naříká na hospodáře, jako by mu krávu dojíl, vajec ubíral, hospodář aby pro něj nejedl, ale pro jiné má všeho, těm by poslední strčil do chřtánu. Jako by byl Petr dost nestál!“

„Nehubuj, hochu, nehubuj vždyť je bratr a ještě od tebe nic nechtěl!“

„To by si taky přišel na pravého? Cožpak z nás dost neužil? Když my se zpoceni v plátěných košilích a odřených

plandách dřeli, chodil kolem nás jako pán, jen si pohvizdoval, a teď, když by druhým měl spíše pomoci, přijde sám. Tolik jste na něho naložili a co teď od něho máte?“

Starý netrpělivě přešlapoval a hrabal se ve vlasech.

„I vždyť jsem tě jen prosil, abys mi ráno půjčil koně, protože nevím, dojde-li,“ řekl prudce.

„Jak byste to mohl na mně žádat, musím ráno do Hořic.“

„Do Hořic, nic jsi o tom nepovídal!“

„I komu se pořád budu zpovídat. Pojedu s ovsem, připlatilo.“

„To býti tebou, ještě bych počkal; když připlatilo s prvním jarem, připlatí dál ještě.“ „Kdybych to měl na kolku!“ „Koně mi tedy půjčit nemůžeš?“

Dveře u stodoly zavrzly a vešla mladá hospodyně, velká kostnatá, hubená; že měla vlasy přizrzlé a na tváři pihy, zdála se starší než byla. Zastavila se u dveří a poslouchala.

„Kdo to přišel?“ ptal se mladý.

„Frantina.“

Hospodář pohodil hlavou: „Já myslil, že maminka vám jde na pomoc.“

„Na jakou pomoc, když nemáš to srdce, jakpak bysme nutili.“

„Mně by to bylo taky jedno; proč pořád a pořád vyhledáváte mrzutostí! Vidíte to sám, jak se v těch zlých časech musíme ohánět, abysme nepadli do dluhů, a zas nám sem vábíte hosty.“

„Teď zrovna mně panímáma o tom povídala. Kampak bysme přišli! Proč si bral takovou ženskou kde nic tu nic, pročpak neposlechl? Když měl ouřad, mohl dostat peníze a mohli vám za všechen náklad trochu přilepšit. Ale to se dá takovou fiflenou omámit a nepočítá. Když tu pražská byla, měla na sobě hadrů, že já si to do nejdelší smrti nekoupím, a jsem ze statku!“ vykládala Frantina. Mluvila zdlouha, jako by se nechtěla udýchat, a kysele se při tom usmívala.

„S vámi je, lidé řeč! Prosím, aby mi půjčil na dvě hodiny koně, a vy se tu hned dáte do zlých řečí. No, když nepůjčíte, snad sem nějak dojde. Hanbu vám dělat nebudu, abych jinde sháněl!“

„I na tom by nám málo záleželo, vždyť lidé také tomu rozumějí, proč jede!“

„A proč jede!“ rozkřikl se starý. „K vám nejede, ke mně, ke svému tátovi a mámě jede, ostatně tak holý nepřijede. A nechcete-li s ním mluvit, nemusíte, ani vidět ho nemusíte!“

„Taky že nemusíme!“ vykřikl syn za otcem, jenž všecek ze třesa odcházel ze stodoly. Výměnice čekala na muže na záspi a slyšela tedy, jak se rozešli.

„Že se hned zlobíš, vždyť je znáš,“ konejšila ho, když síní vcházel do výminku.

„Kdybys byl slyšel, jak mě kázala a vyčítala, že jsme Petrovi dali všecko, ostatní že jsme okradli,“ stěžovala si ve světničce.

Starý sedl na tvrdou, nebarvenou židli, pravici opřel o starý stůl na trnožích a hlavu položil na dlaň.

„I to bych všecko polkl, jde to tak ve světě napořád, kdyby jim tatík vlastní krve nacedil, budou mít pořád málo, jen kdyby ten hoch nestonal,“ povzdychl zamyšlen.

„Je to tak, pane bože, člověk se dře, chce dítěti pomoci, aby mělo trochu lepší život, bez těch nalitých mozolů, a zatím se dítě udře hůř nežli nad brázdami!“ kývala matka. Stojíc uprostřed světničky, ruce měla pod prsy sepjaty, oči zaslzeny. Byla už vetchá jako pír nad mokřinou, vlasy měla řídké, popelavé, tváře suchoučké, šedou pleť a kůži svraštěnou, na prsou jako zaschlou.

„Pánbůh je netrestej! Půjdem naproti, a nebude-li moci pěšky, seženu někoho v městečku!“ již klidně řekl tatík, a položiv hlavu na ruce, na stole dřímал. —

Následujícího dne, již za východu slunce vyjel hospodář do Hořic...

K poledni se výměník se ženou vydal do městečka; tatík vezl trakař pro synovo zboží.

Bylo to v druhé polovině dubna měsíce, vlahý den jarní. V celé Hůře šoumalo zhluboka, jako by ten širý bor, jenž se po kamenitých příkrých stráních od paty zvičinské obloukem vine až na západ, z plných plic oddychoval...

Stařena cupala jako cacorka, tatík za hrkajícím trakařem drobnými kroky pospíchal, div neposkakoval.

Na nádraží se nemohli dočkati, brzo-li to u Dolního dvora zahvízdne, a když pak zvonec příjezd vlaku oznámil, roztřásl se, sotva na nohou stáli. Petr přijel. Oba mu letěli naproti jako tenkrát, když, uzlíček maje v ruce, ze studií spěchával k rodnému statku. Lekli se ho; pohledy, jimiž oba, vedouce si chorého syna, úkradkem na sebe popatřili, byly zle ustrašeny.

Byl tuze přepadlý; bledé vlasy, delší než jak je jindy nosíval, vlnily se mu kolem vyhublého, jako průhledného líce, jež vroubily jemné, řídké vousy, ještě světlejší než vlasy. Byl prostředně velký, v ramenou dosti široký, ale

prsou proláklých, lopatek vysedlých. Oděv jenjen na něm visel.

„To jsem zas rád, že jsem tady,“ vydechl, když z nádraží vycházeli. V těch slovech byla hluboká vroucnost. Venku se rozhlížel, jako by někoho hledal. Stařenka těkala očima ze syna na muže.

„Váša by byl přijel, ale neměj mu za zlé, musil do Hořic, je čtvrtek, trh. Bylo mu toho líto, ale znáš, jak to na vsi chodí, zvláště teď, když všecko tak málo platí; každý hospodář aby vypočítával chvíle, kdy může prodat, aby neprodělal. Tuze tě litovali a přáli, aby tě tu pánbůh posílil.“

Tuto řeč mluvila matka rychle a stále příkyvujíc, usmívala se na syna.

„Jakpak, hochu, půjde ti to? Kdyby ne, skočím do městečka a seženu někoho,“ úzkostně se tázal starý.

„Půjde, půjde, jen se nestarejte,“ volal syn, ale hned se rozkašlal. „To z toho nového vzduchu,“ pravil pak tišeji, „pane,

ten se dýchá. Půjdem pomaloučku, nohy jsou slabé, ale bolesti v posledních dnech daly pokoj. Nač byste jednali a darmo bychom si až k Vřesníku zajížděli; půjdem lukami a Hůrkou, jako jsem chodíval, když jsem byl doma.“

„Jak chceš, hochu, jak chceš, ale jenom pomaloučku.“

Šli řadou, syn uprostřed, opíraje se o hůl, tatík veza trakař s kufříky vlevo, matka cupala napravo.

„Prosím tě, co dělají všichni vaši? Nanynka je zdráva, vid', a jak Petřík, Toník a Mařenka? Tu křepelku ani neznám, ta vám toho asi napovídá,“ švitořila matka.

„Zaplat'pánbůh, jsou zdraví. Petřík začíná pěkně studovat, Toník se ve škole činí a Mařenka doma žvatlá, až uši brní. Teď jen abych já brzy byl zdrav, bylo by to s nimi zlé, kdybych měl odejít!“

„Ale, ale, co by ti to jenom napadlo? Jsi přemožen, potřebuješ trochu oddechu; jen mlč, tady si odpočineš. Lehneš do postele a hnout se nemusíš. Taky jsem už povídala tátovi, že ti musí dojít na Doubravu, je tam sedlák, který nohám tuze rozumí, mnoha lidem už pomohl; doktoři lidem nepomohli, on pomohl.“

„Nevím, nevím, nebolí jen nohy, cítím to hlavně tuhle a tady,“ pravil syn a ukázal na prsa i poklepal si na srdce.

„To je z té Prahy, kolikrát jsem povídala, že si člověk v takovém městě nemůže ani zplna vydechnout. Jen počkej, až si trochu odpočineš, sedneš na zahrádku nebo si dojdeš na kraj Hůry, lehneš do mechu a nadýcháš se.“

Tatík máje trákař před sebou, jel mlčky napřed. Byl tuze zamyšlen.

„Jakpak je u Váši, děti mu rostou?“ ptal se Petr. „I běhají do školy a naslabikují toho, až kolikrát jde hlava kolem.“

„Vede se mu dobře, vidíte, ourody bylo, jak jste psávali, dost.“

„Chválabohu,“ přikývl starý.

„Jestlipak se nebudou mrzet, že jim jdu do stavení?“ s úsměvem, ale trochu nejistě ptal se Petr.

„Co by ti jenom napadlo,“ rychle odvětila matka.

„Vím, že to tak bývá, hospodář nemívá rád, když mu vybytý syn nebo dcera tuze lezou do stavení.“

„Proč by se mrzeli, vždyť nejdeš k nim, jdeš k nám!“
důrazně odporoval starý.

Syn rychle pohlédl na matku.

„I vždyť to jen tak povídá, protože se zrovna ptáš,“
konejšila ho, úkradkem si jej od hlavy k patě prohlížejíc.
Pod Hůrou starý zastavil.

„Tak jak, půjde to do vrchu? Snad abys tuhle sedl na
trakař a trochu si odpočal.“

„Dobře to jde, nebudu ani trochu odpočívat,
půjdeme pomalu vzhůru.“

V Hůře jsou výslunná skaliska, světlé paseky, vůně z
mladého jehličí, ale také močály. Jeti však horskou
cestou přímo vzhůru, není pořádně možno, je tu samý
omšný, hladký balvan.

Po kamenech to šlo Petrovi bídňě, rodiče jej měli co
pod-pírati, ale kde bylo vlhko, tam si liboval; nejen že tu
bylo plno čerstvé trávy nebo vlhkého měkkého stlaní, ale
že to máčelo a chladilo.

Darmo tatík napomínal, aby se mokru raději vyhnul,
syn se zrovna radostně rousal.

Když vyšli z lesa na pláň všecek se rozjařil.
Rozhlížel se poli, na nichž se rděly měkkoty nebo se
pozelenávalo obilí, rozhlížel se dalším okolím, k bílým
vesnicím, vzhůru na široce rozlehlou, omženu Zvičinu,
na tmavomodré její lesy, na červená políčka, mezi nimi
rozestřená, do dáli k Hostinnému a až nahoru na hradbu z
krkonošských obrů, jejichž rozbrázděné skráně se jemně
modraly a jejichž temena byla stařecky bílá ... Viděl zase
ten starý, nezapomenutelný obraz, viděl jej v jemné jarní
záři a v plné mohutné velebnosti. Dýchal zplna, nic si
nenaříkaje, že to od hor vane studeně.

Usmál se, když spatřil rodný půlstatek, se stěnami u světnice temně a bíle pruhovanými, u chléva čistě bílými. Již kráčel vedle staré hruše, jejíž koš za mlada tolikrát prolezl, po prostranném dvorku pospíchal k červeným dveřím, jejichž horní půle byla otevřena. Z boudy u chléva vyletěla stará černá Amina, kňučela, svíjela se a ňafala radostně. U dveří jej matka vzala pod paží; otevřevši dolní půlku dveří, děla měkce: „Tak pojď, hochu, pojď, jsi doma!“ a po síni, vedle sklepa vedla syna k výměnku. Cítila, že syn u dveří hospodářových chtěl zastavit, ale jako by toho nebyla pozorovala, táhla jej dále.

„Tady jsem u vás ještě nebyl!“ povídal, když vešli do výměnku. „Toť je doba — počkejme, šest, sedm roků, Petřík byl tenkrát se mnou a byl drobný hošek.“

Rozhlížel se světničkou: starou zažloutlou almaru, zdobenou rudými, otřelými květy, stůl, lavice, židle, malovanou truhlu — všecko poznával, všecko stálo tak, jako když zde zůstávala nebožka babička, jenom rohatinky, postele a obrázky byly zánovnější, ty přibyly z velké světnice.

„Shod' ty kabáty, tak, tak, hochu — ukaž, boty ti stáhnu,“ hovořil otec, synovi pomáhaje. Odhodil svrchnici, urovnal polštáře, přitáhl stůl a nutil syna, aby usedl do měkka, na postel.

Matka snášela chléb, pomazánku ještě netknutou, hrnek s mlékem.

„Budu jíst jako doma, chuť mám, jaké jsem dávno neměl!“ liboval si chorý, a ukrojiv notný krajíc, nadrobil do hliněného hrnku a velkou cínovou lžící s chutí se dal do jídla.

„No, zaplat'pánbůh, vždyt' jsem věděla, že ti bude lépe, hned jak sem přijdeš. Jen drob a jez, přinesu ještě!“ radovala se matka.

Otec sedě naproti na lavici, opíral si dlaně o kolena a pohledem se zálibou spočíval na synovi.

„Naděl pánbůh,“ děkoval Petr, když byl hrnek prázden, „teď si ještě namažu skývu.“

„I načpak skývu, ukaž to sem, ukrojím ti sama!“ bránila mu matka a ukrojila dlouhý tenký krajíc. „Ale tak tence vy nekrájíte,“ usmíval se. „Jen mlč, mlč a maž hodně!“

„Buďte tak dobrá, maminko, nahlédněte do kufru, je tam také nějaká drobotina pro děti, abych jim přec něco přivezl z Prahy.“

Matka hned byla v kufru a hračky vybírala.

„Ty, koukej, táto, šimla i s koží, podívejme se, grošatá, s očima jako opravdovskýmá, se žíněmi — a to řemení! To bude radostí, ty, táto, koukáš?“ švitořila nad kufrem. Tváře jí oživily, oči se rozjasnily.

„A panna — pane, tohle je panna, vlasy má jako živá, jen se podívej, očima to kroutí jako opravdovská — a té parády! Inu, tyhle šaty nestříhal a nešil ledakdo, ty měla v ruce slavná švadlena. I botky a jaké botky s přezkami —“ a stařenka se dala do dětinského smíchu.

„Copak tohle je, prosím tě, hochu, která to je divná nemá tvář — medvěd, či není to medvěd?“

„To je opice, podívejte, takhle se točí a skáče,“ ukazoval Petr.

„Opice, jen se dívej, táto, to je opice — i to bude radostí, to bude radostí!“ A ruce majíc na hrudi sepjaty, oči udiveny, s velkou zálibou se dívala, jak se opice na drátě vzpíná, přemetá a točí jako živá.

Tatíkovi se také oči blýskaly a líce se usmívala.

„Inu, inu, tohle jsou pražské hračky, to se u nás ani v městě neuvidí!“ povídal si. Zdvihnuv se, z rohatinky si na to přinesl velké brejle se širokou černou obrubou a důkladněji prohlížel kousek po kousku.

„Šimlu Vášovi, pannu Frantině, opici Pepíkovi,“ a jak vyslovil slovo „opici“, zasmál se a zavrtěl hlavou, „to klouče se lekne, až to na drátě udělá kodrnec. Ale nevím, nevím, nebudu-li to Pepíkovi brzy klížit!“

Mezi těmi řečmi syn se přes tu chvíli díval na dveře a naslouchal, nedupají-li na síňce kroky.

„Že se nikdo ani neukáže, vždyť nás přece museli vidět!“

„To jistě že neviděli! Děti budou ještě ve škole, hospodyně snad někde na seníku nebo na patře, a Váša se vrátí až s večerem, jen počkej!“ vylouval mu to otec.

„Teď se, hošíku, převal a schrupni si, jsi beztoho pořádně unaven, totě lán cesty po železnici a takový kus pěšky!“ kázala matka.

Petr se nedal pobízeti, cítil opravdu velikou únavu.

Sotva matka poznala, že usnul, sebrala hračky do klína, usmívajíc se kývla na starého, jako by řekla „to bude radost“ a chvátala do světnice. Výměník měl také pěknou naději, že teď ve světnici změknu.

Hospodyně tam právě přesýpala peří do sýpek, Váša a Frantina, každý krajíc v ruce, sedíce u okna, pracovali plnými ústy, a Pepík, maje na sobě pouze hrozně umouněnou košili, pobíhal kolem kamen.

„Jen se, děti podívejte, co vám strejček přivezl z Prahy!“ již ve dveřích volala stařenka.

Váša a Frantina udiveni, krajíc v ruce, poulili oči na hračky, Pepík se dal do křiku: „Šimja, šimja!“

„Ale pročpak si dělá zbytečnou škodu, škoda peněz za takové třeť,“ na panímámu sotva pohlédnuvši, zamračena spustila hospodyně, „děti to roztrískají a v Praze by jim to třeba bylo dobré.“

„Tak — šimlu Vášovi, pannu Františce, opici Pepíkovi,“ rozdávala babička. „Podívej se, to je opice, vidíš, jaké dělá kodrnce, houp — houp.“

„Já ci simju — simju!“ křičel Pepík, natahuje ruce po koni, jež Váša držel v náruči, toužebně na ni špule plné rty.

„Šimla je má, vid’te, babičko, že je šimla má?“

„Já ci simju, dej simju.“ vřeštěl umouněnc, ale Váša se bránil.

„Tak vidíte, jaký hned svedou rámus! Sem to dejte, co byste s tím dělali, roztrískali byste to; schovám je tuhle do truhly, až budete mít lepší rozum!“ hubovala matka a sbírala hračky. Váša nechtěl koně vydati, až dostal buchtu do zad a spustil.

Všecka nevidaná krása zmizela v truhle, na níž víko zaklaplo.

Děti zůstaly jako bez dechu a bolně se dívaly na víko, pod nímž se ztratilo tolik půvabu ... Pepík spustil vřeskot: „Já ci simju, mámo, simju —“ Zatínal pěsti, dupal, prskal, až také dostával hotovými. Tu se babička výměnice raději vytratila . . .

Váša s Frantinou se také vykradli ze světnice a usedli venku na záspi. Měli si tolik co povídati: Váša o šimle, Frantina o panně, jejíž ústroj si prve mohla jenom maličko prohlédnouti. Hoch potom začal po dvoře provádět skoky, jako by na tom koni seděl a harcoval až daleko za lesy a za hory. Zašli si k zahrádce, obcházel a pozdálčí hleděli do výměnku.

„Půjdete mi hned domů!“ proniklo k nim ze světnice, až sebou šklubli a uháněli.

„Budete mi očumovat, co si tam vynadíváte?“ když se do světnice vrátili, hubovala matka. „Ten asi o vás stojí, ani se tu nezastavil!“

„Ale vždyť mi strejček přivezl šimlu —“

„Nevídáno, začpak to stojí, v Praze toho dostane, a potřebuješ ty šimlu!“

V koutku mezi kamny a postelí Pepík tiše spal; usnul po výplatě. —

Když se Petr ve výměnku pobudil, bylo už šero. Matka byla někde venku, a tatík u kamen „tahal verše“. Syn leže, díval se po světničce .. . Když matka pootevřevši lehounce dveře, tiše vklouzla, ptal se: „Ještě nikdo nepřišel, vidíte že ne? Snad se ani neoptali?“

Matka mlčela.

„Věřte mi, že jsem si to hned v Praze myslil, a proto jsem se vás dříve ptal. “

„Nic si z toho nedělej,“ opět mu to vymlouval otec, ježž prvé slovo probudilo, „Vášu znáš, že bejvá divák, a Frantina je kakabus! Vždyť oni nás, brachu, taky rádi nemají, o každou náruč sena, o každý koš řezanky pro naši straku abysme se hádali. Jsou to shániví mrzouti, bručí pořád, i když nemají proč. Vyčítají nám, že ti všecko posíláme do Prahy — jako bysme měli co!“ a chraplavě se zasmál.

„Jenom, abyste pro mne neměli mrzutosti.“

„I jen si nic nepřipouštěj a ničeho si nevšímej, vždyť my již s nimi vyjdeme.“

„A tuze se rozprávkou nenamáhej, aby se ti ten kašel nadobro utišil,“ žvatlala matka a hladila syna po vlasech.

„Že ani děti nepřišly,“ opět začal Petr.

„Již to nerozbírej a nevzpomínej na to; přijdou-li, přijdou, jsou-li tak zatvrzelí, ať si to vyrovnají s pánembohem.“ „Dala jste jim ty hračky?“

„Hned, jak jsi usnul, donesla jsem je do světnice. To byl rámus, ti to chňapli. Pepík chtěl jen a jen simju. —“ Petr se usmál.

„Ale myslím, že sem přece nesmějí,“ trpce povzdychl.

„Hochu, hochu, ty jsi už ze vsi vyrostl a zapomněl jsi, jak to tu všude chodí,“ vážně spustil tatík, a ruce maje na kříži, přecházel světničkou. „Kde je v hospodářství víc velkých dětí, máš to napořád. Pro to živobytí na mladost zapomenou, a nemívá se to potom tuze rádo, nepřejí si a sejdou-li se, jsou si někdy jako cizí. Mamona to dělává, mamona a taky starost zas o vlastní děti!“

„Ale vždyť jsem pro nic nepřijel, obrat je nechci a tolik roků jsme se neviděli.“

„Inu, snad taky závist, myslí, že máš lehčí živobytí, žádné dření jako oni; o tvých starostech nevědí.“

„A zvláště Nanyňku ti tuze vyčítají, že ti jako nepřinesla žádnou pomoc —“

„Vždyť tomu rozumím. Chtěli by, abych posílal, abych bůhvíco přivázel, ale kdožpak má tolik, aby mohl hodně podělovat. A kdybych přinášel víc, bylo by to přec pořád málo.“

Tatík jen mávl paží.

„Vždyť Váša proti mně snad zkrácen nebyl, tatínek to jistě dobře vypočítal.“

„Taky že vypočítal, tys dostal studie, oni peníze.“

„Myslil jsem si, že jedu domů, že tady omládnú.“

„I vždyť, dá pánbůh, omládneš, jenom už na to nemysli, vždyť sám víš, že to tak chodí všude a všude,“ konejšila matka a syna stále hladila.

Když hospodář s večerem přijel z Hořic, opatřiv koně a uloživ vůz, bez pozdravu vešel do světnice; kabát hodil přes bidlo nad kamny, čepicí mrštil na lavici a sednuv za stůl, hlavu opřel do dlaně.

Hospodyně snášela večeri a děti se hrnuly ke stolu.

„Přijel?“ ptal se jí muž.

„I toť víš, že přijel, dá on se pobízet.“

„Stavil se?“

„Nestavil, byla jsem na půdě.“ „Jak s ním je?“

„No, belhá se a kašle, ale přišel dobře — a byli by nám honili koně.“

„Má-li pak na sebe?“

„I což je o to, pán je, na to si oni ještě potrpí.“

„Vždyť taky něco stál!“

Potom nemluvili, ale jedli horlivě. Děti navečeřevše se, šly na pec spat. Tatík ještě seděl za stolem a dojídal chleba.

„Taky jim přivezl, podívej,“ ukazovala hospodyně, vyndavši šimlu, pannu a opici. „Kdyby to dal radši svým, proč vozí to našim sem do vsi, co tady s tím? Já vím, že by Váša a Frantina měli za to botky.“

Váša s Frantinou očima dokořán otevřenýma hleděli s pece ke stolu. Viděli málo, protože olejová lampa bídně mrkala.

Ale jak tatík hračky v rukou obracel, tvořily po stěnách a po zdí stíny čarovné podoby.

Hospodář byl zamračen, jenom chvíli se mu zjasnilo v očích a v lících, to když na hračce vyzoboroval nějakou obzvláštní dovednost a krásu. Potom ještě odešel do

stáje, do stodoly a do kůlny; když všecko spravil a vrátil se do světnice, neotálel se a pospíšil do postele. Stála právě při stěně do výminku, takže jen zeď dělila oba bratry...

V pátek hned po ránu se panímáma setkala s nevěstou na záspi. Babička se maně zastavila, čekat', že se mladá zeptá, ale ta byla přešla beze slova.

„O něco bych vás, Františko, prosila,“ spustila tedy matka.

Nevěsta se chladně obrátila.

„Syn musí teď mít dobrou stravu, aby sílil, všecko si rád zaplatí, nenechala byste mi kuřátko?“ a při této otázce držela peníze na dlani.

„Co by vám nenapadlo, snad bych je neprodávala po jednom? A pak je to malé, počkám ještě aspoň čtrnáct dní.“

„Ale jedno vám přec, Františko, neublíží, vždyť to nechci zadarmo.“

„Prosím vás, snad to nedělám pro ten krejcar, ale nebudu si hejno kazit. Kdybyste vy nebláznili!“ a nepohleděvši na stařenu, rychle odešla.

Panímáma zůstala chvíli jako ztrnulá, dlaň s penězi měla stále ještě napřaženu; potom se zdlouha loudala do vsi.

„Ptala jsi se, jak mu je?“ tázal se Váša, když Frantina vešla do světnice.

„I neptala, chtěla kuřátko, aby prej byl lepší oběd.“
„To snad ne, vidíme, vidíme.“ „Musí prej silnou stravu
—“

„Já bych mu pověděl silnou stravu, ať sní hrnec kysela a krajíc domácího chleba jako my.“

„Peníze měla na dlani, ale povídala jsem: Snad si nemyslíte, že to dělám pro ten krejcar! Ze prý si Petr všechno zaplatí, ale

já vím, že o tom ani neví, co panímáma shání. Teď mají najednou peněz na kuřátka a jindy jako by neměli co do huby; roznášejí nás po obci, že dluhujeme vejměnek. Povídala mi tuhle Vaňurka, že si panímáma cestou z kostela ženským stěžovala, jak se musí doprošovat. Já jsem si vždycky myslívala, že oni mají ještě peníze, třeba to zapírali. Teď to pěkně shrábne. Našim dětem už nepřinesli housku ani nepamatuju, ale pánům z Prahy je hned na kuřátko!“ —

Když Váša v poledne šel ze školy, hned ve dveřích se lasko-minatě tázal: „Copak to, maminko, dnes vaříte, že to tolik voní!“

„Bodejť, já vařím,“ u kamen broukla, „na vejměnku je traktace, přijel pán z Prahy. Dobře vám ani v neděli nedají placky.“

Za chvíli potom byla ve světnici velká výplata: Váša i Frantina dostávali sekance, protože se pořád ochomýтали na síňce před výměnkem. —

Když se Petr po obědě prospal, matka mu živě pravila: „Nevím, jak ti, hochu, přijdu s radou, ale venku je tak pěkně, cožpak, aby sis vyšel do zahrádky? Sedátko je pod okny, dám ti na ně peřinu, zabalíš se, slunce se tam hezky opírá, vyhřeješ se; takové jarní teplíčko udělá dobře celému tělu.“

„Snad by se vedle mrzeli,“ nejistě odvětil.

„Abys naposledy nesměl ani do zahrádky, dětino!“ durdil se starý. Syn mnoho chuti neměl, nohy bolely, a stále se potil, ale nechtěl rodičů zarmoutit. Pomohli mu z postele, teple jej zakublali a vyšli všichni.

Hospodyně právě přicházela se záspi do síně, ale jak je zahlédla, ubíhala zpátky do chléva. Otec ji dobře zahlédl.

Petr si na zahrádce liboval; opřev se o stěnu, dal slunci do sebe pražiti. Kolem se rozvíjely světlé lístky angreštové a hloží, stromy měly nalité puky, trávník se již zelenal a sedmikrásy vystrkovaly hlavičky, jako by se ještě bály; v jasném vzduchu poletovali vrabci, pěnkavy a strnadi, snášejíce na

hnízda. Plotem, zrobeným ze suchých snětí, bylo viděti na náves, na statky i na chalupy, na nejvýznačnější stromy, jež tu pamatovaly kolik kolen, potom do volných polí, jež se zelenala omládlým osením, a dále k Hůře.

Tatík zůstal u syna, ale neusedl, přecházel po zahrádce, prohlížel stromy i každou pučící bylinu a pořád vypravoval. Ve světnici hospodářově bylo ticho.

Hlavou nemocného plynuly vzpomínky z mladých let....

Když se po třetí hodině školáckové ukázali na pahrbku před školou, pravil: „Dlouho-li tomu je, co jsem takto chodíval s učením. Jako by to bylo včera. Tamhle na kopečku jsme sváděli vojny; já stával s Vášou, byl malý, ale cvalík, hrudovat uměl, vždycky jsme vyhráli a potom jsme běželi domů na krajíce.“

„A tak to chodí pořád — tuhle je máš, to jsou naši, hej, Vášo, Františko, pojďte sem, podívejte se, kdo tu je!“ u plotu volal stařec.

Děti se zastavily a hleděly do zahrádky; ale Váša dlouho nehleděl, honem se dal do radostného běhu domů.

„Maminko, strejček je na zahrádce a máme tam jít!“ už ve dveřích toužebně volal.

„Tak se chodí ze školy? Tamhle si sedneš a ani se nehneš!“ přitlumeně, ale zlostně se osopila matka.

Františka pořád ještě stála před plotem; měla na sobě velkou loktušku, takže byla širší než delší. Dívala se ztrnule, byla by se ráda usmála, ale podívánka na strýčkův obličej zarážela.

„I jen pojď, snad se mne nebojíš?“ volal ji vlídně.

„Francka, hned domů!“ ozvalo se na záspi, a děvče smutně odcházelo.

„Vidíte, nesmějí sem,“ povídal Petr otci.

„Jen počkej, vždyť oni přijdou, snad je chce trochu přičísnout,“ mírně to vymlouval otec. Vtom přicházela matka a přinášela hrnek, z něhož se kouřilo, krajíc, lžící a nůž.

„Teď jez, ale nezlob se, nebude-li brynda taková, jako míváš doma, to víš, že já jen tak po sprostou.“

„Prosím vás, maminko, jen si se mnou nedělejte starostí a nic zvláštního pro mne nevařte. Vy jíte mléko, dejte mi ho podruhé taky, je mi zdravější. Podívejte se, jak se pořád potím, jen se ze mne cedí!“

„A to je, holečku, právě dobře, nemoc tak musí z těla.“

„Jenom kdybych necítil takovou slabotu!“

Františka zatím ve světnici vypravovala: „Ten strejček je takhle,“ pravila a tvář stáhla dovnitř, „oči má navrchu a jak promluví, kašle.“

„Tamhle sedni k Vášovi, jez a mlč!“ odbyla ji matka. Majíc na sobě jedinou modračku, nohy skoro až ke kolenům holé, na prsou jenom plátěnou, sdrhnutou košili, u kamen kropila prádlo.

„Co ti povídal?“ ptala se po chvíli dcerky. „Abych tam šla.“

„Honza Břízků se mi ve škole smál, že přijel strejček z Prahy a že jsem ho ještě neviděl. A povídal: Ta vaše maminka má lidi ráda!“ plnými ústy vykládal Váša.

„Proč jsi mu povídal, žes ho neviděl?“

„Ptal se, tak jsem pověděl,“ klidně odvětil.

„Mne se holky taky ptaly a vyzvídaly, co mi přivezl.“

„Podruhé jim řekni, proč se ptají, my že se jich taky neptáme.“

Děvče prikývlo. Když Petr venku pojedl, ještě chvílku čekal, přijdou-li děti. Ale nepřišly.

„Začíná tu skoro být chladno, abychom zas šli,“ pravil.

„Půjdem, když chceš, půjdem!“ přisvědčil otec.

Hospodyně vidouc je na záspi, zasykla: „No, již zas jdou, špitálníci!“ Ale k oknu se již neohlédla. —

Když tatík výměník následujícího rána vyšel na dvůr, viděl, že u dvířek do zahrádky visí zámeček. Jak tu stál v myšlenkách, zíraje na novotu, které tu jaktěživo nebývalo, zrovna se mu na dvorku nachomýtl hospodář.

„Copak, že jste si dali k zahrádce zámeček?“ ptal se starý..

„Proč? I jen tak, to' víte!“ chladně odvětil syn. —

„Snad ne proto, že se tam Petr včera trochu vyhřál?“

„No, třeba, snad mi nebudete ze zahrádky dělat špitál, ani bych tam pak víckrát nevkročil!“

Starý se vztyčil a zachvěl se, jako by něco ze sebe střásal.

„Snad dokonce už ani my tam nesmíme?“ ptal se opět mírně, ale v těch slovech byl trn.

„To přec ani udělat nesmíš, vždyť mám taky ve vejměnku pátý díl všeho ovoce.“

„No, z ovoce, ale o zahrádce tam není nic,“ chladně odpověděl a odcházel.

„Že tě —“ vzkřikl starý a povznesl ruku, ale vzpamatovavše hned, dodal mírněji. „No, pánbůh ti to odpust!“

Odpoledne Petr začal sám: „Nepodíváme se zas do zahrádky? Včera to tam pěkně pražilo.“

„I dneska bych ti, hochu, ani neradil, sluníčko tam sice svítí, ale teplo není, táhne to od hor, jistě tam leze sněh,“ zrazovali mu to otec, ale na syna se při tom nedíval.

„Zůstanu tedy v posteli,“ Petr klidně kývl.

Starého ta slova zarmoutila.

„Ale když bys chtěl, půjdeme a sedneme někde za vítr,“ pravil honem.

„Ne, ne, zůstanu v posteli, mohlo by být hůř, beztoho se mi zdá, že mi ta cesta neposloužila.“

Starý přecházejí jizbou, po těch slovech se zastavil a ustrašen hleděl na syna.

Slzy se mu draly do očí.

„Hochu, hochu, pánbůh nedej, aby se ti naší vinou přitížilo, do nejděší smrti by mne to trápilo.“

„Ale tatínku, jaké byste si to připouštěl myšlenky! Je pravda, že mi je po té cestě slabo, ale považte si, kolik hodin jsem v té železnici vyseděl. Hrká to a dveře i okna se s obou stran každou chvílí otvírají. Cesta z města domů mi byla dobrá,

okřál jsem, oblažilo mne to.“ Petr otci starosti vymlouval, ale dobře cítil, že se vlhkem v Hůře zachladil. Tatík jenom starostlivě přikyvoval a hrabal se ve vlasech. Když matka přišla zvenčí, vyšel na zásep; usedl na lavičku mezi síní a chlévem a maje hlavu skloněnu, tupě

zíral do zdupané půdy. V šedé lebce mu zle vířilo. Ten hoch se mu pranic nelíbil; viděl, že je jako snět, která usýchá. Pravda, taková snět se kolikrát znova probere, usýchá, usýchá, už jen ji uříznout, a najednou vyžene nové, čerstvé letorosty a za nějaký týden je znova všecka zelená.

„Copak tak sedíte jako v adventě?“ Ta slova pronesla hospodyně, jdouc k němu po záspi.

„Ba, holka, jako v adventě!“ A přihladiv si husté vlasy od čela k uchu i na skrář, smutně se podíval na Frantinu.

„Snad není Petrovi zle?“

„Nelíbí se mi, nějak tuze zapadá. Jen aby si byl tou cestou neublížil.“ A při té řeči hleděl stále do jednoho místa na zemi. Hospodyně zasvitlo v očích.

„A věřte, že si ublížil! Z Prahy, totě lán cesty po drkotavé železnici, a pak tou mokrou Hůrou. Věřte mi, a to byla má řeč, že neměl z Prahy jezdit, je tam zvyklý, měl všecko pohodlí a doktoři jsou tam samé moudro. Vezměte mu doktora tady, napíše mu divných meducin a konec konců nic to všecko neplatí.“

Stařec poslouchal na půl ucha a neodpovídal.

„Já být vámi, spíš bych jej měla k tomu, aby tady dlouho neotálel — no, když by nepozoroval, že to jde k lepšímu — aby se radši vrátil k svým. Jen si považte, jaké by to bylo, kdyby tady přišlo k nejhoršímu, já neříkám, ale kdyby tady měl umřít. Svě má v Praze a tady aby —“

Umlkla rázem. Stařec se tak rychle vztyčil, až se mu staré tělo prohnulo. Ruce se mu v loktech napjaly dozadu a sevřely se v pěst. Frantina podstoupila ke dveřím.

„Když s vámi, lidé, není řeči! Člověk to myslí dobře, ale vy jste jako diví. Inu, dělejte, jak rozumíte!“

Starý Militký ani nepozoroval, že již odešla. Ruce mu pomalu klesly, v prsou ho počalo dusiti, šlo to výš a výš----

Klesl na lavičku a slzy mu vyhrkly ...

Když se vrátil do výminku, Petr seděl u stolu a psal ženě a dětem do Prahy, že šťastně dojel, že je mu lépe, aby byly bez starosti.

Pěkné teplé dni dlouho nepotrvaly. Vždyť se říká: Březen — za kamna vlezem, duben — ještě tam budem! Přišly ještě vlhké chumelice, vítr a deštivo. A v tom zlém čase se výminkář Militký vypravil na Doubravu. Jsou tam z jejich vsi asi tři hodiny cesty.

Doubravský „doktor“ mu dal všeho: koření, jež se mělo vařit a horké pítí, jiné jež se mělo v lihu vyhřívati na slunci a slivkou z něho potom mazati nohy, masti asi dvoje. Když se tatík vrátil, prohlíželi to všichni tři jako pomoc z nebe.

„Heřmánek je v tom.“

„A zeměžluč.“

„Hřebíček i žebříček.“

„Inu, je to staré dobré koření!“ kýval si starý. „Já na to věřím a doufám. Ze země jsme posli a země nám nejlíp může pomoci. Doktoři študýrovaní na staré zkušenosti nedají, tadyhle máme zkušenost, u Doubravského dědí se to z kolena do kolena. A ten člověk mnoho nemluví, když vypovídáte, co a jak, vyptá se, pokývá hlavou a dá vám, co rozumí. Tamhle brtevský Číp měl už smrt na jazyku, doktoři už k němu ani nechtěli, že je to marno, a Doubravský pomohl; tetka

Hátlová se už belhala jako umučení — zašli na Doubravu a dobře!“

Ten večer bylo na výminku veseleji, kvetlat' tu naděje ...

Ale neuběhlo mnoho dní a tísnivý smutek padal hustěji a hustěji.

Petr již ani nechtěl z postele, takže zavolali starého pana doktora. Když ho však otec vyprovázel, jen krčil rameny a říkal: „Je to zlé, ale je ještě mlád a musíme dělat, co dovedeme!“

Přicházeli ho navštívit vesničtí lidé; porozprávěli, těšili, ale nemocnému spíše přitížili.

„Inu, dobře vám není, to vidím, ale tamhle bylo hůř a dobře to dopadlo.“

„Dobře je, dokud je dech v těle.“

„Pánubohu poručeno, ale ještě není dušička na jazyku a taky pak se leckdy vrátí.“ To byly konečné řeči.

Na všechny ty přátele hospodyně již venku čekávala. „Je mu, vidíte?“

„Pane je, staframente, nevím, nevím.“ „Já to povídala hned, jak přijel.“

„Je to při něm dvojí, suška a nohy. Kdyby jenom jedno, ale takhle no, nevím, nevím.“

„I vždyť jsme jim říkali, aby ho ž Prahy netahali, tam že mu spíš pomůžou, ale toto! Jen aby sem jel, tady že je jiný vzduch. Teď to mají, už i pantáta povídal, že si tou cestou uškodil, ta že mu dodala. Ale tak to máte, mluvte co chcete, vejminík nevěří, protože to povídá hospodář. Ještě o vás řeknou, že mu nepřejeme, že ho vyháníme a bůhvíco ještě!“ návštěvníkům vykládala.

Přišel také nejstarší syn Militký, jenž se přiženil až někde do kraje, k Hořicům. Když si s rodiči a s bratrem popovídal a odcházel, stávil se u Váši.

„Pane, s bratrem je špatně,“ povídal, když se u stolu usadil.

Váša přisvědčoval.

„Mně se zdá, že se ani třešní nedočká, jak mi povídali, jde to tuze čerstvě.

„A doktor taky neví, byl tu už kolikrát, ale pomoc žádná,“ svědčila Frantina.

„Ještě jsem jim radil našeho a taky ho některý den přivezu,“ pravil krajský.

„Bude-li to co platno!“

„Ale Petr si tuze naříkal, že vás žádného neviděl.“ Neodpověděli; Váša bubnoval prsty po stole, Frantina pobíhala u kamen.

„Ukrojte si u nás chleba, švaře,“ vzpomněla si najednou a nesla bochník s police na stůl. „Ale takový jako váš v kraji není!“

„Ani jste u něho žádný nebyl, ani děti prý tam nesmějí —“ „Prosím vás, švaře, jak máme k němu jít, když nám hned předem vzkázal, že nechce, abysme ho viděli.“ „To snad ne?“

„Aspoň pantáta nám to vyřizoval, než Petr přijel.“ Krajský Militký vrtěl hlavou.

„Povídali jsme pantátovi, aby si to dobře rozvážil, nežli sem Petra vezme, aby mu tou cestou neuškodili, ale pantáta byl hned vzhůru, a že prý nás pražský vidět nechce.“

Švagr stále mlčel.

„A vidíte, švaře, teď už pantáta povídal sám, že to byla chyba, že se Petr vydal, ta cesta že mu tuze uškodila.“

„Ale, ale, to jsou řeči. Jen vy pěkně jděte do vejměnku a uhlídáte, jakou Petr bude mít radost?“ odvětil krajský.

„Vám se to lehkou řekne, ale když vám někdo dříve vzkáže, že nás vidět nechce, nevím, jak byste šel!“ ještě vykládala hospodyně.

„Ale vždyť až plakal, že přijel domů, že tu nic nechce, a má-li umřít, že rád umře doma!“

Hospodyně otvírala ústa k odpovědi, ale lapla vzduch naprázdno.

„Inu, že přijel domů! Povídáš, že přijel domů — má tady doma a nemá. Když se člověk ožení, má doma tam, kde má ženu a děti. Ty máš doma v kraji, on v Praze; tady mám já doma.“

„Ale, ale, Václave,“ krajský udiven vrtěl hlavou.

„Pravda, je tu tatínek a maminka na vejměnku. ale já nevím,

jak bych to mohl udělat a jet od ženy a dětí kraj světa!“ rozkládal Váša.

„Řekněte, že to není pravda,“ spustila zas Frantina, „ba je mi ouzko, když si vzpomenu, co by si tam v Praze počali, kdyby Petr umřel.“

„Ale to je přec jedno, umře-li tady nebo v Praze. Byla by to rána pro ně, ale živi budou, dostanou penzi. Tady mluvíme jen o tom, že jste ho ještě neviděli a dětí k němu nepustíte.“

„Prosím tě, vždyť má děti sám, nevím, jak může teď stát o cizí! To se jenom povídá, aby se řeklo, že je bratr kruťák, že trápí vejměníka a bratra vidět nechce. Vidíš

sám, jak to teď v hospodářství chodí, jak se jeden musí ohánět —" hovořil Váša.

„Věřte mi, švaře, my tu naříkáme a jim je líp než nám. Copak jste neviděl, když jsem se vdávala, jak byla pražská nastrojená? Přišla mezi nás jako hraběnka, a když si ji bral, měla kde nic tu nic. Já vím, že kdybysme tam přišli, smáli by se nám, že ani jíst neumíme. Copak my — jsme sprostáci proti nim, my všichni z mísy, oni z talířků, my kyselo, oni pečené. Copak by pořádná žena pustila nemocného muže z Prahy? Ale je ráda, že jel, ať se o něj starají táta s mámou a bratři!“

„Těžké řeči,“ vydechl krajský vstáváje, „ale vidět bratra, když je na smrt —“ a zamlčel se.

„Prosím vás, kdybysme my tak k němu přijeli do Prahy umřít!“

Krajský se na ni tiše zadíval. Sklopila oči.

„Víte, co nás to stálo, než jsme všechno zaplatili, a teď nám ještě vyčítáte. Máme se sami co ohánět, potíme se jako morovatí, neuložíme ani krejcaru, a teď abysme se starali o cizí. Pantátovi a panímámě je jinak, ti jsou na vejměnku, nemají starosti, ale my! Vám je taky hej, jste kraják, ale viděli bysme, kdyby tak byl přijel k vám!“

„Inu — ale, švagrová, když snad umře.“

„Já nevím, jak bych ho mohla tak do ciziny pustit!“
„Vidět byste ho mohla!“ „Ale když nechtěl —“

„No, buďte tu spánembohem.“ a krajský neohlédnuv se již, odešel.

Přišla také sestra, provdaná do Studence. Když bratra na loži spatřila, spustila lamentaci: „Pozdrav tě pánbůh, bratříčku, co se to s tebou stalo tak najednou! To je rána, to je rána! A tak se ti vedlo, takovým jsi byl pánem, skoro stojku měsíčně, a teď přijde taková nemoc!“

Táta tě taky pozdravuje a děti nastokrát, aby ti pánbíček nebeský dal brzkého pozdravení. A co dělají tvoji v Praze? Mají se dobře, vid', cožpak v Praze, tam je živobytí jiné nežli na horách. To máš dření od jara do zimy a všechno teď tak málo platí, a děti se jen hrnou! To jsou starosti, milý Petříčku, o těch ty nevíš!“

„Ba vím, milá holka, vím, máme je každý, ať si ten kus chleba vyděláváme tak nebo tak.“

Přikyvujíc, rozhlížela se jizbou.

„Jakpak vy se máte, tatínku s maminkou, zdalipak vám Váša dává pořádně vejměnek?“ ptala se.

„I dobře, dobře, dítě, o nás chválabohu není, jenom kdyby Petr už mohl vstát!“ odpověděl jí otec.

Když jí potom pověděli, že Váša ještě bratra neviděl, že také Frantina nepřišla, a ani děti sem nesmějí, povídala studenecká:

„To je bratr, panebože, já vždycky myslila, že škaredí jenom na mne. A tak se mu vede, takový má půlstatek a jak lacino ho dostal; každý rok má ourodu, tatínek s maminkou mu pomůžou při práci, a já vím, že dětem taky dost podstrčí. Ten má časy!“

Ve velké světnici se studenecká ani nezastavila.

Bylo právě patnáctého května, den před pražskou poutí, když starý Militký ze stolku vyndal všechna svá lejstra, rozložil je po desce a chystal se napsati pár řádků do Prahy.

Nastrčil si brejle, přičezal brk, promíchal zplesnivělý inkoust a vážně se dal do práce. Za každým novým slovem všechno od začátku znova přečítal a pak teprve nové slůvko přilepil. Když dopsal, vylezl od stolu a jako by byl v háku sražen, sehnut cupal k lůžku synovu.

„Tuhle si, hochu, přečti, co jsem zkomponýroval, ale nevím, co řekneš, mám už chatrnou paměť a ruka se klepe.“

Petr četl: „Milá Nanyňko a vy děti všechny. My Vás nasto-tisíckrát pozdravujeme a líbáme, nejvíce Petr, jako váš tatínek. A ne že bysme Vás chtěli naplašit, to ne, ale tatínkovi je skoro trochu hůř. Z postele nemůže a tuze kašle. Taky jsem mu byl na Doubravě, je tam takový doktor tuze výborný. Inu, dal všeho, ale pořád to ještě nepomáhá. Náš doktor taky nepomohl, tak nevíme, jak to bude. Jen se toho nelekejte, věřím v Boha, že bude zas dobře. A modlete se za něj. Jináč je tu pěkně a my jsme zdraví. Ještě Vás nastokrát pozdravujeme, tatínek nejvíc. A líbáme Vás jako z kraje. Zůstávám Váš dědeček až do hrobu Jozef Militký.“

Petr dočet, stále upjatě zíral do řádek.

Písmeny se mu točily před zalitýma očima.

„Dobře je to tak, tatínku,“ vydechl po chvíli.

Starý se usmál. „Teď ještě napíšu atres a skočím s tím do městečka, aby to radši šlo.“

Když otec odešel, Petr pravil matce:

„Maminko, podejte mi kousek papíru a ten brk.“

„Snad, synáčku, nechceš psát ještě jedno psaní?“

„I ne, jenom si tak něco naškrábnu.“

Když mu matka podala lístek a brk, leže, velkým, těžkým písmem napsal: „Čím jsem Ti, bratře, ublížil, že mne ani vidět nechceš? Že ani ty děti ke mně nesmějí? A jestli jsem Ti ublížil, tedy mi to odpusť. Či mne opravdu již nemáš ani trochu rád?“

Dopsav, podal lístek matce a řekl: „Napsal jsem ten lístek Vášovi. Až uvidíte děti, pošlete mu to po nich.“ Stařenka přidržujíc si brejle k očím, přeslabikovala si

divný dopis. Pak pospíšila ven, aby Petr neviděl, jak se po tom psaní rozplakala.

Když si téhož dne všichni tři obyvatelé výminku v podvečer povídali, bylo zvenčí slyšet hřmotný hlas hospodářův. Stařenka pootevřela dveře, aby pohlédla, co se děje.

„Co pořád dolézají! Ať se každý stará sám o sebe! Jaképak rád — nerád, já nemám žádného rád a taky o to nestojím!“ Váša hučel stavením.

„Dobře o mne nestojí, kdepak, já jsem pro takové pány sprostá —“ přidávala Frantina.

Stařenka chvějíc se, honem přivřela.

„Inu, kruťák, paličák býval vždycky, ale teď už vyvádí jako bez rozumu. Po kom ten hoch je? Nejmladší dítě a tvrdé jako pařez! Kdyby měl proč, ale tak se vzteká pro nic za nic. Tyhle nevěsty — přijdou do rodu, ale jsou cizí, jenom by hrabaly, zvláště tahle. Ale, ale — jen až jim taky přijdou léta!“ teskně hovořil starý. —

Na výměnku opět dostali hosta; přijela Nanyňka z Prahy. Chtěla si manžela odvézti, ale nemohlo se na to již pomyslit. Ležel jako Lazar.

„A proč bys mne odvážela?“ povídal jí nemocný, „mám-li umřít, je to jedno, ba tady skoro líp. Vždycky, když jsem v Praze zašel na Volšany, bývalo mi hrůza při pomyšlení, že budu snad také ležet v té spouště hrobů. Zakrátko nikdo ani neví, kde člověk skutečně leží. Na hřbitov u Pecky je líp, jsou tam samí známí, je tam ticho a místečko je pěkné? Že děti neopustíš, to vím, starala jsi se o nás o všechny upřímně. Živi přece budete, hoši vystudují a pak ti pomohou. Inu, kdybych zůstal, bylo by arcit' lépe pro nás všechny, ale umírám beze strachu.“

Nanynka chtěla také zajíti k hospodářům, ale Petr jí tuze žádal, aby nechodila.

„Když nechtějí vidět mne, jakpak teprve tebe, darmo by tě zhanobili, a jak bys ty si toho zasloužila?“ Odjela slibujíc, že brzy opět přijede.

„Vidíš ji,“ povídala Frantina mužovi, když výminkáři nevěstu ze statku vyprovázeli, „nepovídala jsem ti, jaká je v nich fúrie? Kdepak, paní z města, ouřednice, staví ona se u švagra na vesnici! Já vím, že dost nerada z těch svých pokojů jela do chudoby! Je zas jako hraběnka. No počkej, počkej, spadne ti korunka! Možná, že se dočkáme, až přijede i s dětmi. Nebožák Petr — já vím, že si tahle už teď v Praze nadhání, jakpak teprv, až zamkne oči!“

Po odjezdu Nanynčině seděl výměník na záspi a hřál se na slunci. Děti pobíhaly po dvoře.

Starý měl tváře na dlaních a hleděl do země; ani si nevšiml, že se školačka Františka zastavila před ním a tiše naň patřila.

„Dědečku, vidíte, že až vy umřete a babička až umře, bude na vejměnku tatínek s maminkou?“ ptala se a hrála si s bílými kšticemi dědovými.

„Nevím, ale toť snad bude,“ odpovídal jako ze sna.

„A Vašek bude ve velké sednici?“

Dědeček usmívá se, kýval.

„A já s Pepíkem ve světě?“

„Možná, možná.“

„A vidíte, Váša se prve vztekal; povídala jsem mu, že by mne taky nechtěl vidět, kdybych přišla na vejměnek stonat.“ „Já bych tě hnal, odkudš přišla!“

Ta slova zvolal otevřeným oknem hospodář. Děvče jak jen mohlo upalovalo za stodolu. Výměník povstal.

„To dítě ti to řeklo!“ vzkřikl do světnice, a křečovitě se směje, cupal domů. —

Asi za týden byl na výminku pan páter.

Půl vesnice se sběhlo k Militkým do stavení, ale Váša se ženou se neukázali; byli v polích.

Když se Františka a Váša vrátili ze školy, přiběhli za rodiči.

„Byl u nás pan páter a lidu plné stavení,“ zvěstovala dcerka.

„Ještě nás někdo vykrade; bylo-li nám toho všeho třeba?“ kvílivě volala matka.

„Já jsem se otevřenými dveřmi trošku podívala na strejčka, ale jde z něho strach a jenom šeptá.“

„Nevolali tě?“

Děvče zavrtělo hlavou.

Hospodář přítom ani nehlesl.

Navečer doma také nemluvil a ulehl beze slova. Ale usnouti nemohl, stále se převaloval. Konečně vstal z postele a lehl si na lavici u kamen.

„Proč nespíš?“ ptala se hospodyně. Ale sama také nespala.

Bylo k půlnoci, když na stěnu mezi výminkem a hospodářovou světnicí někdo z výminku zatřukal.

Slyšel to Váša, slyšela to Frantina, ale nepromluvili.

Po malé chvílce ozval se nový ťukot.

„Slyšíš?“ ptal se Váša.

„Slyším — ťuká tam. “

„A zas, to snad Petr.“

„Bude mu zle.“

Zas byli tiše.

„Ťuká pořád, mám tam jít?“

„Že by ti hanba nebylo, měl si ho tu kolik neděl a nepodíval jsi se tam. Teď v noci tam snad nepoběhneš. Kdo ví, proč ťuká, snad ze spaní,“ bručela, zívajíc.

Ťukot na chvíli ztichl. Potom se ozval opět, ale slaběji — pak to již nebyl ťukot, ale jako by někdo nehty škrabal do stěny.

Váša usedl na lavici.

„Půjdeš přec?“

Neodpověděl, poslouchal. Bylo ticho.

Po hodné chvíli bylo slyšet, že někdo bosýma nohama chodí po síni.

Váša vyšel. V temnu poznal bílou postavu otcovu.

„Petr právě skončil — ťukal na tebe, ale tys nepřišel. Máš na něm hřích smrtelný!“ Plakal křečovitě, až mu ze starého hrdla houkalo.

Děti na peci třesouce se, stahovaly si peřinu přes hlavičky.

Váša zabuchl dveře a převalil se na lavici. ..

Když byl z výminku pohřeb, hospodář Militký byl v Jičíně na trhu. Hospodyně zůstala ve stavení sama, aby hlídala. Mezi pohřebníky klusali také Váša s Frantinou; rodiče je poslali, aby snad lidé neřekli, že nikdo ze statku nešel.

Když se po pohřbu vůkolní přátelé i ztrápená Nanynka s plačími dětmi rozjeli k domovům a výminkář se ženou zůstali ve světnici sami, přistoupil stařec k oknu a vzlykl: „A co my teď tady?“ Před očima splynulo mu všecko v mlhách. . .

Stařenka zalomila rukama a zmučena klesla na lavičku u kamen.

VYSVĚTLIVKY

Matka a děti Str.

5 Teprve nedávno přišel jsem do malého města nad křepkou ještě Chrudímkou K. V. Rais přišel do Trhové Kamenice r. 1877 a působil tam do r. 1882,. Od toho roku do r. 1887 učil v Hlinsku Hálkův Komediant román Vítězslava Háлка, zobrazující životní osudy herce, který bojuje proti dobovým předsudkům. V románu se odráží Háلكova víra ve vítězství ušlechtilosti v životě a v umění

6 Havlíčkova slavnost v Borové r. 1861 k 40. výročí narozenin Karla

Havlíčka Borovského byla v Borové velká národní oslava Německý Brod dnes Havlíčkův Brod loktuška velký šátek, který zahaloval hlavu i ramena krut'ák (lid.) krutý, zlý člověk živnost zde selská usedlost

stará litera zde staré písmo; staří vesničané z konce minulého století psali ještě lomeným švabachovým písmem

8 pretence (lid.) podíl po rodičích Staročeská zde prostá česká venkovanka na matičku boží na svátek Panny Marie

9 Vambeřice poutní místo v Kladsku, nedaleko našich hranic u Náchoda lámasové kalhotky kalhoty zhotovené z levné bavlněné látky kakabus (lid.) zamračený, zakaboněný člověk, mrzout

10 dar Duchu svatého rozum, nadání

12 urputa (lid.) velmi drsný, hrubý člověk

stavět se na paty (lid. rčení) chovat se pyšně, domýšlivě, vzdorně

13 kruchta (z lat.) vyvýšené místo v kostele, kde jsou varhany a kde zpě-

váci a hudebníci provozují církevní hudbu; kůr nebeklíč modlitební knížka

aby se mohli zakoupit aby si mohli koupit pole a
usedlost hospodář rodiče tak nazývali syna, který převzal
hospodářství

14 dvojka (lid.) puška se dvěma hlavními

17 adres (lid.) adresa

před se brátí (lid.) zamýšletí hospodářský (lid.)
šetrný, hospodárný

18 kapsář (lid.) kapsa

19 kale (lid.) dobře, pořádně

V boudě

22 pohrabiny to, co se po sklizni shrabe na poli
bandaska (dial.) zde hůl

remízek hustý háječek

mochna rostlina z čeledi růžovitých

drmolina (lid.) nesrozumitelné mluvení

23 půlnoční hodina, zpěv ponocných s textem
začínajícím Odbila půlnoční

hodina

Zhoří lidový název lesa u Bělohradu; v blízkosti
měli Raisovi pole

24 podstránský (podhrázký) mlýn patřil k
Svatojanskému Újezdu u Bělo-
hradu

dančák starosvětský obyvatel Krkonoš zít'a (dial.)
zet'

trajdum (lid.) citoslovce vyjadřující veselost,
mírnější než hejsa

25 sluchy zaječí uši

„u jiter“ zde název polí; jitro znamená plošnou míru

Konec života

26 cucky odpadky z koudele, z chumáčů lněných nebo konopných vláken střevíc někdejší délková míra (o něco méně než 30 cm)

kanafas pruhovaná bavlněná nebo lněná tkanina

27 spodnice (lid.) spodní peřina, na níž se leží svrchnice (lid.) svrchní peřina k přikrývání

kyselo polévka z kvásku (řídkého chlebového těsta, zavařeného do vody)

na Pace o „slivové pouti“ do Nové Paky se na pout' 8. září scházeli lidé ze širokého okolí; Nová Paka je od dějiště příběhu, vesnice na Bělohradsku, vzdálena asi dvě hodiny cesty pěšky

28 pejpnutí (dial.) bafnutí z dýmky čtvrtce někdejší míra (asi 7,7 litru)

žejdlík (z něm.) stará míra (necelého půl litru) libra (z lat.) stará míra (půl kilogramu) na pobytku (dial.) na krátkou návštěvu

Reichumberk lidové zkomolení německého názvu Liberce (Reichenberg, čti rajchnberk)

29 Lužany vesnice mezi Jičínem a Bělohradem petlice jednoduché zařízení k zavírání dveří

o sv. Janě Evangelistovi 27. prosince; apoštol Jan sepsal evangelium

(Knihy o životě a skutcích Ježíše Krista) víno lásky sv. Jana víno svěcené v kostele v den sv. Jana hrubá (lid.) velká mše v neděli a ve svátek

30 hodinky vytrubování při vánoční mši

dudácké hry na varhanách pastýřské melodie; varhany napodobovaly

zvuky dud půlnoční mše o půlnoci na Štědrý večer siberie (lid.) třeskutá zima

křížala na plátky krájené sušené ovoce Hromnice
svátek 2. února mrazovka (lid.) zimní čepice

31 burnus (lid.) těžký zimní kabát

33 kumbálek malá temná místnost, komůrka

kloudněji uchystaný (dial.) lépe ustrojený, pěkněji
ošacený

Morák není volák čeledín zaměstnaný u volů, zde ve
smyslu hlupák

po svarbách (dial.) po svatbě

i kdyby holka s tím seděla v hanbě i kdyby dceřino
dítě mělo zůstat

nemanželské šikný (lid.) šikovný, vhodný

chalupa bratrovi stojí za pět tisíc za pět tisíc je laciná

34 ččetka (lid.) mazlivě o děvčátku Třemešnice
jméno vesnice je vymyšleno zazobaný zámožný, bohatý
Chodovtce vesnice na Hořicku

Újezdec smyšlené jméno vesnice, na Bělohradsku je
Svatojanský Újezd klihožrout posměšně truhlář suška
(lid.) hubený, suchý člověk sukně se jí krátí je těhotná

35 jednuška (lid.) papírová zlatka, peníz platný
koncem minulého století běďák (dial.) ubožák, chud'as

36 zob zobání

zakublat (lid.) zabalit, zahalit

kabousit se (lid.) mračit se, mrzutě se tvářit

podolou (dial.) svrchu dolů

vyrstkov (lid.) odlehlé, zastrčené místo

37 kalmuková sukně z huňaté vlněné látky

38 poleva úleva, ulehčení

39 vochlice nástroj na vyčesávání zcuchaných
vláken lnu

40 svátek Mlád'átek 28. prosince troubel součást
dýmky

41 křaplaví panáci zde ve smyslu křehcí; zledovatělé
a zasněžené keře

a stromy připomínaly různé křehké lidské podoby
rohatina (lid.) police na stěně na nádobí

43 moučnice truhla na zásobu mouky

45 mlat zde mlácení obilí

klepat ve dvou mlátit obilí dvěma cepy přetáčet čistit
obilí topátka polínko

korec stará plošná míra (2877 m²) Morákovi
obdělávali asi 20 korců, tedy asi pět a tři čtvrti hektaru

46 zásep (lid.) vyvýšený chodník podél stavení,
zápraží kyrysař kyrysník, zde statná žena

na Zvlkánce lidový název vesničky Vlkanov na
Hořicku

salup (lid.) velký ženský šátek, pokrývající celou
horní polovinu těla

47 Borovnice vesnice na Novopacku

50 klepanda (lid.) povídavá žena

másnice (lid.) máselnice, nádoba na stloukání másla
jako by mu mandele odnášeli (lid. rčení) prudce suška
učiněná (lid.) velmi hubený člověk

51 má sedm darů Ducha svatého má všechny vlohy

52 Hořeňoves smyšlené jméno vesnice

53 říkala na knížkách dívala se do modlitební knížky
a odříkávala modlit-

by jako by četla jupička (lid.) krátký, lehký ženský
kabátek srčet vydávat srčivý zvuk (ostře a syčivé znějící)

55 okno okvětovalo bylo pokryto ledovými květy

57 soudný den zde hrůza; podle náboženských
představ bude v poslední

den světa hrozný soud nad lidstvem pružina (dial.)
pruh, krevní podlitina po ranách bičem

- 58 Vrchovina vesnice u Nové Paky
jiliální kostel poboční kostel, u něhož není fara
- 59 literák (z lat.) kostelní zpěvák
- 60 marný člověk domýšlivý, pyšný
žalmista David podle židovské tradice byl král
David skladatelem biblických žalozpěvu — žalmů
- 61 epištola sv. Pavla list apoštola Pavla k věřícím
vikář (z lat.) církevní hodnostář, zástupce biskupa
- 62 krátce jako Bismark pruský státník v 19. stol.,
proslulý svou řízností
a bezohledností
- 63 apoštol národů Pavel, první organizátor
křesťanství v 1. stol. n. 1. dobře se znáte v Písmě znáte
dobře bibli
kmostr ve starších dobách oslovování usedlých
venkovanů mezi sebou jechat chvatně jít, spěchat
- 64 pecinky stupně vedoucí na pec
- 66 hektor (lid.) hektolitr
máz stará míra (asi 1/2 litru) sesumírovat (lid.)
sestavit
- 67 od Jiřího do Havla od 24. dubna do 16. října
- 68 aktuár (z lat.) písař u soudu
notár (z lat.) notář; byl oprávněn sepisovat právní
listiny pokoutník vyřizoval pokoutně (bez úředního
oprávnění) právní záležitosti
- 70 Lazar biblická postava ubožáka znánko (dial.)
trochu
- 74 ratejna velká místnost pro čeledí
- 75 Doubrava vesnička u Hořic
- 76 košatiny (lid.) vůz s vrškem upleteným z proutí
vachlíky (dial.) rolničky v.

77 praskavky (dial.) kožené kalhoty krcek (dial.)
člověk malé postavy rýsek rejsek, hmyzožravý savec

78 krcálek (dial.) malounká místnost Do Prahy na
pout

83 vlasy oplesnivělé prošedivělé

sukna humpolácká z Humpolce, města na
Českomoravské vysočině,

proslulého textilní výrobou beranice huňatá čepice
nejsemť pod Zvičinou od Krkonoš tuze daleko z
Bělohradu vzdušnou čárou asi 30 km; Zvičina je od
Bělohradu 12 km

84 shrnovačky (lid.) vysoké shrnovací boty klapka
(dial.) uzávěrka dveří místo kliky madračka (lid.) sukně z
modré potištěné látky

nahmatavši kliku na venkově zavírali tak, že vytáhli
kliku a schovali ji

85 prémie (z lat.) obraz věnovaný odběratelům
časopisu

86 před sv. Janem na Vltavě před svátkem Jana
Nepomuckého v květnu

byly v Praze pořádány velké církevní slavnosti
korešponderský lístek korespondenční lístek (lidově
zkomoleno) svatojanský vlak zvláštní vlak, který do
Prahy lacino svážel účastníky oslav Jana Nepomuckého

87 starý švabach staré lomené (gotické) písmo

88 čtyrák (lid.) mince, která platila čtyři rakouské
krejcary Černín vesnice mezi Bělohradem a Hořicemi

89 tředle (dial.) žena, která tře len

90 bankál (lid.) banka

drtina člověk malé postavy

91 zlá krajka nebyla z krkonošského podhůří,
pocházela z rovinatého

kraje
mihule ryba s hadovitým tělem
92 předení doba před svítáním
do sv. Kateřiny do 26. listopadu
93 kartounová halenka z bavlněné potištěné látky
zásep (lid.) zápraží, vyvýšený chodník podél
venkovského stavení Mlaka, Hrádek názvy lesa a kopce;
Rais uvádí Mlaka jako název vesnice
poklasný zřízenec v panském dvoře, dohlížející na
zemědělské dělníky
96 Vy máte uznání míněno ironicky: Vy si jedete a
nechcete uznat, že byste měla pomoci v práci zahrátit
(dial.) rozdělat v kamnech oheň dibličit (dial.) ponocovat
brousek zpečená klihovatina v buchtě nebo chlebu
97 měkkota (lid.) měkké pole, měkké místo tejnořit
(dial.) zpívat
poštovní archa staromódní poštovní vůz padol (dial.)
údolí
98 krcek (dial.) zde malý, zakrslý kůň
99 bryčka lehký vozík
100 prodělanec (dial.) marnotratník
101 posílák (lid.) listonoš
102 je na pravdě boží zemřel
Po letech doma
104 Bukovina vesnice na Bělohradsku kalmuk kabát
z huňaté vlněné látky
osina štetinovitě prodloužení listenu, v jehož paždí
sedí obilný plod přístodolek část stodoly, sloužící k
ukládání obilí
105 doma se dosmoluje co nestačí vypít v kanceláři,
dopíjí doma jako louč (lid.) hubený

sekatura sekýrování, prohánění za onoho času
jednou za čas

mlat udusané místo, na němž se ručně mlátilo obilí
ruchadlo pluh s odhrnovačkou

106 regma (lid.) revmatismus

Miletín městečko mezi Hořicemi a Dvorem Králové
na Mostkách v lázních lázeňská budova v lese pod
Zvičinou, patřící k vesnici Mostek

108 plandy (lid.) široké plandavé kalhoty

kdybych to měl na kolku kdybych to měl potvrzeno
na žádosti s kolkem, tj. úředně

110 šoumat šumět

cupala jako cącorka cupitala jako konipásek

Dolní dvůr hospodářské budovy v Dolní Nové Vsi
před bělohradským nádražím

111 Vřesník vesnice u Bělohradu

Hůra návrší nad bělohradskou kotlinou s nádhernou
vyhlídkou na Krkonoše

112 vybytý syn syn, který už dostal svůj podíl z
hospodářství

114 šimla grošatá bílá kobyła, mající na těle skvrny
velké jako groš kodrnec (dial.) kotrmelec

115 patro prostor pod střechou stodoly nad mlatem,
kam se skládalo obilí pracovali plnými ústy jedli plnými
ústy

treta nepotřebná věc

116 dostával hotovými dostával výprask tahal verše
podřimoval

117 divák (dial.) podivín

mamona (lid.) lakota, shánění bohatství

12.0 laskominatě s laskominami, s chtivostí tralace
(z lat.) hostina sekanec (lid.) výprask, bití

122 špitálník (lid.) člověk pobývajcí v nemocnici;
slova špitál, špitálník měla na venkově nedobry zvuk

124 sedíte jako v adventě smutni v předvánoční čas
zakazovala církev ve-

selí

meducina (lid.) medicína, lék

125 slivka slitá tekutina

brtevský z Brtve, vesnice u Bělohradu

126 staframente (lid.) mírné zaklení suška (lid.)
souchotiny

krajský z kraje, z roviny; pro obyvatele podhůří byli
už lidé z blízkého rovinatého Hořicka krajáky

128 než jsme všechno zaplatili syn, který zdědil
usedlost, musel sourozen-

cům vyplatit jejich podíly potíme se jako morovatí
(lid.) hodně se nadřeme

129 Studenec vesnice u Jilemnice lamentace (z
lat.) nářek, bědování stojka (lid.) stovka

130 jako by byl v háku sražen (lid.) v kříži, v zádech
zkomponýrovat (lid.) sestavit, složit

132 fúrie pýcha, nadutost

133 byl u nás pan páter k těžce nemocným volali
kněze, aby je církevním obřadem připravil na smrt